

СТЕПАН ШАХ

ДЕ
СРІБНОЛЕНТИЙ
СЯН ПЛИВЕ

Історичний нарис
державної української гімназії
в Перемишлі

Stephan Schach

WHERE THE BLUE SIAN FLOWS

Memorable Episodes in the history of Ukrainian High
School in Peremyshl

Editor: Ukrainian School Association "Ridna Shkola" in Germany

Ukrainian Printing in Brussels-Belgium (1977)

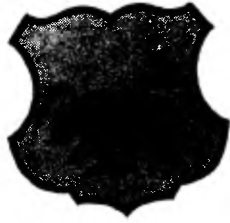
С т е п а н Ш а х

ДЕ СРІВНОЛЕНТИЙ СЯН ПЛИВЕ

Історичний нарис державної української гімназії
в Перемишлі

Накладом Товариства “Рідна Школа” в Німеччині, 1977

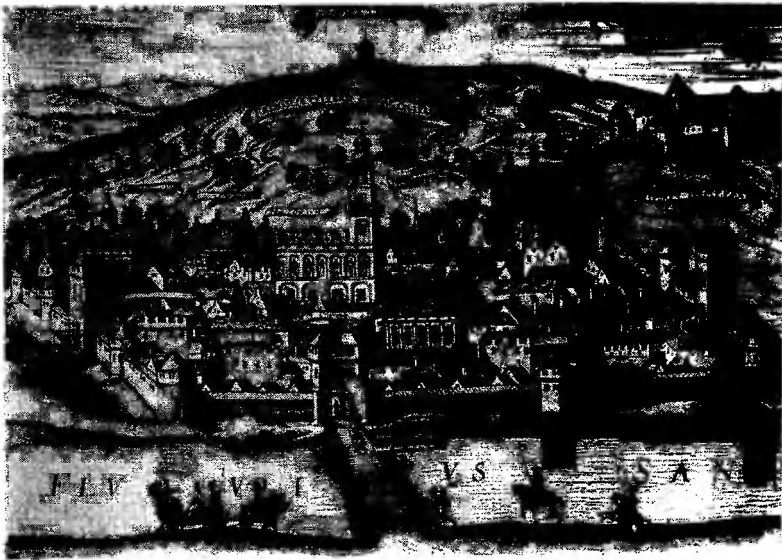
Виконано офсетом в Українській Друкарні в Брюсселі.
Світлоелектронічний склад.

ГЕРБ

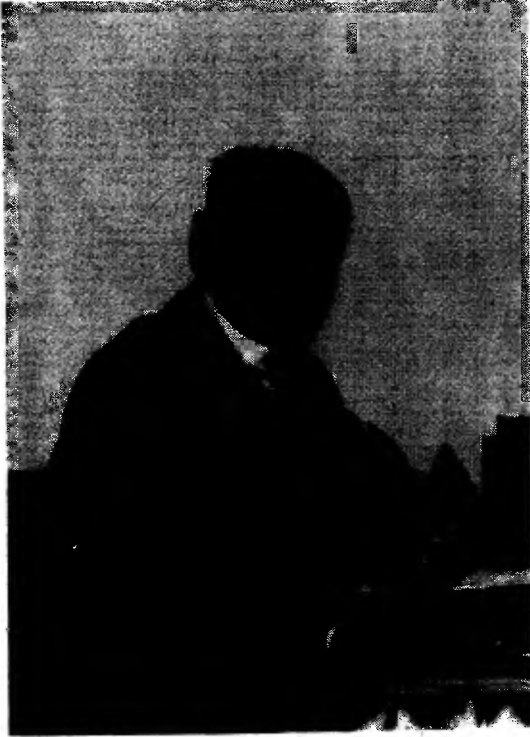
столичного князгорода Перемишля

Карпатський бурий медвідь — профілем у спокійнім ході в ліву сторону звернений — на темно-синім тлі, з блідо-жовтою обвідкою довкруги гербового поля. (Є це первісний вид гербу м. Перемишля за княжих часів; Білий хрест на зробинім полі над медведем є вже пізнішим додатком за польських часів)

ВИД ПЕРЕМИШЛЯ В XVI стор.

«Premislia celebris Russiae civitas» »Перемишль славнозвісний город Руси». (Мідорит Гогенбурга з книжки Бравна, «Civitates orbis terrarum».)

Cinecine Max

ДИР. ГР. ЦЕГЛИНСЬКИЙ

Памяткова таблиця з портретом дир. Гр. Цеглинського, вмурована 13.2. 1913. у вестібулї гімназійного будинку, заходами вдячних учнів, учит. збору і перем. громадянства. (Плякета роботи б. учителя рисунків тут. заведення Станислава Якубовського і різьбаря Маєрського).

БУДИНОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖ. ГІМНАЗІЇ В ПЕРЕМИШЛІ.

В цім будинку приміщалась гімназія за весь час свого 44-літнього самостійного існування (1895-1939); за той час вийшло з неї 2648 матуристів у світ (пересічно по 51 річно), з чого було: 2518 греко-католиків, 8 православних, 6 римо-католиків, 2 євангеліків і 114 Мойсеевого віровизнання.

Управа Т-ва "Рідна Школа" в Німеччині складає щирі подяку Вельмишановним Панам-Добродіям: авторові проф. поч. д-рові Степанові Шахові, вет. лікареві д-рові Володимирові Войтовичеві, Всесв. о. крилошанинові Степанові Дмитришинові та проф. д-рові Іванові Ковальському — за їхні ласкаві пожертви, котрими вони допомогли видати цю працю.

*проф. д-р. Г. Васькович
Голова*

*мгр. В. Леник
Секретар*

*мгр. В. Дідович
Фінансовий-референт*

Мюнхен, Німеччина, листопад 1977-р.

СЛОВО ВІД ВИДАВЦЯ

Історія шкільництва, це одна з важливих ділянок суспільних наук. Вона пов'язує минуле з сучасним та дає можливості на підставі минулого будувати майбутнє, тобто сприяє для позитивного розв'язання виховних проблем.

Школа взагалі покликана здійснювати розумове, моральне, естетичне й фізичне виховання учнів. Вона відобрає велику роль у розвитку суспільства й житті поодиноких людей.

Вже в 10. ст. у Київській Русі були створені перші школи, а на західних землях перші школи постали саме у князгороді Перемишлі. На протязі довгої історії український народ баровся за своє право на освіту. Це була довга боротьба, вона ведеться й сьогодні. Боротьба за свою школу, за рідну мову, була і є одним з найбільших завдань нашого народу. Тим самим історія українського шкільництва показує історію боротьби за національне виховання української молоді під різними окупаціями. Це боротьба за майбутність нації.

Князгород Перемишль, майже найдальше положений на західних окраїнах нашої Батьківщини, був довгими роками осередком завзятої боротьби за українське шкільництво. Перемишль був центром культурного і національного життя Надсяння. Прикладом цієї боротьби являється Історія Перемиської Гімназії, що її написав останній директор, відомий педагог, довголітній голова, а тепер почесний голова Товариства "Рідна Школа" у Німеччині. Степан Шах, Почесний Доктор Українського Вільного Університету, працював гімназійним учителем більш, ніж 40 років, в українських, польських та німецькій гімназіях. Він був секретарем Головного Виділу Матірнього Товариства "Просвіта" у Львові в рр. 1921-1925, співредактором органу Т-ва "Народня Освіта" та редактором його календарів, він є автором єдиної історії цього заслуженого товариства, виданої у Львові 1932 р., а перевиданої у століття його заснування 1968 року у Канаді.

Професор Степан Шах є автором дев'яти науково-мемуарних та історичних творів та біля 200 журналістичних публікацій. Його довголітній життєвий досвід та особисті переживання дають неоціненний вклад у написану ним історію, бо джерел для цієї праці майже немає. Стосуючи політику тотального винищування історичних документів, позбавили окупанти наших істориків також і тих видань, що появились на протязі століть. Лише деякі примірники Звідомлення Дирекції Перемиської Гімназії та її Батьківського Кружка збереглися на чужині.

Управа нашого Товариства плянує також перевидати деякі із тих "Звідомлень". На жаль, з фінансових причин доводиться покищо обмежитися до видання самої істарії. Товариство "Рідна Школа" в Німеччині взявшись за видання "Історії гімназії у Перемишлі" хоче внести свій скромний вклад в літопис українського шкільництва на рідних землях та на чужині, як також допомогти здвигнути нерукотворний пам'ятник для тих численних жертвенних безіменних плугаторів, котрі не жаліли труду, ризкували особистою кар'єрою та часто свободою і життям, щоби виховати для України її нове краще покоління.

О. ІВАН ЛЕБЕДОВИЧ

*Матурист Перемиської гімназії
у 1920 р.*

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Освіта та шкільництво завжди тісно пов'язані з долею державного народу. Ми – виїмку не творимо.

Вже за часів княжої доби, зокрема з прийняттям християнства, високо стояли освіта і шкільництво в Київській Русі-Україні. Але напади диких орд, а ще більше княжі міжусобиці, довели до упадку держави, а тимсамим і до занепаду шкільництва. На західно-українських землях, на території тодішньої Галицько-Волинської Держави, що проіснувала сто років довше, існували – згідно з традицією візантійської церковної органі-

зації – вищі школи при катедральних церквах. Ще до заснування Львова на цьому терені існували чотири єпископства, а тимсамим і чотири вищі школи: у Володимирі Волинському, Холмі, Галичі і в Перемишлі – при катедральній церкві св. Івана Хрестителя.

З переходом Галичини під польське панування (1349) українське шкільництво поетапно занепадало. Польський король Володислав Ягаїло передав перемиську церкву св. Івана Хрестителя прибувшому до Перемишля римокатолицькому єпископові; тим самим була припечатана і доля вищої школи. До Перемишля прибули польські монахи, які оскували монастирі. Найізніше прийшли оо. Єзуїти, які 1617 року відкрили колегію, до якої приймали тільки дітей шляхти, серед них – також української, щоб їх латинізувати і польонізувати. І цікаво, що деколи помагали польським монахам самі наші люди. Наприклад: Андрій Серен, який змінив обряд, записав свій будинок з городом монахам Францішканам, котрі першими прибули до Перемишля. Єзуїти завдячують завершення свого монастиря і костьола допомозі української міщанки Анни з Тиравських-Улицької. Чоририста років польського панування призвели Галичину до цілковитого занепаду.

Але прийшов 1772-ий рік, рік першого розбору Польщі. Галичина опинилася під пануванням Австрії. Про ці часи звітuye граф Перген до центрального уряду у Відні так:

»Міста в занепаді, ремесло і торгівля в жидівських руках, забагато монастирів, польське духовенство добре забезпечене, а українське – бідне й

мало освічене. Життя селян швидше худоб'яче, ніж людське. Причина такого стану – брак шкіл, брак власності, брук і кривда».

Тоді не було в Перемишлі жодної української школи. Аж після скасування єзуїтського ордену папським «Бреве» австрійський уряд організував у цілій Австрії, а також і у Перемишлі, шостиклясові гімназії з дворічним філософським ліцеєм з німецькою мовою навчання, крім релігії. Спочатку школа ця була під доглядом римо-католицької капітули в Перемишлі, а від 1824 року передано нагляд над ліцеєм українському Владиці Іванові Снігурському.

Це й стало колискою майбутньої української гімназії в Перемишлі. За старанням єпископа гімназія набирала українського характеру. Було значне число професорів русинів (як вони себе тоді звали), а більшість учнів – греко-католики. Вже єпископ Максим Рилло видав був розпорядження духовенству посилати своїх дітей до цієї школи. З того і починається відродження західньої вітки українського народу.

Час минав. Політика Австрії змінилася в некористь українців. Рішенням сойму в 1867 році запроваджено в Галичині польську урядову мову. Це спонукало наших послів розпочати старання в соймі дозволити заснувати українську гімназію. Після довгих соймових дебат дозволено відкрити паралельні класи при перемиській польській гімназії. Це сталось 1888/89 шк. року. Вже в першому році вписалося – за даними дир. Ст. Шаха – 52-ох учнів греко-католиків до першої класи. Кожного року прибувала одна класа. В 1895/96 шк. р. було вже вісім клас. Рішенням Царсько-Королівського Величества гімназія одержала урядову назву: «Царсько-Королівська 2-га Гімназія в Перемишлі». Першим директором гімназії став проф. Григорій Цеглинський.

Яка була це гімназія і які були її професори?

Примістилася вона при Добромильській вулиці в новозбудованому будинку. Вже в першому році вписалося 329 учнів. Рівночасно директор Цеглинський подбав про приміщення для позамісцевих учнів. Засновано «Бурсу св. о. Николая», а згодом – «Гімназійний Інститут» та «Селянську Бурсу ім. М. Пашкевича». Все це створило вигідні умови для навчання і життя дітей.

Дир. Гр. Цеглинський був душею гімназії і вона завдячує йому свій розиток. Добрий педагог, письменник, драматург та громадський діяч. Любив молодь, розумів її, зокрема опікувався вбогими селянськими хлопцями. Звільнених з інших гімназій приймав до себе і опікувався ними. Любив спів і радо приймав до гімназії учнів з добрими голосами. Його пера є й вірш «Де срібнолентий Сян пливе», до якого музику скомпонував о. Максим Котко, катехит Учительської Дівочої Семінарії в Перемишлі.

З бігом часу гімназійний будинок не міг вже примістити всіх учнів. Тому частину клас перенесено до винаймленого будинку напроти гімназії при Добромильській вулиці. Гімназія мала добрих професорів. Одні були більш вимозливі й строги, інші лагіднішої вдачі, як це буває скрізь. Історію викладав їй цілком партиями перепитував Северин Зарицький. Осип Прислонський збирав народні пісні й доручав учням збирати пісні серед народу під час

шкільних вакацій. Олексій Ярема, Дмитро Чеховський, Денис Каренець, Юліян Целевич, Орест Авдикович, що вчив українську мову, Левкевич (мабуть Дмитро). Німецької мови навчав проф. Іван Малиновський, що під час науки дуже часто любив чити учнів доброго товариського тону, як робити загальний «реверанс»; а що був кулявий, то виходило це досить комічно, з чого учні мали велику потіху. До науки німецької мови притягнено також проф. Зільбершляга, жидівської національності. Моїм господарем кляси у вищих клясах був проф. Володимир Дикий, завжди зрівноважений і поважний, професор клясичних мов. Катехитами в тих часах були отці Іван Савчин, Лев Нестарович, званий загально «Гукавка», бо дуже швидко стовідав, даючи знак про закінчення стовіди стуканням до стовідальниці; Омелян Мартинович, що запровадив скриньку релігійних запитів-сумнівів, на які під час години релігії давав пояснення. Священик Володимир Ардан викладав математику. Згадати слід і Сяся Людкевича, композитора, який після науки в обідніх годинах постійно висиджував за столиком каварні й писав ноти.

В 1910-му році директором гімназії став Андрій Алиськевич, який був дуже строгий. Він заснував для бідних учнів «Дешеvu кухню», а децю пізніше і бурсу під такою самою назвою. Склад професарів доповнився молодими силами. Внедовзі настав час першої світової війни. Через облогу Перемишля російськими військами науку в гімназії перервано, то знову приспінувано, щоб не втратити часу.

У повоєнних роках керму гімназії переняв проф. Роман Гамчикевич, людина простоліннійна й відважна. У Перемишлі наладжувалася польська адміністрація. 30-го серпня 1924-го року два студенти з наказу УВО вбили Софрона Матвіяса, директора української учительської семінарії. Збоку уряду розпочався більший тиск на українські школи. До Перемишля прибув зі Львова куратор Станіслав Собіньскі і на конференції професарів вимагав, щоб виховувати молодь у більш лояльному до польської держави дусі. На всі аргументи куратора дав речеву і відважну відповідь дир. Гамчикевич так, що куратор, не попрощавшись, вишов із засідання.

Відносини ставали щораз більш напружені. Поліція до своїх послуг притягала щораз більше молодь. Тварилися навіть комуністичні ячейки.

Директором гімназії в той час став проф. Михайло Грицак. Його попередили, що на нього підготовляється атенат, коли повертатиметься додому із Шевченківського концерту. 6-го квітня 1925 р. поліція заарештувала на вулиці двох абсольтентів гімназії, в яких найдено револьвери. Суд одначе звільнив їх від вини і кари. На судовій розправі виявилось, що сторож «Гімназійного Інституту» був поліційним агентом.

Короткий час керівниками гімназії були професори Филип Мелянко, Денис Лукіянович, Степан Бобеляк, Михайло Федевич та Роман Дублянниця. На весну 1932-го року директором гімназії став у тих важких часах професар Академічної Гімназії у Львові Степан Шах, кол. старшина Української Галицької Армії та секретар Матірнього Т-ва «Просвіта» у Львові. Нелегкою була справа заспокоїти патріотичні почування молоді і сприяти водночас її розвиткові, та рівночасно бути чулим на вимоги Шкільної

Кураторії, щоб не допустити до розв'язання гімназії, як це вже сталося в Тернополі. Треба було мати неабиякий дипломатичний хист. Директор Шах притягнув до співпраці батьків учнів, заснував статутове самостійне товариство «Кружок Родичів», яке давало моральну та матеріальну допомогу учням, зокрема бідним; дбав про розвиток шкільних гуртків і сам опікувався цими гуртками.

Та прийшов 1939-ий рік, початок другої світової війни, а з нею кінець перемиської гімназії.

Під час большевицької окупації об'єднано хлоп'ячу і дівочу гімназії разом і створено «Десятилітку імені Сталіна». Большевики знищили гімназійну бібліотеку і усунули зі сходової клітки погруддя Т. Шевченка. В роках німецької окупації Український Допомоговий Комітет у Кракові робив заходи відкрити перемиську гімназію, але дозволу не одержав.

Що ж дала ця українська гімназія українському народові взагалі, а Послянню та Лемківщині зокрема?

З убогої та несвідомої маси вона допомогла витворити свідоме патріотичне суспільство, що стало в ряди УГА, а потім у ряди Української Повстанської Армії і своєю кров'ю боронило батьківщину – Україну. Протягом 43-ох років, від 1896-го до 1939-го року, здало іспит зрілості в перемиській гімназії понад 2.600 абітурієнтів. Цим людям перемиська гімназія відкрила дорогу в світ. Гімназія виплекала в їхніх серцях любов до рідного народу і рідної Церкви. Сьогодні ці люди розкинені по всіх континентах земної кулі. Всі вони повинні бути свідомі, що не тільки згадувати і любити треба свій Рідний Край, але і боронити ту землю, «Де срібнолентий Сян пливе», бо «там свій Рідний Край!»!

о. Іван Лебедович,
кол. декан в Бірчі коло Сянока.

*Іван Лебедович, нар. 2.9.1890 в селі Горабць, пов. Любачів, учасник визвольних змагань УГА в 1918/19 рр., автор нарисів «Польові Духовники Української Галицької Армії» («Матеріяли до історії»), видання о. І. Лебедовича Вінніпег – Канада, 1963; ст 1-325, фотографій 46, вступне слово С Шаха

ГЛАВА I

«Historia – vero testis temporum, nuntia
vetustatis, lux veritatis, magistra vitae».

*»Історія – це ж свідок часів, вістунка
минулого; світло правди її учителька
життя«*

*(Марко Туллій Цицерон:
«De Oratore», II.36)*

Історія української гімназії в Перемишлі сягає у своїй основі глибоко в історію княжгорода Перемишля над «срібнолентим» Сяном. В 1617-му році відкрили в Перемишлі оо. єзуїти з Кракова свою 5-тиклясову Колегію з латинською мовою навчання¹. А навчалися в цій перемиській єзуїтській Колегії, як і в сусідній, 1575 р. заснованій в Ярославі над Сяном, учні шляхтичів римо-католиків. Але оо. єзуїти радо приймали до своїх шкіл й українців, синів шляхтичів-«уніятів» і православного віровизнання. Відомо, що й Богдан гербу Габданк Хмельницький, народжений – за твердженням Івана Крип'якевича – у Жовкві, учився в Ярославській єзуїтській Колегії².

Перемиська Колегія оо. єзуїтів проіснувала до розбору Польщі 1772 р. й зацікавила з актом розв'язання ордену оо. єзуїтів у 1773 р. розпорядженням («брене») папи Климента XIV (1769-1774). При першій поділі Польської Речі Посполитої, Галичину заняла Австрія. Тоді австрійський уряд перебрав усі по-єзуїтські школи під своє керівництво, удержавнив їх, а в 1775 р. цісар Йосиф II (1764-1790) передав управу цих шкіл до рук світських учителів, переважно кол. єзуїтів, бо світських учителів було тоді обмаль. До цієї 5-клясової по-єзуїтської Колегії додано ще одну вищу клясу і створено в цілій Австрії 6-клясову гімназію. Так сталося і в Галичині з усіма по-єзуїтськими школами; так було й у Перемишлі. Першим світським префектом перемиської гімназії був Яків Гадомський. Він керував нею до 1789 р. Система шостиклясової гімназії тривала в Австрії до 1818 р. Тоді, після закінчення наполеонських воєн і після Віденського Конгре-

су (1815), дійшло до реорганізації шкільництва в Австрії. До 6-клясової гімназії з латинською мовою навчання додано (при гімназіях в більших містах) так звані «філософічні ліцеї» з німецькою мовою навчання, в яких наука тривала два роки. Разом тривало навчання 8 років. Закінчення такої гімназії давало право абсолювентам студіювати на університеті.

Шостиклясову гімназію з дворічним філософічним ліцеєм відкрито в 1818 р. також у Перемишлі. Нагляд над цими світськими гімназіями і ліцеями передано до рук римо-католицьких єпископів та їхніх каноніків. Але тому, що в перемиському ліцею була більшість греко-католиків, педагогічний нагляд над перемиською гімназією і ліцеєм передано 1824 р. в и ї м к о в о греко-католицькому єпископові Іванові Снігурському (1818-1847), який вів його аж до смерті. Тоді вперше іменовано окремого греко-католицького катехита для гімназії. Став ним секретар єпископа Івана Снігурського, колишній учень перемиської гімназії та абсолювент віденського університету, о. Йосиф Левицький (1801-1860), автор першої граматики української мови німецькою мовою. По смерті єпископа Снігурського інспекторський нагляд над перемиською гімназією та ліцеєм перебрав о. крилошанин Тома Полянський (лемко, пізніший єпископ), який виконував свій уряд до 1850 р.³

ГЛАВА II.

За прем'єр-міністра Олександра барона Баха, який запровадив по «революційному» 1848 р. абсолютизм в Австрії, наступила в Австрії в 1850 р. зміна шкільного устрою. Скасовано тоді «революційні» дворічні філософічні ліцеї і об'єднано їх з гімназіями в одноцілу 8-клясову гімназію клясичного типу з німецькою мовою навчання, з однаковою програмою навчання в усіх коронних краях Австрійської Монархії. На закінчення гімназії введено додатковий іспит «зрілости», який мав ствердити, чи абітурієнт має відповідне знання для студій на університеті. Тоді ж на університетах створено 4 факультети: теологічний, філософічний, правничий і медичний.⁴

Перший іспит зрілости після закінчення нової 8-клясової клясичної «Ц.К. Академічної Гімназії» у Львові відбувся у вересні 1850 р. під проводом новоіменованого інспектора Едварда Лінцбауера. Приступило до цієї першої у Львові матури 78 абітурієнтів, з чого «зрілими» визнано 63. Директором «Ц.К. Академічної Гімназії» іменував цісарський губернатор професора Франц Бруггера⁵.

Перший іспит зрілости у зреформованій Ц.К. Гімназії з німецькою мовою навчання в Перемишлі відбувся в осені цього ж 1850 р. під проводом новоіменованого краевого інспектора д-ра Евсебія Черкавського, який в 1849 р. був професором Академічної Гімназії у Львові, сина греко-католицького священника о. Тимотея Черкавського, віцедиректора Духовної Семінарії у Львові за часів Маркіяна Шашкевича, згодом пароха в Тучапах,

яворівського повіту – перемиської єпархії (від 1835 р.)⁶. Приступило до першого іспиту зрілости в Перемишлі 17 абітурієнтів.

Директором зреформованої перемиської гімназії іменувало віденське міністерство освіти в 1849/50 шк.р. проф. Тому Кунцека, історика за фахом, знімченого «Вассерполяка» зі Шлеська. Кунцек був віданим австрійським патріотом і тому вельми прихильно ставився до учнів греко-католиків, бо, як твердив, «Русини показали в 1848/49 рр. вірними цісареві »тирольцями сходу«, а навіть створили в Перемишлі «Стрілецькі Легіони» проти польських революціонерів. Мовою навчання всіх предметів у перемиській гімназії, крім релігії була німецька мова. Релігія для римо-католиків викладалась польською мовою, а для греко-католиків – українською, яку тоді урядово звали «*die ruthenische Sprache*», а предмет релігії – «богочестієм».

Греко-католицьким катехитом став о. Юстин Желехівський, лемко з Морохова, повіт Сянік, де його батько був парохом; о. Ю. Желехівський учив «богочестія» і церковного «пінія» – «язичієм»⁷.

Тоді в 1848/49 році наступила в перемиській гімназії (на домагання перемиського єпископа Григорія барона Яхимовича) новість: запроваджено в програму навчання українську мову, яка стала навіть обов'язковим предметом для всіх учнів без різниці віровизнання чи національності. Навчав української мови о. Йосиф Левицький (1801-1860), основник катедрального хору при церкві св. Івана Хрестителя (1827), української друкарні в Перемишлі (1829), в якій видрукував в 1835 р. відому брошуру питомця львівської духовної семінарії Маркіяна Шашкевича «Азбука і *Abecadlo*»; автор першої «Граматики руского язика для шкіл з німецькою мовою навчання».

О. Й. Левицький (1801-1860) навчав української мови в клясах I-V на основі «Читанки», укладеної перемиським суддею і послом до віденського парламенту Василем Ковальським (закінчив теологію у Відні). У вищих клясах українську мову викладав молодий учитель, абсолювент філософії у Відні, син греко-католицького пароха в Угнові, Богдан Дідицький (1829-1908), який провадив також навчання української літератури. Лекції української літератури обмежувалися у нього переважно до «Навчального Літопису» Нестора та до «Слова о полку Ігоревім». (До речі, тоді ще не було переспіву «Слова» живою українською мовою. Зробив це сам Б. Дідицький, що був поетом. Він переспівував його та читав свої переспіви учням. Написав він для учнів перемиської гімназії теж дві історичні поеми: «Конюшний» (1859) і «Буй-Тур Всеволод» (1860)⁹.

У цій перемиській Ц.К. Гімназії з німецькою мовою навчання вчили в 1851-1867 рр. ось такі професори і тимчасові вчителі: релігії – о. Юстин Желехівський; української мови – Богдан Дідицький і о. Йосиф Левицький; німецької мови віденець проф. Вебер; латини й греки – о. Тома Полянський, лемко, що в 1858 р. став директором державної гімназії в Самборі, а після нього – професори Тиховський і Лянг, (польської

мови не вчили взагалі), історії та географії – проф. д-р. Ізидор Шараневич, який в 1868 р. очолив катедру історії Східної Європи на львівському університеті (відомий в Галичині як автор першої популярної «Історії Руси»); математики і фізики – молоді фахові вчителі Царевич і Добрянський (брат о. крил. Антонія Добрянського 1810-1867), пароха Валяви, історика й автора «Історії Перемиської Єпархії» ; природи – Менцінський, лемко, а о. кат. Ю. Желехівський учив залюбки ботаніки і робив з учнями екскурсії в околиці Перемишля та знайомив учнів з фолкльором. Після усунення зі суплентури Б. Дідицького (по смерті митр. Григорія Яхимовича, 1863) навчав української мови і літератури молодий суплент Євген Згарський, який вже в 1855 р. опублікував народною мовою свої вірші у львівському двотижневику «Зоря Галицька», що його редагували Микола Савчинський і Ксенофонт Климкович, пізніше діяльний член управи матірнього Т-ва «Просвіта» у Львові. Клясичної філології вчив деякий час закінчений теолог Данило Тянякевич, який zorganizував серед учнів перемиської гімназії в 1863 р. гурток «Громада», що відіграв згодом важну роль в громадському житті Перемишля. Цей тимчасовий суплент Данило Тянякевич zorganizував з допомогою учнів перемиської гімназії і питомців Духовної Семінарії концерт на честь Тараса Шевченка в 1863 р., що був першим шевченківським концертом в Галичині взагалі. А «Кобзар» Шевченка привіз вперше до Перемишля о. кат. Юстин Желехівський, відомий тоді бібліофіл, від львівського книгаря Михайла Димета. Данило Тянякевич став опісля священником і був діяльним і почесним членом «Просвіти»¹¹.

Учнем перемиської гімназії в тих роках (1851-1859) був Анатоль Вахнянин (1841-1908), син о. Кліма Вахнянина, пароха Синяви за Сяном, пізніший професор Академічної Гімназії у Львові і перший голова «Просвіти» в 1868 р., посол до австрійського парламенту та звеличник культу Маркіяна Шашкевича¹².

У своєму «Споміні з життя», що вийшов як «посмертне видане» в 1908 р. у Львові (ст. 1-137), накладом і під редакцією проф. університету д-ра Кирила Студинського, зятя А. Вахнянина, проф. А. Вахнянин описав життя і відносини в перемиській, тоді ще німецькій гімназії, що була приміщена у старім ще поезуїтським будинку. З цього «Спомину» й черпаємо відомості про перемиську гімназію у тодішніх часах.

ГЛАВА III

Інспектором гімназії став 1850 р. згаданий уже д-р Евсебій Черкавський. Він був інспектором гімназії мабуть до 1863 р. Визнавав він, що правда, відрубність української мови від польської та московської, але старався – під впливом галицького губернатора графа Агенора Голуховського – запровадити до навчання української мови в школах, а згодом і до письменства, «латинський», тобто польський правопис, щоб, мовляв, «раз на все знищити підозріння русофілства серед русинів».

Але він зустрів рішучий спротив усього церковного проводу й усього громадянства, з митрополитом Григорієм Яхимовичем на чолі і його проєкт упав. У Перемишлі очолив цей протестаційний напрямок Богдан Дідицький, який в 1859 р. написав розвідку п.н. »О неудобности латинской азбуки в письменности русской«, а потім полемічну брошуру »Спор о рускую азбуку«. Крім цього він написав польською мовою іронічний вірш на цю тему п.з. «A więc niema Rusi», що його поміщено у львівському »Слові«, яке виходило від 1861 р. двічі на тиждень. Вірш починався:

«Polskie mędracy twierdzą:
Lwów, Ziemia Podolska,
Wołyn, Ukraina, –
Że to wszystko Polska!
Niema ruskiej mowy,
Gdyż nawet jej zgłoski
Zamienia polskimi
Hrabia Gołuchowski.
Niema Rusi, – niema...
Choć jest i być musi –
Przeciw rządowi polskiemu
Wieczny protest Rusi!»

За цей вірш губернатор Голуховський звільнив суплента Б. Дідицького не тільки з перемиської гімназії, але й усунув назавжди із шкільництва, а інспектором перемиської гімназії став др. Амврозій Яновський, також українець з роду¹³.

Учні перемиської гімназії, члени заснованої Д. Тянякевичем »Громади«, спарфразували вірш невідомого польського автора з 1794 р. «Mazurek Dąbrowskiego» п.н. «Jeszcze Polska nie zginęła» таким чотири-віршом:

«Jeszcze Polska nie zginęła,
Ale zginąć musi,
Jeszcze szlachcic Rusinowi
Buty szyścić musi!»

У Перемишлі співано його у ще яскравішому перекрученні – «Jeszcze Polak Rusinowi buty czyścić musi!», і копії розіслали до інших »Громад« в краю і поширили його з Перемишля по цілій Галичині між Сяном і Збручем, а на Захід аж по Дунаєць... І тоді, під впливом таких протисяхетських настроїв молоді, українські студенти шляхетського походження перестали підписуватися гербовими титулами своїх родів, як напр. »Новіна«, »Сас«, »Сатурн«, »Столобут«, »Єліта« і т.п., а в протилежності до польських »рогативок« носили козацькі баранкові шапки, на ковнірах сорочок чіпляли чи вив'язували червоні »гарасівки«, носили вишивані сорочки, козацькі »шаравари« червоного або синього кольору, круглі чобітки замість черевиків. У таких »козацьких строях« приходили учні перемиської гімназії навіть до школи, а директор Тома Кунцек усе це толерував – як пише А. Вахнянин – бо відчував симпатії до українців »за їх вірність австрійському цісареві!«

ГЛАВА IV

В 1867 р., після програної в 1866 р. Австрією австрійсько-пруської війни, прийшло в ославленій австрійській монархії до ґрунтовної зміни державного устрою і поділу країв. Одноцілу досі монархічну державу – Австрію – переіменено на дво-єдину «Австро-Угорську монархію» з цісарем на чолі. Цісар Франц Йосиф I (1848-1916) зрікся тоді титулу «німецького цісаря», а прийняв титул «австрійського цісаря і угорського короля». Угорщина отримала свій окремий фєвдальний устрій, жертвою якого впали за міністра Кальмана Тіса (1875-1890) слов'янські народи, що жили в рамках Угорщини, а в першу чергу закарпатські українці, так звані тоді «угро-руси».

Коронний край Галичина отримав також фєвдальну автономію, яку взяли повністю в свої руки поляки, згл. польська шляхта, які революцію проти Росії в 1863 р. наочно задемонстрували перед австрійським урядом своє вороже ставлення до Росії¹⁴. Поляки орієнтувалися цілковито на Австрію і цісар Франц Йосиф I передав у їхні руки цілу Галичину, без поділу її на західню (польську) частину з Краковом як столицею і на східню – українську – зі Львовом як столицею. Таким чином цісар Франц Йосиф I віддав «вірних Тирольтців Сходу» з 1848/49 рр. на поталу полякам.

У проводі автономного коронного краю Галичина поставив цісар свого «намісника», яким іменував князя Льва Сапігу, а йому на допомогу призначив автономний краєвий уряд, т.з. «Виділ Крайовий» та крайовий «Галицький Соїм» з більшістю послів польської шляхти. Соїм цей запровадив згодом, усуваючи німецьку урядову мову, польську мову в крайовій адміністрації, а цілість адміністрації передав у польські руки. Запроваджено польську мову також у судівництві і в шкільництві.

Таким чином у шк. році 1867/68 в усіх гімназіях Галичини і в обох галицьких університетах польська мова стала викладовою мовою навчання, не зважаючи на протести усіх українців-русинів! Лише в Академічній Гімназії у Львові злагіднено цю засаду й у чотирьох нижчих клясах вживано «русский язык викладовий»; у вищих клясах – від V до VIII – викладовою мовою була мова польська.

У перемиській гімназії, незалежно від протестів українських соймових послів, серед яких на перше місце висунулися науковець, львівський крил. о. Антін Петрушевич (1821-1913) і перемиський крилошанин о. д-р Григорій Гинилевич (1809-1871)¹⁵ – запроваджено польську мову навчання. Українська мова стала необов'язковим предметом навчання, тобто предметом добровільного вибору. Відвідували лекції української мови лише греко-католики, а в першу чергу сини українських греко-католицьких священників.

Української мови навчав тоді о. кат. Юстин Желехівський, який хоч і вживав на своїх лекціях «язичія», але у програмі його лекцій

були «Кобзар» Т. Шевченка, «Енеїда» та «Наталка Полтавка» І. Котляревського, а з галицьких поетів – твори о. Маркіяна Шашкевича, о. Миколи Устияновича, о. Антона Любич-Могильницького, о. Омеляна Огоновського. Учнів зобов'язував ще етимологічний правопис.

Після зміни «викладової» мови з німецької на польську не всі учителі перемиської гімназії залишилися на своїх посадах. Ті, що не володіли польською мовою (німці з директором Кунцеком на чолі) покинули свою працю. Деякі, головно «тверді русини», не хотіли провадити навчання польською мовою (та ще й без підручників!); старші зрезигнували із своїх учительських посад, а абсолювенти теологічних студій приступили до ієрейських свячень (як напр. згаданий вже Данило Танячкевич і Петро Турчманович, що вчили математики, а проф. Царевич та проф. Добрянський переїхали через російський кордон до Холму, де якраз тоді став греко-католицьким єпископом заслужений з 1848 р. львівський крилошанин Михайло Куземський (1809-1879).

Під впливом цих політичних подій зроджується серед українського громадянства Галичини твердий спротив проти Австрії, а Перемишль – «Надсянські Атени галицьких русинів» – висувається на передове місце як «надсянська твердь»! Очолював цей спротив архипресвітер о. Григорій Шашкевич, потім посол до віденського парламенту проф. д-р. Николай Антоневиц, що прибув до перемиської (тоді ще польської) гімназії в 1874 році. Він заснував у Перемишлі в 1878 р. філію «просвітительного общества ім. Михаїла Качковського», яке постало 1873 р. у Львові з ініціятиви посла до Галицького Союму о. Івана Наумовича. Філію Т-ва «Просвіта» заснував у Перемишлі щойно 1891 р. дир. Григорій Цеглинський, який прибув до Перемишля зі Львова як управитель «руських відділів» гімназії у 1888 р.¹⁶

Але не зважаючи на всі ці несприятливі обставини, Перемишль став, як пише у своїм «Спомині» Анатоль Вахнянин, «розсадником культурного і музичного життя Русинів», в якому брали живу участь перемиські музикальні (священічі) родини: Леонтовичів, Менцінських, Раствавецьких, Сінкевичів, Войтовичів, Носалевичів, Лаврівських, Кордасевичів й інші. Під проводом о. І. Лаврівського й о. Мих. Вербицького, побіч церковного співу, стала «звільна розвиватися і світська руська пісня». Пісні ці мандрували до гуртка гімназійної молоді, а у відписах «Учнівської Громади» – до інших міст Галичини. «Ми пізнавали» – пише А. Вахнянин – «окремих характер українських мелодій, відрубний від німецьких чи на німецький лад скомпонованих хорів». Тоді й народився в Перемишлі (в 1864 р.) національний гимн «Ще не вмерла Україна», композиції о. Михайла Вербицького, сестрінка еп. Ів. Снігурського, кол. учня перемиської гімназії до 1848 р.¹⁷

Але політична і парламентарна боротьба за українську гімназію в Перемишлі не припинялася і тривала ще цілих 20 років (від 1867 до 1887). Державна гімназія з українською мовою навчання в Перемишлі була за Австрії другою з черги українською гімназією в Галичині. Першою була від 1867/68 шк.р. «Ц.К. Академічна Гімназія у Львові».

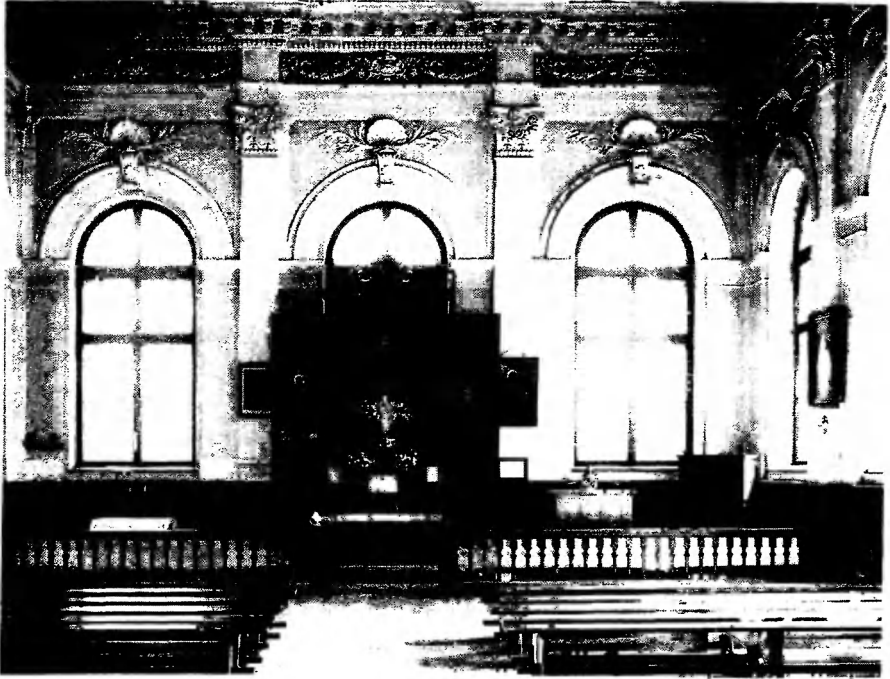
Обі ці гімназії були першими гімназіями з українською мовою навчання на цілій етнографічній території українських земель. Обі вони були клясичного типу, з латиною і грекою в основі.

ГЛАВА V.

Постала перемиська українська гімназія завдяки невтомним старанням найвидатніших (від 1849 р.) церковних і політично-національних провідників Перемиської Землі. На їхньому чолі стали перемиські греко-католицькі єпископи: Григорій барон Яхимович (1848-1863) та три його наслідники, лемки з роду: єпископ Тома Полянський (1859-1869), єп. Йосиф Сембратович (1867-1870), (пізніший галицький митрополит у Львові (1870-1882), та єп. Іван Сатурн-Ступницький (1872-1890), а завершив ці старання кол. ученя перемиської гімназії, матурального випуску 1863 р., єп. Юліян Пелеш (1843-1896), що був перемиським єпископом в рр. 1891-1896. Але щойно завдяки наполегливим петиціям Т-ва «Просвіта», політичній пропаганді «Руської Ради» та внескам народовецького посла галицького сойму – проф. Академічної Гімназії – Юліана Романчука в 1884 р. при впливовій підтримці віце-маршалка галицького сойму, перемиського єпископа Івана, гербу Сатурн-Ступницького, галицький сойм після довгих і гострих дебат ухвалив своїм рішенням з 14 січня 1887 року відкрити в Перемишлі при існуючій вже «цісарсько-королівській гімназії» з польською мовою навчання «*gównorzedny oddział ruski*», тобто «рівнорядний відділ з язиком руским викладовим», у спільному будинку і зі спільним учительським збором. Ухвалу цю затвердив цісар Франц Йосиф I постановою з 29 липня 1887 р. До керівництва цього «рівнорядного руского відділу» іменувало віденське Міністерство Освіти декретом з 10 липня 1888 – як тимчасового управителя – проф. Григорія Цеглинського, визначного філолога Академічної Гімназії і відомого вже в Галичині громадянина, письменника та просвітянина. Григорій Цеглинський – міщанський син з Калуша (нар. 9.3.1853 – помер 23.10.1912) закінчив університет у Відні (1879) і став професором Академічної гімназії у Львові (1880-1888). Він очолював у Львові редакцію журналу «Зоря», писав під псевдонімом «Григорій Григорієвич» літературні твори, головню легкі комедії з міщанського життя та з життя галицької інтелігенції, як ось: «На добродійні цілі» (1883), «Соколики» (1884), «Тато на заручинах», «Шляхта ходачкова» (1886), а також літературно-наукові статті (про М. Шашкевича, Юрія Федьковича).

Польська державна гімназія в Перемишлі нараховувала в 1887/88 шк.р. 714 учнів, з чого римо-католиків – 403, греко-католиків – 203, мойсеєвого віро-визнання – 108 учнів.¹⁸

До I кляси «рівнорядного відділу руского» в 1888-89 р. вписалося 52 учнів, до кінця року дійшло 48, до II кляси перейшло 39 учнів. Вчили в цій «*Równorzędnej klasie ruskiej*» такі учителі з польської «матірної» ц.к. гімназії: Гр. Цеглинський (латинська і німецька мови),

ГІМНАЗІЙНА КАПЛИЦЯ, спільна із польською гімназією

Іван Рудницький (українська мова), І Ленчинський (польська мова), д-р Микола Антоневи́ч (історія та географія), Семен Труш (математика і природа), о. Андрій Децко, парох із Пралковець під Перемишлем, (релігія).¹⁹

З кожним роком прибувало «рівнорядним відділам руским» по одній клясі; побільшувалася й кількість учителів. До Перемишля прибув визначний тоді письменник і публіцист, проф. Володимир Масляк. З початком шк.р. 1895/96 досягли ці «поодинокі рівнорядні відділи» повних 8 кляс. Тоді **Єго цїсарське і Королівське Апостольське Величєство зволило Найвищою постановою з дня 12 мая 1895 року призволити вселаснавійше на відокремлене дотеперішних кляс ріврядних з язиком викладовим руским при ц.к. гімназії в Перемишлі і на утворене з них з початком 1895/96 шкільного року самостійної гімназії з руским язиком викладовим». Надано їй урядову назву «Ц.К. Друга Гімназия в Перемишлі».²⁰**

А в серпні 1895 року Міністерство Освіти у Відні іменувало управителя Гр. Цеглинського самостійним директором нової гімназії. Створе-

но також самостійний учительський збір, що складався з 15 членів, з чого було: 9 сталих професорів, 5 провізоричних й один допомогий. Програма навчання була спільна, як в усіх галицьких державних ц.к. гімназіях, а підручники були ті, що були вже в користуванні Академічної Гімназії у Львові, яка в 1895 р. назвала перемиську гімназію у »привіті« своєю »посестрою«.

Шкільний рік тривав 10 з половиною місяців: від 1-го вересня до 15-го липня включно. 3-го вересня 1895-го року перенесено обидві гімназії – польську і нову українську – із старого поєзуїтського будинку, в якому гімназія перебула від 1627-го року, до новозбудованого державного будинку при вул. Добромільській ч. 14 (пізніше – вул. Словацького). Площу під будову гімназії австрійський уряд відкупив від о. Дмоховського, греко-католицького пароха в Ексманичах біля Перемишля. На площі був яринний город, сад і малий домок, в якому мешкав від 1872 р. новоіменований єпископ Іван Ступницький²¹. У цьому будинку, під спільним дахом, примістилися обидві гімназії. Крім »спільного даху« – спільними для обох гімназій були: вхідна брама з вулиці та город перед шкільним будинком, який був рівномірно розділений для обох шкіл – з окремими одначе входами по двох крилах будинку, спільне було також подвір'я за шкільним будинком, спільна гімнастична зала зі спільним інвентарем і спільна каплиця для Богослужень та недільних екзорт для учнів римо- і греко-католиків, але в окремих годинах. Тому, що в 1888/89 р. польську гімназію передано під патронат св. Ігнатія Льойоли, то український »самостійний відділ« вибрав собі за свого небесного Патрона – св. Кирила, вченого єпископа Олександрійського, свято якого Східня Церква відзначає 22-го червня. Образ св. Кирила Олександрійського намалював на шкільному прапорі тодішній учитель рисуноків, мистець Олександр Скруток, той самий, що опісля намалював образ Покрови Божої Матері для »Дівочого Інституту« в Перемишлі.²²

Учні перемиської гімназії, греко-католики, обходили церковні свята після церковного календаря »старого стилю«, тобто (до кінця 19-го ст.) на 13 днів пізніше від своїх сусідів з польської гімназії. Свято свого шкільного Патрона – св. Кирила, обходила перемиська гімназія святочним Богослуженням (22-го червня нового стилю) в Катедральній Церкві св. Івана Хрестителя на »Владичім«, куди йшли учні »походом« двійками через місто під проводом дир. Григорія Цеглинського; перед ним несли три найвищі і найсильніші учні шкільний прапор. На цьому прапорі на одній стороні був »Галицький Національний Лев« праці Олександра Скрутка. Цей »Лев« від 1848 р. вважався галицьким »історично-державним гербом«. Під час походу учнів образ Патрона був на внутрішній стороні, але коли учні поверталися назад до гімназії, прапороносці обертали »галицького Лева« на зовнішню сторону, чим демонстрували в місті свій патріотичний настрій.

Такі »походи« зі шкільним прапором до катедральної церкви на »Владичім« відбувалися щороку на початок і на закінчення шкільного року; Богослуження правив катехит гімназії, а проповідь виголо-

шував хтось із крилошан, або й сам єпископ. Співав гімназійний хор учнів. Приписово закінчувалося таке шкільне Богослуження відспіванням австрійського державного гимну в українському перекладі: «Боже, буди Покровитель Цісарю і єго краям». Переклад цей зробив 1848 р. о. Йосиф Левицький (1801 – 1860), згаданий уже як перший учитель української мови в перемиській гімназії, член «Собору руських учених» в 1848 р. Шевченківські річниці відбувалися щороку в шкільному будинку, але без Богослужень чи Панахиди в церкві, бо Шевченко був православного віровизнання. У тих часах канонічне право було строге і ексклюзивне!

ГЛАВА VI.

Учительський збір усамостійненої гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі складався з 9 сталих ц.к. професорів, 5 тимчасових і одного допомогового учителя. Їх список – за порядком предметів навчання на свідоцтвах – є такий:

1. Катехит – о. Іван Савчин.
2. Проф. Дмитро Чеховський (пізніший директор ц.к. гімназії з польською мовою навчання у Горлицях на Лемківщині) – учитель латинської і грецької мови.
3. Проф. Олексій Ярема (пізніше директор «Українського Інституту для дівчат» у Перемишлі) – клясична філологія.
4. Дійсний учитель Володимир Кміцикевич (пізніший визначний філолог-науковець на Буковині, основник «Т-ва учителів середних шкіл ім. Сковороди» у Чернівцях) – клясична філологія.

*ПЕРШИЙ УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ЗБІР. р. 1895/96, по середині
дир. Гр. Цеглинський*

5. Дійсний учитель Іван Прийма (що прийшов до перемиської гімназії з приватної польської гімназії оо. Єзуїтів у Буньковичах біля Хирова, а в часі 1-ої світової війни організатор української гімназії в Подтаві, за большевицької влади помер трагічно в тюрмі у Харкові) – латина і грека.

6. Тимчасовий учитель Андрій Чичкевич (що займався освітню працею при філії «Просвіти» в повіті) – навчав також латини і греки.

7. Проф. Дмитро Левкевич (безкомпромісовий оборонець чистоти української народньої мови) – учитель української мови (був також організатором української бібліотеки для учнів).

8. Проф. Казимір Ціммерман (пізніше професор Академічної Гімназії у Львові, від 1905 р. директор державної утравістичної учительської семінарії у Самборі) – польська мова.

9. Проф. Іван Малиновський, германіст, (оганізатор німецької бібліотеки для учнів) – німецька мова.

10. Проф. Северин, гербу Новіна, Зарицький (заступник директора і голова філії «Учительської Громади» в Перемишлі) – історія та географія.

11. Проф. Олексій Наконечний, математик і фізик, організатор фізикального кабінету, науковець, помер на туберкульозу.

12. Учитель д-р Григорій Величко – природа і геологія (автор першої в Галичині мапи України, що її видало коштом о. Стефана Качали, почесного члена «Просвіти» в 1889 р. у Львові Т-во «Просвіта».²³

13. Маляр Олекса Скруток – учитель рисунків.

14. о. Омелян Кормош, катехит народніх шкіл, учитель співу і диригент церковного хору.²⁴

15. Учитель руханки Симеон Кочеркевич, учитель нар. школи.

16. Стенографії учив проф. Володимир Боярські, проф. польської гімназії.

Нова перемиська гімназія користувалася тими самими шкільними підручниками, що їх вживала вже львівська Академічна Гімназія, виданими накладом «Краєвого Фонду» при Крайовій Шкільній Раді у Львові. В гімназії зобов'язував тоді вже (від 1893 р.) фонетичний правопис. Тоді запроваджено в цілому «коронному краю Галичина» шкільні приписові мундурки для гімназійних учнів, що нагадували однострої австрійських кадетів: чорні блюзи з високим стоячим ковніром, сиваві штани, стоячі чорні шапки з дашками; на шапці, носили учні латинське «G» у лавровім піввінку: для нижчих кляс – срібне, а для вищих кляс (від V-VIII-ої) – золоте. На ковнірі блюзки «паски» (стрічки): для нижчих кляс – срібні, для вищих – золоті. Для I-ої кл. – один пасок срібний, для II-ої – 2, для III-ої – 3, для IV-ої – 4; в V кл. – один золотий пасок, в VI кл. – 2 золоті, в VII-ій – 3, у VIII-ій – 4. Всі учні, багаті чи вбогі, були однаково одягнені, а «паски» на ковнірах підбадьорювали амбіцію учнів, а тим самим і їхню пильність, щоб «не повторювати» кляси і знову цілий рік не носити тих самих пасків – на сором собі і батькам. Мундурки цілковито виправдували своє педагогічне призначення аж до упадку Австро-Угорщини 1918 р.

*Проф. Др. мед. ЯРОСЛАВ ГИНИЛЕВИЧ, матурист перем. гімн. з 1910
Голова Укр. Санітарно-Харитативної Служби у Німеччині.*

Подібно були вдягнені й учні реальних шкіл і учительських семінарій. Різнилися вони лише буквою на шапці: »реалісти« носили букву »R«, а семінаристи – »S«.

Від 1908 р. учні українських гімназій почали протестувати проти латинської букви »G« на шапках. Почали носити українське »Г«, що однаке Крайова Шкільна Рада заборонила. Але учні перемиської гімназії не дали себе залякати. Що більше, два колишні учні перемиської гімназії – Антін Ганяк та Іван Павлик, – котрі працювали вже в канцелярії »Просвіти« у Львові, дали зробити жетони – »гербового льва« для шапок, що їх учні з патріотичним захопленням купували і носили на шапках; вони відплачувалися своїм колегам з польських гімназій, які носили польського »орла«. У той спосіб маніфестували перемиські учні обидвох національностей свій патріотизм.

В 1895/96 шк.р. на 129 вживаних друкованих шкільних підручників було 64 українськомовних підручників. Їх автори чи укладачі – були члени учительського збору Ц.К. Академічної Гімназії у Львові. В основному ці, дозволені »Шкільною Радою Краєвою« (при галицьким наміс-

ництві) українські підручники, були перекладами з польських чи німецьких гімназійних підручників, до яких автори творили українську фахову термінологію. Визначним у тому напрямі мовознавцем був проф. Іван Верхратський, учитель природи в Академічній Гімназії у Львові. Але були також самостійні укладачі підручників, головню з релігії, української граматики, мови і хрестоматії, а саме: Володимир Коцовський, Ілярій Огоновський, Омелян Огоновський, Олександр Барвінський, д-р Степан Смаль-Стоцький.

Перемиський учительський збір не дав ні одного автора шкільних підручників, крім дир. Григорія Цеглинського, який достосував свій підручник грецької мови для III і IV клас (до підручника грецької мови для польських гімназій) та підручник грецької граматики для III і IV клас. Як підготовлялися перші українські підручники, від 1868 року почавши, для єдиної тоді української гімназії в Галичині, Академічної Гімназії у Львові, під керівництвом директора Академічної Гімназії о. Василя Ільницького, при «Видавничій Комісії т-ва «Просвіта», – про це подав Ст. Шах у своїй «Історії Просвіти» (Львів 1932, глава «Шкільні підручники». Цю «Історію Т-ва «Просвіта»,» перевидала «Просвіта» у Вінніпегу у «Сторіччя Матері Просвіти» (1868-1968) в 1968 р.

За час від 1871 до 1876 р. «Просвіта» видала 17 шкільних цикло-стилевих підручників для вжитку першої Академічної Гімназії у Львові.

Список шкільних підручників перемиської гімназії з 1895/96 р.
(Правопис, як документ часу, залишаємо оригінальний!:

Кляса I.

Торонський А., Катехізм християнсько-катол., 3. вид. – 1 К.

Самолевич – Р. Цеглинський, Граматика латинська для I. і II. кл., 2. вид. 1896. – 1К 20 г.

Шайндлер - Р. Цеглинський, Вправи латинські, Часть I. для I. кл.
В. Коцовский - І. Огоновський, Методична граматика рускої мови, 1896. – 50 г.

Читанка руска для I. кл. шкіл середних, 1896. – 2 К.

Koparski Fr., Zwięzła gramatyka języka polskiego, 1896. – 50 г.

Próchnicki - Wojcik, Wypisy polskie dla I. kl., 2. wyd. 1892. – 1 К 50 г.

Герман - Петеленц - Калитовський, Вправи німецькі для I. кл., 1 вид., 1893. – 1К 50 г.

Беионі - Матієв, Короткий начерк географії для ужитку шк., 1894. – 1 К 20 г.

Огоновський П., Учебник аритметики для низших клас, Часть I. (на I. і II. кл.), – 1 К 80 г.

Мочнин - Савицкий, Наука геометрії з погляду для низших клас, Часть I. (на I. і II кл.), 1893. – 1 К 60 г.

Верхратський І., Зоологія на низші кляси, 3 р. 1893 – 2 К 60 г.

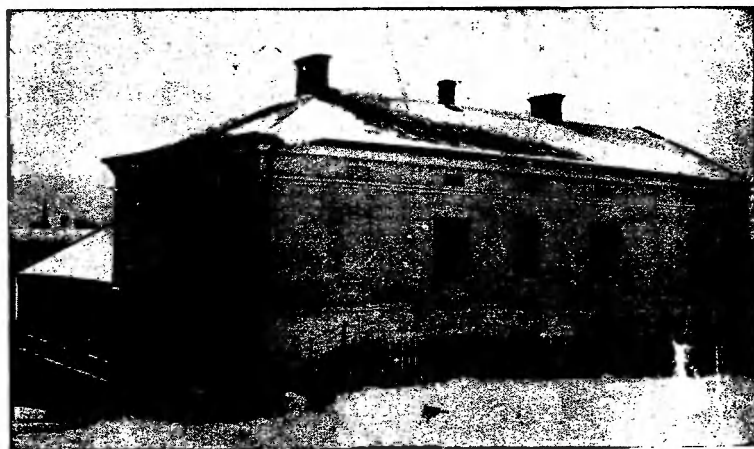
Ростафинський - Верхратський, Ботаніка на низші кляси, 1. вид. 1893. – 1 К 40 г.

Єпископ ІВАН ШІГУРСЬКИЙ

АНАТОЛЬ ВАХНЯНИН

БУРСА ІМ. СВ. О. НИКОЛАЯ.

Кляса II.

Торонський А., Історія біблійна старого завіта, 1 вид. 1891. – 2 К.
Самолевич - Р. Цеглинський, Граматика лат. (як в I. кл.)
Самолевич - Коцовський, Вправи латинські для II. кл., – 2 К 20 h.
В. Коцовський - І. Огоновський, Методична граматика рускої мови (як в I. кл.).

Читанка руска для II. кл. шкіл середних, – 2 К.

Konarski Fr., Związką gramatyka języka polskiego (як в I. кл.).

Wypisy polskie, Tom II., 6. wyd., 1892. – 2 К.

Герман - Петеленц - Калитовський, Вправи німецькі для II. кл., – 2 К.
Семнович - Ільницький, Оповідання з історії всесвітньої для низших клас. Часть I., 1895. – 2 К.

Калитовський Ом., Учебник географії для шкіл середних.,

Огоновський П., Учебник арифметики (як в I. кл.).

Мочник - Савицький, Наука геометрії з погляду (як в I. кл.).

Верхратський І., Зоологія на низші кляси (як в I. кл.).

Ростафинський - Верхратський, Ботаніка на низші кляси (як в I. кл.).

Кляса III.

Торонський А., Історія біблійна нового завіта, 1 вид. 1893. – 1 К 60 h.

Самолевич - Солтисін - І. Огоновський, Граматика латинська, Часть II., – 2 К 40 h.

Прухницький - І. Огоновський, Вправи латинські для III. кл., – 1 К 60 h.

Cornelius Nepos, руске виданє Салього, 1896. – 1 К 30 .

Фідерер - Мандибур - Р. Цеглинський, Граматика грецька шкільна, – 3 К 20 h.

Вінновський - Таборський - Гр. Цеглинський, Вправи грецькі для III. і IV. кл., – 2 К 50 h.

Стоцький - Гартнер, Граматика руска, 1893. – 2 К.

Читанка руска для III. кл. шкіл середних, 1896. – 2 К 40 h.

Mafecki A., Gramatyka języka polskiego szkolna, 8 wyd., 1891. – 2 К 20 h.

Wypisy polskie, Tom III., 5 wyd., 1889. – 2 К 10 h.

Герман - Петеленц - Калитовський, Вправи німецькі для III. кл., 1891. – 2 К. 40 h.

Jahner A., Deutsche Grammatik für galiz. Mittelschulen, 1894. – 2 К.

Семнович - Ільницький, Оповідання з історії всесвітньої для низших кл., Часть II., 1895 – 2 К.

Калитовський Ом., Учебник географії (як в II. кл.).

Огоновський П., Учебник арифметики для низших клас, Часть II. (на III. і IV. кл.), – 1 К 60 h.

Савицький, Наука геометрії з погляду. Ч. II. для III. і IV. кляси.

Огоновський П., Учебник фізики для низших клас, – 2 К 40 h.

Ломницький - Верхратський, Мінеральогія на низші кляси, – 1 К 40 h.

Кляса IV.

Тороньскі А., Літургіка греко-катол. царквы, – 1 К 60 г.

Самолевич - Солтсiк - І. Огоновскі Граматыка лат. (як в III. кл.).

Прухницькі - І. Огоновскі, Вправа лат. для IV кл., – 2 К.

C. I. Caesar, Commentarii de bello Gall., ed. Prammer-Bednarski, – 1 К 40 h.

P. Ovidius, Carmina selecta, ed. Grysar - Ziwsy - Skupniewicz. – 1 К 60 h.

Фідерер - Мандибур - Р. Цегліньскі, Грам. грец. (як в II. кл.).

Вінковскі - Таборскі - Гр. Цегліньскі, Вправа грецкі (як в III. кл.).

Стоцкі - Гартнер, Граматыка руска (як в III. кл.).

Читанна руска для IV. кл. шкiл середніх, – 2 К 40 h.

Małeckі A., Gramatyka języka polskiego (як в III. кл.).

Wypisy polskie, Tom IV., wyd. 2. 1888. – 2 К 66 h.

Герман - Петеленц - Калитовскі, Вправа німецкі для IV. кл., – 2 К 60 h.

Jahner A., Deutsche Grammatik (як в III. кл.).

Семнович-Полянскі - Пачовскі, Оповідання з історіі всесьвітної для ніжшых кляс, Часть III., – 2 К.

Беноні - Маерскі - Полянскі, Географія австро-угорскої монархіі, 1899. – 1 К 20 h.

Огоновскі П., Учебник арифметики (як в III. кл.).

Савицкі, Наука геометріі (як в III. кл.).

Огоновскі П., Учебник фізіки (як в III. кл.).

Кляса V.

Тороньскі А., Догматыка фундаментальна і апольогетыка для кляс высшых, – 2 К.

T. Livius, Ab urbe condita libri I – XXII. ed. Zingerle - Maichrowicz. – 2 К.

P. Ovidius, Carmina selecta, ed. Grysar - Ziwsy - Skupniewicz. – 1 К 60 h.

(як в III. кл.).

Xenophon, Chrestomatyа ed. Fiderer, 2 wyd., 1894. – 2 К 40 h.

Homeri Ilias, ed. Scheidler – Soltysik, Часть I. – 1 К 20 h.

Фіденер - Мандибур - Р. Цегліньскі, Граматыка грецка шк., (як в III. кл.).

Лучановскі Н., Взірці прозі і поезіі для V. кл., 1894. – 3 К 60 h.

Próchnicki Fr., Wzory prozy i poezyi do uzytku szkół średnich, 1889. – 3 К.

Petelenz – Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Cl., 1892. – 2 К 40 h.

Закшевскі - Барвіньскі, Всесьвітна історія для высш. кл., Т. I. Старинна історія, – 2 К 20 h.

Мочник - Савицкі, Арифметика і альгебра для высшых кл., 1876. – 4 К 80 h.

Мочник - Савицкі, Геометрыя для высшых кл., 1877. – 4 К 80 h.

Бішiнг - Гохштетер - Полянскі, Мінеральогія і геольогія для высшых кляс, 1890 – 2 К.

Ростафiньскі - Верхратскі, Ботаніка для высшых кляс, 1896 – 2 К 40 h.

Кляса VI.

Торонський А., Доґматика частна для висших кляс, 1895. – 2 К.
С. Sallustius, *Bellum Jugurthinum*, ed. Linker - Klimschy - Softysik. – 70 h.
М. Т. Cicero, *In Catilinam oratio I.* ed. Kornitzer - Softysik. – 70 h.

Р. Vergilii Maronis *Aeneidos epitome*, ed. Em. Hoffmann. – 1 К 30 h.

Самолевич - Солтисін - І. Огоновський, Граматика лат. (як в III. кл.)
Xenophon, *Chrestomatyа*, ed. Fiderer, (як в V. кл.).

Homeri Ilias, ed. Scheindler - Softysik. – Часть I. 1 К 20 h, часть II. 1 К 50 h.

Herodot, *Historiae*, ed. Hinter. – 1 К 36 h.

Фідерер - Мандибур - Р. Цеглиньский, Граматика грецка шк., (як в III. кл.).

Огоновский Ом., Старо-руска хрестоматия для висших кляс, 1881. – 4 К 40 h.

Tarnowski - Wójcik, *Wypisy polskie dla wyższych klas*, Cz. I. 1894. – 3 К 60 h.

Petelenz - Werner, *Deutsches Lesebuch für die VI. Cl.* 1892. – 2 К 80 h.

Закшевский - Барвіньский, Всесвітня істория для висш. кл., т. II.
Істория середних віків.

Гінделі - В. І., Істория часів новійших для висш. кл., ч. III., 1882. – 3 К.

Левицкий - Матієв, Істория краю родинного, 1895. – 2 К 40 х.

Мочник - Савицкий, Арифметика і альгебра (як в V. кл.).

Мочник - Савицкий, Геометрия (як в V. кл.).

Schlömilch O., *Logarith. u. trigonometr. Tafeln.* – 1 К 20 h.

Шмідт - Полянський, Зоольогія висших кляс, 1889. – 2 К 40 h.

Кляса VII.

Ваплер - Пюрно, Наука христ.-кат. етики для висших кляс, 1885. – 2 К 80 h.

М.Т. Cicero, 1) *pro Milone*, ed. Kornitzer – 80 h.; 2) *Laelius de amicitia*, ed. Kornitzer-Softysik – 60 h.

Р. Vergilius, *Epitome* (як в VI. клясі).

Самолевич - Солтисін - І. Огоновський, Грам. лат. (як в III. кл.).

Demosthenes, *Orationes*, ed. Wotke - Schmidt - 1 К 40 h.

Homeri Odyssea, часть I., ed. Pauly - Wotke. – 1 К 16 h.

Фідерер - Мандибур - Р. Цеглиньский, Граматика грецка шк., (як в III. кл.).

Барвіньский Ол., 1) Руска читанка для висших кляс, ч. I., Усна словесність, 2 вид., 1892 – 2 К; 2) Виймки з народної літератури XIX. в. для висших кляс, ч. I., 2 вид., 1892. – 3 К.

Tarnowski - Próchnicki, *Wypisy polskie dla klas wyższych*, Sz. II., 1896. – 3 К 60 h.

Petelenz - Werner, *Deutsches Lesebuch für die VII. Cl.*, 1893. – 3 К 30 h.

Гінделі - В. Ільницький, Істория часів новійших для висших кляс, часть III., 1882. – 3 К.

Левицкий - Матієв, Істория краю родинного (як в VI. кл.).

Мочник - Савицкий, Арифметика і альгебра (як в V. кл.).

Мочник - Савицкий, Геометрия (як в V. кл.).

Schlömilch O., Logarithm. Tafeln. (як в VI. кл.).

Йохман - Савицкий, Учебник фізики для вис. кл., 1885. – 4 К 40 h.

Кляса VIII.

Ваплер - Стефанович, История християнсько-катол. церкви. – 2 К 40 h (вичерпана).

O. Horatius, Carmina selecta, ed. M. Petschenig. – 1 К 60 h.

C. Tacitus, Annales, ed. I. Müller. – 2 К 10 h.

Самолевич - Солтисін - І. Огоновский, Граматика латинська, ч. II., (як в III. кл.).

Plato, 1) Apologia et Crito, ed. Christ - Lewicki. – 1 К.

Sophocles, Antigona, ed. Schubert - Majchrowicz. – 1 К 12 h.

Homeri Odyssea, часть II., ed. Pauly - Wotke. – 1 К 20 h.

Барвіньский Ол., Виїмки з народ. літератури XIX. в., часть II., вид 2, 1892. – 4 К 40 h.

Tarnowski - Próchnicki, Wypisy polskie dla klas wyższych, Cz. II. 1896. – 3 К 60 h.

Petelenz - Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. Cl., 1891. – 4 К 40 h.

Фінкель - Гломбінський - Білецкий, История і статистика австро-угорської монархії.

Левицкий - Матієв, История краю родинного (як в VI кл.).

Мочник - Савицкий, Аритметика і альгебра (як в V. кл.).

Мочник - Савицкий, Геометрия (як в V. кл.)

Schlömilch O., Logarithm. u. trigonometr. Tafeln. (як в VI. кл.).

Йохман - Савицкий, Учебник фізики (як в VII. кл.).

Дирекція нової «Ц.К. II-ої Гімназії» в Перемишлі подбала також про окремі, потрібні для науки, кабінети. Було їх два: природничо-зоологічно-ботанічно-мінералогічний та фізикальний. До вивінування цих шкільних кабінетів радо спричинялися також колишні учні перемиської, тоді ще спільної німецької чи польської гімназії, які раділи, що Перемишль діждався врешті своєї української (тоді ще «руської») гімназії. Так парох греко-католицької церкви св. Норберта в Кракові, професор теології Краківського університету, о. крилошанин д-р Йосиф Черлунчакевич (лемко з роду) подарував природничому кабінетові гарно випханого «лемківського лиса», якого колись зловлено в жегестівському лісі над Попрадом, з написом на бляшці – «Лис Микита». Але після двох років хтось його викрав. Другим, цікавішим для зоологічного кабінету, подарунком був бурий «гуцульський» медвідь, що його надіслав зі Львова колишній учень перемиської гімназії (з німецьких часів), галицький митрополит і кардинал Сильвестер Сембратович (1883-1898), сестрінок перемиського єпископа Івана Снігурського.

Цей карпатський бурий медвідь відомий був у роках «нової ери» навіть у галицькій публіцистиці під іронічно-сатиричною назвою «святоюрського медведя», що митрополитові Сильвестрові «нашептує політичні пляни до вуха». Головно – зі сторінок сатиричного двотижневика «Страхопуд», що виходив під редакцією «твердого руского» журналіста Осипа Мончаловського у Львові. Митрополит Сильвестер звелів побудувати в городі за львівською святоюрською палатою «альтану» для «свого» медведя, якого любив, сам годував і любив гладити рукою. Цього медведя хтось отруїв, а митрополит наказав його випхати і помістити в палаті «на спомин». В 1896 р. подарував цього медведя кабінетові перемиської гімназії, до котрої колись сам ходив. Цей експонат «пережив» 1-шу світову війну в закритому кабінеті, 6-тимісячну облогу Перемишля та російську окупацію 1915-го року й зберігся (мабуть завдяки своїй величині) до вибуху 2-ої світової війни в 1939 р.

Подарував цього медведя митр. Сильвестрові Сембратовичеві в 1892 р. проф. Володимир Шухевич, коли його три сини зловили його ще медведиком на Гуцульщині, у Лебединському «пралісі», повіт Косів.²⁵ Жертводавцем фізикального кабінету був також лемко з походження, колишній учень перемиської гімназії, професор політехніки у Львові інж. Юрій Медвецький (підписувався «Недзьвецькі»). Він передав до кабінету два фізикальні експонати та два двовеслові човни для користування учнів. Ці човни стали згодом одним із стимулів для створення спортивного гуртка учнів перемиської гімназії – «Сянова Чайка». Заснувала і збагатила усамостійнена тоді українська гімназія також свої бібліотеки: учительську й учнівську. Допомогли їх розбудувати українські видавничі й наукові товариства своїми книжками: Т-во «Просвіта», Наукове Т-во імені Тараса Шевченка, та «Руське Товариство Педагогічне», яке подарувало, між іншим, 10 примірників «Лиса Микити» Івана Франка. Колишній учитель перемиської гімназії, Богдан Дідицький, тодішній директор бібліотеки «Народного Дому» у Львові і голова Т-ва «Галицко-Руская Матиця», передав до учительської бібліотеки історичні твори першого галицького історика Дениса Зубрицького й професора Ізидора Шараневича, який почав свою учительську кар'єру в Перемишлі. Професор Анатоль Вахнянин допоміг своїм грошовим даром купити «фусгармонію» для плекання хорового співу учнів, а Т-во «Ризниця» в Самборі подарувало для вжитку шкільного катехита церковні ризи. Усе це було доказом, як раділо галицьке суспільство своєю другою гімназією без різниці партійної чи політичної настанови.

ГЛАВА VII.

На початку шк.р. 1895/96 записалося до самостійної вже української гімназії 329 учнів, всі греко-католицького обряду; наприкінці цього ж шкільного року залишилося 294 учні. У цьому ж шкільному році відбулася в перемиській гімназії перша матура під керівництвом крайового інспектора, «шкільного совітника» Івана Левіцького. Писемний матуральний іспит тривав від 11-го до 16-го травня, а «усний» від 5-го до 10-го червня.

До іспиту приступило 23 абітурієнтів, а склало іспит 16. Про цей перший іспит зрілості в перемиській гімназії була така замітка в «Справоздані Дирекції Гімназії» за 1895/96 рік: «Іспит закінчився дня 10 червня торжественним Богослуженем і роздачею свідоцтв, перед котрою попращав виходячу у світ молодіж дир. Гр. Цеглиньский і краєвий інспектор Іван Левіцький. Іменем абітурієнтів відповів на прощання своїх провідників Роман Сембратович, висказуючи подяку за усердні труди для їх освіти – Вп. Інспекторові, Директорові і цілому Учительському Зборі».²⁶

Цю першу матуру в перемиській гімназії сердечно привітало не тільки перемиське громадянство, яке влаштувало окреме прийняття («комерс») для абітурієнтів і для іспитової комісії, але й ціле галицьке громадянство – як «новий національний, культурний здобуток, на який громадянство довго чекало». А львівський щоденник «Діло», вітаючи поіменно нових абітурієнтів, закінчив свою кореспонденцію такими знаменними словами: «Успіх першого іспиту зрілості викликав у місті і в охрестности велике одушевлене».²⁷

Перший іспит зрілості в перемиській гімназії в 1896 р. склали такі абітурієнти: 1. Борисевич Стефан – студент теології, 2. Гдуля Іван – гімназійний учитель. 3. Добрянський Стефан – суддя, 4. Дуркот Михайло – парох у Волчі Долишній, пов. Доброміль, 5. Ключник Дмитро – професор VII гімназії у Львові, 6. Куціль Володимир – судовий прокуратор, 7. Наконечний Андрій, парох у Лежахові коло Сіняви над Сяном, 8. Ольшанський Володимир – студент права, 9. Пасичинський Орест – студент філ., 10. Пясецький Зенон – парох у Стефковій 11. Сембратович Роман – редактор «Ukrainische Rundschau» у Відні, 12. Скубиш Іван – парох у Хоросниці, пов. Мостиська, 13. Тесля Михайло – парох у Пакості біля Мостиськ, 14. Федорович Станислав – катехит гімназії в Ярославі, 15. Шехович Льонгин – суддя Апеляційного суду в Познані та 16. Ярема Володимир – суддя в Сокалі (помер 1919 р. як суддя-авдитор УГА на Наддніпрянщині). Із цих перших абітурієнтів 1895/96 шк. року залишилося було при житті по 40 роках (в 1935/36) всього сімох, а саме: Мих. Дуркот, проф. Дмитро Ключник, о. Андрій Наконечний, о. Іван Скубиш, о. Михайло Тесля, о. Станислав Федорович і суддя Льонгин Шехович. Усіх їх поіменно запросила дирекція гімназії взяти участь у 40-річчя першої матури в 1936 р. Вони приїхали. Їх вшановано шкільним святом, а на пам'ятку зробено спільну фото-

знимку: найстарших абітурієнтів і наймолодших.²⁸ Велике табло з цього ювілейного свята приміщене було на стіні в коридорі першого поверху гімназійного будинку перед входом до канцелярії дирекції гімназії. На цьому самому поверсі приміщувалося, від 1932 року почавши, всі інші табля матурантів з професорами-екзамінаторами та директором – як головою іспитової комісії. Табля ці були по мистецьки розмальовані рукою котрогось з учнів, доброго клясного «мистця». Кожний відділ VIII кл. мав свої окремі табля.

За 40 років (від 1896 до 1936) випустила українська державна гімназія в Перемишлі 2.452 матурантів, в тому числі – 39 матуранток-приватисток. За віровизнанням матуранти перемиської гімназії були: 2.132 греко-католики, 5 – православних, 6 – римо-католиків, 2 – євангеліки і 106 – мойсейового віровизнання. За Австрії до 1918 р. було жидів-абітурієнтів – 16, за Польщі – 90, між ними й приватистка з 1922 р. Сабіна Торбе, яка, як сіоністка, виїхала вже тоді з Перемишля до Палестини.

»Звідомлення Кружка Родичів при Дирекції Гімназії« за 1935/36 рік, де поміщено поіменний список усіх матурантів за 40 років, мав чотири рубрики: а. віровизнання, б. рік народження, в. місце народження, г. звання, що його згодом абітурієнт набув в житті. Крім цього було подано евент. зміни родинного прізвища, що їх було 21, за Австрії – 17, а за Польщі – 4. Список цей склав проф. Степан Малиновський на підставі актів архіву гімназійної канцелярії, а четверту рубрику: здобуте звання з допомогою пенсіонованого проф. Івана Мануляка (ст. 121-187). Дирекція доповнила цей список пізнішими абітурієнтами з 1937/38 р. у статті дир. Ст. Шаха »Остання Матура« в клясичній гімназії в Перемишлі«* .

Список цей доповнено опісля ще й списком перших ліцеальних матурантів з 1939 р., що його поміщено в останньому »Звідомленні« з шк.р. 1938/39.

У списках абітурієнтів за роки 1908-1923 подано також імена перших дівочих матуранток-приватисток, бо до того часу українських матуранток взагалі не було. У дівочій гімназії СС Василянок у Львові відбулася перша матура щойно в 1914 р. Під час матури в цій гімназії постійним гостем був Митр. Андрей Шептицький, опікун цієї гімназії³⁰.

Першою абітурієнткою перемиської української гімназії в 1908 р. була Іванна Фільц нар.1886 р. в Кракові), яка згодом здобула ступінь доктора медицини у Відні й була діяльною лікаркою в Перемишлі, головню серед шкільної дівочої молоді. Замужня вона була за адвокатом д-ром Мироном Вітошинським, а опісля як вдова – вийшла вдруге заміж за суддю Василя Коченаша в Перемишлі. Три її сини відвідували українську перемиську гімназію. У суспільному житті перемиської громади відіграла вона важливу роллю. Від 1945-го року жила у сина д-ра Івана Коченаша на Шлеську, у Польщі. Два сини – Борис і Олег Вітошинські – живуть у Німеччині. Померла 22. жовтня 1976 р. у Раці-

боржу на Шлеську і померлу перевезено до Перемишля на Волче³¹.

Другою приватною матуранткою (1910) була Стефанія Корженьовська, справжня перемишлянка, нар 1890 р. Завершила свої студії на львівському університеті учительським іспитом з історії та географії. Учителювала в дівочій гімназії «Українського Інституту» в Перемишлі. Вийшла заміж за проф. Михайла Федевича, абітурієнта перемиської гімназії з 1909 р. Як мати учня перемиської гімназії в рр. 1931-39 Романа, була вона секретаркою «Кружка Родичів» і душею «Кружка Матерей» при акції доживлювання молоді під час шкільних перерв. Живе й досі в Австралії при синові.

Першою матуранткою-приватисткою з Лемківщини була Марія Ліницька (нар. 1902 р. у Новому Санчі над Дунайцем), яка склала іспит зрілості з відзначенням за інспектора Львівської Шкільної Кураторії д-ра Івана Копача. Після студій вийшла заміж за суддю Мирона Дубляницю, кол. абітурієнта перемиської гімназії з 1911-го р., і працювала суспільно в Раві Руській, де її чоловік був суддею. Сьогодні, як вдова, живе в Великій Британії, де працює суспільно та як журналістка у тижневику «Українська Думка» в Лондоні.

Імена усіх приватисток-матуранток у перемиській гімназії поміщено у загальному списку учнів.

ГЛАВА VIII.

Водночас з відкриттям першої кляси «рівнорядного відділу з язиком руским викладовим» засновано й бурсу для учнів – селянських дітей. В Перемишлі вже здавна допомагало шкільній молоді церковне «Братство св. о. Миколая», що існувало при церкві св. Миколая на т.зв. Підгір'ї вже за єпископа Онуфрія Шумлянського (1746-1762). Від 1818-го року існував при перемиській Капітулі «Стипендійний фонд» імені о. прелата Івана Рицаря фон Могильницького (1777-1831), лемка з Улюча, засновника першого в Галичині «Т-ва Галицьких Греко-католицьких Священиків» (1817). З цього фонду користали учні перемиської гімназії, сини священиків, сироти та сини дяків з перемиської єпархії.³²

Користали з цього фонду – завдяки старанням о. прел. П. Голинського – учні перемиської гімназії аж до вибуху 2-ої світової війни.

В 1898 році Учительський Збір перемиської гімназії заснував окреме допомогове т-во для пильних, але бідних учнів. Названо його «Товариством імені св. Кирила», патрона гімназії. Таке допомогове т-во для учнів існувало вже при Академічній Гімназії у Львові п.н. «Руслан». Цим товариством опікувався Гр. Цеглинський, коли ще був професором у Львові. Управа «Т-ва св. Кирила» давала учням гроші на закупно книжок, а головнo – на закупно приписаних Шкільною Радою мундурків. Вже в першому році свого існування купило Т-во для учнів 53 плащів, 19 блузок і 18 штанів. Головою цього Т-ва

обрано проф. Дмитра Чеховського, а по чотирьох роках – о. кат. І. Савчина. Т-во існувало до 1914 року. По війні його вже не відновлено.³³

В середині 19-го століття, від 1849 р., було в єдиній тоді перемиській гімназії з німецькою мовою навчання майже половина учнів греко-католиків, переважно синів парохів з Перемиської єпархії. В 1888 році засновано при церковному «Братстві св. Николая» статутове товариство «Бурса ім. св. о. Николая», головою якого став високий цісарський урядовець, ц.к. надрадник Юліян Несторович, а до управи Т-ва увійшли: суддя Лев Шехович, адвокат д-р. Теофіль Кормош, катехит учительської дівочої утравістичної семінарії Максим Копко, о. професор Михайло Полянський, учитель Симеон Кочиркевич, А. Негребецький, Г. Петровський і В. Минкович.

Бурсу відкрито 3-го липня 1888 р. у приватному будинку о. крилошанина архипресвітера Григорія Шашкевича на т.зв. Новаківці, при вул. Татарській. У першому році її існування прийнято до бурси 11 учнів за оплатою 1 - 9 «ринських» місячно. Там приміщувалася бурса до 1893 року, коли вже було в ній 27 учнів. Коли Т-во зібрало понад 2.000 ринських, а о. протопресвітер Григорій Шашкевич записав 1892 р. легат річно 100 ринських, Т-во купило власний будинок під бурсу при вул. Баштовій. В 1890/91 р. увійшов до управи Т-ва також дир. Г. Цеглинський і о. крилошанин Михайло Мриц. Від 1894 р. головою «Бурси ім. св. о. Николая» став дир. Григорій Цеглинський; його заступником – катехит гімназії о. І. Савчин, а до управи Т-ва увійшли нові професори – «народовці»: Олексій Ярема, Дмитро Левкевич, Іван Малиновський, Северин Зарицький та адвокат д-р. Теофіль Кормош. Відійшли тоді від співпраці місцеві «тверді русини» – з головою надрадником Юліаном Несторовичем на чолі. У цьому ж 1894 р. закуплено власну хату для бурси при вул. Баштовій з півморговим городом і приміщено в ній 33 учнів. Але учнів до гімназії прибувало, головню із сід, щораз більше. Тому 1897 року приступлено до будови кам'яного будинку коштом 15.000 корон; взято амортизаційну позичку в Галицькому Банку Гіпотетичному та в перемиському банку священничому «Віра» і в 1898 р. передано вже новий будинок під поширену бурсу, де приміщено 82 бурсаків. Будинок посвятив у присутності представників духовних і світських властей з Перемишля – новий єпископ Константин Чехович (1897-1915). З нагоди ювілею 50-річчя панування «Милостивішого Цісаря Франца Йосифа І» – бурсу названо його іменем: «на внесене виділом Т-ва прошення до Трону позволив нам Найясніший Монарх після рескрипту Президії ц.к. Намісництва, дня 25.5.1899, ч. 4789, назвати Бурсу своїм Найдостойнішим Іменем».³⁴ Але й цієї поширеної бурси вже не вистачало в наступному році. Тому 1904 р. докуплено недалеко будинку «Бурси ім. цісаря Франца-Йосифа І» (серед громадянства та учнів вона й далі залишалася «Бурсою св. о. Николая»), з допомогою кредитового перемиського банку «Руська Шадниця» нову площу з городом і на ній збудовано двоповерховий будинок, в якому влаштовано в 1905 р. «Гімназійний Інститут» для синів заможніших батьків, головню священничих синів, за

вищою місячною оплатою. При тому зарезервовано вісім безплатних місць для добрих убогих учнів, як інструкторів. Першим адміністратором і префектом цього «Гімназійного Інституту» іменовано визначного перемиського педагога, проф. Ореста Авдиковича (1873-1918), який учителював в перемиській гімназії від 1903 до 1917 року.³⁵

Кількість селянської молоді в перемиській гімназії зростала. У бурсі було замало місця, а в Інституті – задорого. Тоді на загальних зборах філії «Руского Педагогічного Т-ва» 29-го вересня 1905 р. на внесок проф. Романа Гамчикевича було схвалено, що управа Т-ва має подбати про створення «Селянської Бурси» для учнів 4-ої кляси народніх шкіл, щоб підготувати селянських дітей до вступного іспиту до гімназії. У цій бурсі й приміщено від 1906 р. також учнів гімназії за оплатою 14 корон місячно. До створення цієї бурси спричинився найбільше о. Володимир Ардан, професор математики, лемко зі Ждині, що завідував бурсою до 1910-го року. Цю бурсу в 1911 р., в сторіччя народження Маркіяна Шашкевича, названо «Бурсою імені М. Шашкевича».

Коли ж у шк.р. 1910/11 кількість учнів гімназії підвищилась настільки, що перевищала тисячу (між ними було 487 селянських синів), тоді засновано (24.2.1911) за ініціативою о. кат. Омеляна Мартиновича та інших, нове статутове товариство «Дешева Кухня», яке давало учням допомогу в формі безплатних, або за низькою оплатою, обідів.³⁶ «Дешева кухня» приступила до будови власного будинку і відкрила приют при вул. Смольки, де залишилася до 1918/19 р. Завдяки цим бурсам і дешевим приміщенням у міщан число учнів перемиської гімназії зросло в 1911/12 р. до 1.013 учнів і 83-ох абітурієнтів.

ГЛАВА ІХ.

Свій невпинний розвиток завдячувала перемиська гімназія головним чином невтомній і послідовній праці свого директора Гр. Цеглинського (1853-1912). Водночас поповнювався і учительський склад новими і визначними силами: україніст Кость Горбань (+ 1919), клясичний філолог о. Спиридон Кархут, котрий потім переїхав до Львова, де здобув ступінь доктора філології, на його місце прибув клясичний філолог проф. Володимир Дикий, також д-р Василь Щурат (1871-1948), поет і письменник, котрий уложив у Перемишлі, коли ходив на маєві Богослуження до Катедральної церкви, свій «світський» поетичний молитовник п.н. «З глибини возвах», що вийшов друком 1903 р.; германіст і закінчений богослов Йосиф Роздольський, що збирав українські народні пісні, д-р Остап Макарушка, україніст і клясичний філолог, та проф. Амврозій де Наленч Андрохович, україніст і клясичний філолог, що в 1906 р. перейшов до Академічної Гімназії у Львові, після війни навчав в українській учительській семінарії у Львові, а в 1927 р. став директором державної утрав'єстичної учительської семінарії в Сокалі над Бугом. Учителював у тому часі (ще за директора

Цеглинського) проф. д-р Станіслав Людкевич, україніст, один з найвизначніших наших композиторів, що, перебуваючи в Перемишлі, поклав під ноти Шевченкову поему «Кавказ», її вперше виконано у Львові на шевченківському концерті в залі львівської фільгармонії в 1905 р. Д-р Станіслав Людкевич перейшов згодом до Академічної Гімназії у Львові, але за Польщі не виконував вже учительської служби. Після приходу большевиків в 1944 р. перейшов на службу комуністів, уклавши навіть кантату на честь Сталіна, за що відзначено його орденом червоної зірки.³⁷

Дир. Григорій Цеглинський став на початку 20-го ст. символом «українізації» Перемиської землі, а «надсянським гимном» стала його пісня «Де срібнолентий Сян пливе». Тому й не дивно, що під час виборів до віденського парламенту обрано його в 1907 р. від перемиської виборчої округи послом до парламенту у Відні замість «твердого руского» кандидата, адвоката д-ра Кирила Черлюнчакевича. Г. Цеглинський був першим «українським» послом Перемиської землі до віденського парламенту, бо перед ним репрезентували її самі «твердороси», а в першу чергу о. прото.пресвітер перемиської Капітули крилошанин Григорій Шашкевич і проф. д-р Николай Антоневиц. Змінили цей політичний напрям перемиського повіту виховані вже в перемиській гімназії учні, їхні учителі й Т-во «Просвіта» – по селах.

Заступником директора гімназії за час перебування Гр. Цеглинського у Відні, став проф. Северин гербу Новіна Зарицький, історик за фахом. В 1910 р. дир. Цеглинський перейшов на емеритуру. В 1912 р. обрано його вдруге послом до віденського парламенту, але того ж таки 1912 р. він помер і його похоронено в Перемишлі, поруч могили перемиського єпископа Івана Сатурн Ступницького (+ 1890). Характеристику педагогічної діяльності та громадської праці директора Цеглинського дав у своєму спомині кол. визначний професор перемиської гімназії Олексій Ярема під заголовком «Великий Педагог», що його він передав до архіву перемиського музею «Стривігор»; в 1936 р. помітив цей спомин дир. С. Шах у «Звідомлені Кружка Родичів» за шк.р. 1935/36 ст. 65-68. Для вшанування пам'яті дир. Гр. Цеглинського вмуровано у вестибулі шкільного будинку «заходами і коштом вдячних учнів і учительського збору» 13-го листопада 1913 пам'ятну таблицю з портретом покійного.³⁸

Плякету цю виконали тодішній учитель рисунків гімназії Станіслав Якубовський і перемиський різьбар Маєрські.

На жаль, директор Гр. Цеглинський не залишив жодного історичного нарису чи хроніки про перемиську гімназію, хоч 22 роки (1888-1910) перебував на її чолі, а будучи професором Академічної Гімназії у Львові працював літературно і науково. Також ніхто з членів чисельного Учительського Збору не залишили споминів про свою гімназію.

ГЛАВА X.

Другим директором Перемиської Гімназії іменувала «Краєва Рада Шкільна», на чолі якої стояв тоді віцепрезидент Ігнаци Дембовскі, проф. Андрія Алиськевича, германіста з польської VI. гімназії у Львові, до якої, як до т.зв. експериментальної гімназії, не приймали ані греко-католиків, ані учнів мойсеєвого віровизнання. Директор Алиськевич керував перемиською українською гімназією від 1910-го до 12 листопада 1918.

За директорування А. Алиськевича число відділів 8-клясової клясичної гімназії зросло до 23-ох, а кількість членів Учительського Збору в 1912 р. до 41. Тоді українська гімназія в Перемишлі стояла на чолі всіх українських гімназій в Галичині, не виключаючи й львівської Академічної. Але відкриття своєї філії вона так і не дочекалася. Гімназія винайняла лише окремих двоповерховий будинок, що стояв напроти гімназійного будинку при вул. Словацького ч. 18, від Ольги Літинської, вдови по лікареві д-р Лукиянові Літинському, щоб в новому будинку примістити дальші відділи. Учительський Збір відсвіжився молодими силами за допомогою нового крайового інспектора (від 1908 р.) д-ра Івана Копача, кол. професора Академічної Гімназії і речника філософічного волонтаризму у вихованні.³⁹

Прийшли тоді до перемиської гімназії молоді учительські сили, які й дали нові стимули громадському життю міста і перемиського повіту, головни по читальнях «Просвіти» і по станицях Т-ва «Сокіл». Були це: Барнич Василь – клясичний філолог і диригент шкільного хору, Вахнянин Богдан – математик і композитор, автор популярної досі церковної пісні «Боже великий, Творче всесильний», Вахнянин Клим – клясичний філолог, Гога Теодор – клясичний філолог і стенограф, Гонтарський Іван – україніст, Горницький Платон – клясичний філолог і психолог, д-р Грицак Євген – україніст, Гуглевич Ярослав – математик, Греголинський Дмитро – україніст, Заяць Іван – історик, Зубрицький Володимир – україніст, Коростіль Теодор – германіст, Котецький Станіслав – клясичний філолог, пізніше директор української гімназії в Коломиї, Лісикевич Осип – природник і математик; Любович Євген – учитель руханки, д-р Мандюк Іван – германіст й україніст, Мелянко Филип – клясичний філолог; Пашак Михайло – природник, Поліха Теодор – математик і фізик, Проців Осип – географ й історик (захворів умово), Сабат Андрій – математик; Сас Осип – латина й українська мова, Сологуб Володимир – історик, Ставничий Теодор – географ, д-р Терлецький Маркіян – історик, Турянський Осип – історик; Федевич Михайло – клясичний філолог, Форостина Євген – географ; Тайх Габріель (жид) – германіст, Якубовскі Станіслав – учитель рисунків. А вже в часі війни, по 1914-му році – прибули: Бобеляк Стефан – клясичний філолог, Гойдич – історик, Росткович Тадей – фізик і математик, Поповський Іван – клясичний філолог; відійшли історик Коренець Денис – до Львова, Крушельницький Михайло – перенесений. Померли: найстарший віком професор Горбань Кость – україніст

(+ 1909), Прислопський Осип (+ 1912). Від револьверової кулі учня VII кл. – загинув «гострий» математик Микола Глібовицький (1912), лежить похований на цвинтарі в Куликові біля Львова, де його брат Діоніз Глібовицький був тоді повітовим суддею.

Директор Алиськевич був енергійною людиною і поступовим педагогом. Він запровадив дисципліну серед учнів і в їхніх шкільних «Кружках», де панував радикальний, драгоманівський дух. У 1912-му році почав він організувати серед найстарших учнів «стрілецькі відділи». У Перемишлі, в цій найбільшій австрійській військовій твердині, після Балканської війни 1912-го року відчувався виразний подих недалекої світової війни. Директор Алиськевич, як кол. австрійський резервовий лейтенант, отримав від коменданта X-го перемиського корпусу, ген. Кусманека, дозвіл для молодих «стрільців» української перемиської гімназії навчатися стріляти на військовій стрільниці гарнізону, і то з рушниць нового типу Манліхера.

28-го липня 1914 виповіла Австрія війну Сербії, 1-го серпня – Німеччина – Росії, а 3-го серпня – Франції. Розпочалася перша світова війна. Російська армія зайняла протягом місяця серпня Східну Галичину по Сян, і після шостимісячної облоги перемиська твердиня піддалася 22-го березня 1915. 23-го березня прибув до здобутого Перемишля цар Микола II-ий. Українське життя Перемишля завмерло, українську гімназію закрито, дир. Алиськевич виїхав до Відня, де разом з директором львівської Академічної Гімназії, шк. радником Іллею Кокорудзом, зорганізував для української молоді, дітей галицьких утікачів, гімназійні курси в шкільному будинку при вул. Радецького ч. 2, а о. проф. д-р Йосиф Застирець – для учнів учительської семінарії.⁴⁰

У Перемишлі залишився з усіх професорів перемиської гімназії самотній проф. Іван Мануляк, який згодом описав час окупації у своєму споміні.⁴¹ В червні 1915 р. почався відступ російської армії. Дир. Алиськевич повернувся з еміграції до Перемишля і вже у вересні 1915 р. відновив, хоч і в менших розмірах, нормальну науку в гімназії. Зорганізував він навіть подвійні класи, щоб учні не втратили року через перерву в 1914/15 р. і перевів матуральні курси з іспитами зрілості колишніх учнів VIII кл. Вже в осені 1915 р. відбулася така перша «воєнна» матура, до якої приступило 32 абітурієнтів. Всі вони іспит склали і пішли на військову службу в австрійській армії, в Українських Січових Стрільцях, чи згодом – в 1918 р. – в Українській Галицькій Армії. В 1916-1918-их роках, не зважаючи на війну, наука в гімназії почала нормалізуватися.

Але надійшов 1-ий листопад 1918 р. й розвал австрійської монархії Габсбургів. По 570 роках політичного поневолення український народ відновив власну державну незалежність на західно-українських землях, проголошуючи Західно-Українську Народну Республіку. Але в княжгороді Перемишлі, столиці Ростиславичів і Романовичів, втримали українці владу в своїх руках тільки до 12-го листопада. Поляки, отримавши допомогу з Кракова, витиснули залого української новоор-

ганізованої армії з Перемишля. Українське життя завмерло. Науку в українській гімназії перервано, а дир. Алиськевич покинув Перемишль і вже ніколи до нього не повернувся. Він не хотів скласти «заяви льоальності супроти Польської Речі Посполитої», що її вимагав новий польський уряд від усіх державних урядовців. Директор Алиськевич переїхав до Дрогобича, де за української влади очолив українську гімназію, а потім перейшов на Закарпаття, де zorganizував у Берегові українську гімназію на зразок своєї гімназії в Перемишлі.

Перемиська українська гімназія дала велику кількість учасників визвольних змагань українського народу в рр. 1914-20. Колишній учень перемиської гімназії, інж. Антін Артимович (річник матури 1915 у Відні, перед 2-гою світовою війною директор банку «Шадниця» у Перемишлі (+ 6.XI.1972 р. в Чикаго), опрацював список виховників перемиської гімназії, що виконували військову службу або а) при «Українських Січових Стрільцях» в рр. 1914-1918; б) або у бригадах Української Галицької Армії після 1-го листопада 1918 р., або при Корпусі «Січових Стрільців», організованих полк. Євгеном Коновальцем у Києві – наприкінці 1917 р. з полонених українців австрійської армії в Росії. А. Артимович нарахував поіменно 119 УСС-ів, вихованків перемиської гімназії, а між ними і о. декана Андрія Пшепорського, учня гімназії з часів директорування Гр. Цеглинського (річник матури – 1897), який «записався похвальними, нестертими буквами в історії «Українського Січового Стрілецтва»,», про що однозгідно говорять всі мемуаристи;⁴² – 375 старшин УГА та 22 членів Корпусу Січових Стрільців Є. Коновальця. Подав він теж окремий список тих вихованків перемиської гімназії, що віддали своє життя в боротьбі з ворогами – разом 61.⁴³ А колишній польовий духовник УГА, о. декан Іван Лебедович, абітурієнт перемиської гімназії з 1910 р. (народжений 1890-го року в селі Горайці, пов. Любачів), подає у своїй докуметальній для історії УГА праці п.з. «Польові духовники УГА», що появилася друком 1936 р. (ст. 1-324) у Вінніпегу (Канада) список з короткими життєписними нарисами тих священиків, «що станули в ряди борців за волю України в 1918-1920 рр.». Подані там імена польових духовників УГА від найстарших річників до наймолодших богословів, що їх заскочив Листопадовий Зрив в перемиській духовній семінарії. Між найстаршими польовими духовниками УГА згадує о. І. Лебедович о. декана Володимира Гинилевича, пароха в Тисовій коло Красічина за Сяном, (який народився 1863-го року, а помер за Збручем в 1919 р. на тиф на 56-му році життя). Його чотири сини: Іван, Ярослав, Константин і Степан, старшини австрійської армії, перейшли в листопаді 1918 р. в ряди УГА, а син – доктор медицини Ярослав (нар. 9.4.1891), річник матури в перемиській гімназії 1910, поручник ц.к. австрійської армії, був членом тайного і найтіснішого військового комітету у Львові, що вночі на 1-шого листопада 1918-го року під команду сотн. УСС Дмитра Вітовського перебрав державну владу від австрійської команди Львова в українські руки і вивісив жовто-синій прапор на ратуші столичного Львова. Д-р Ярослав Гинилевич, нині професор Україн-

ського Технічно-Господарського Інституту в Мюнхені, є головою Української Медично-Харитативної Служби, тобто головою колишнього «Українського Червоного Хреста» в Німеччині. Папа Павло VI іменував його 1964-го року «Лицарем-Командором Ордену Св. Сильвестра Папи». Це високе папське відзначення одержали від Св. Отця Павла VI-го ще два колишні матуранти української перемиської державної гімназії: проф. Гнат Мартинець (матура 1903 року) і проф. Степан Бобеляк (матура 1909 р.). Крім цього папа Павло VI іменував Лицарем-Командором цього Ордену Св. Сильвестра Папи – директора цієї ж гімназії Степана Шаха – на внесок апост. Екзарха – єпископа Платона Корниляка у Мюнхені.

Далі згадає І. Лебедович у своїй книжці «Польові духовники УГА», у главі «Лемківщина» (ст. 32 - 33), що в листопаді 1918 зорганізував о. Пантелеймон Шпилька, парох у Вислоку Нижнім за Сяном, «Сяницький Комісаріят Західньо-Української Народної Республіки» з осідком в Команчі, т.зв. «Команецьку Республіку», ставши її головою. Але коли поляки із Сянока протягом чотирьох тижнів розбили цю «Лемківську республіку», о. П. Шпилька перейшов до Чехословаччини, де й залишився. о. Пантелеймон Шпилька – учень перемиської української гімназії, річник матури 1905, нар. 1883 р. у Дмитровичах поблизу Перемишля. Він хотів з'єднати Лемківщину з ЗУНР.⁴⁴

ГЛАВА ХІ.

Версальський договір від 28-го червня 1919, ратифікований польським соймом 31-го липня 1919 р., зобов'язав Польщу забезпечити всі права національних меншин в Галичині, а тим самим зберегти також стан українського шкільництва в Галичині. До речі: польський уряд переіменував Галичину на «*Malopolska Wschodnia*». Нова польська шкільна влада – «Львівська Шкільна Кураторія» – іменувала похилого вже віку члена Учительського Збру перемиської гімназії, який співпрацював ще з Гр. Цеглинським і А. Алиськевичем, професора Романа Гамчикевича, управителем гімназії. Проф. Р. Гамчикевич склав заяву лояльності і перебрав українську гімназію в Перемишлі 4-го травня 1919, року не чекаючи на вислід боїв УГА з поляками під Львовом і Городком. Він розпочав науку в гімназії при невеликому числі учнів і при неповному складі учительського збору, бо не всі професори хотіли скласти заяву лояльності супроти Польщі, а деякі з них не могли ще повернутися з фронту до Перемишля. Проф. Гамчикевич зумів пристосуватися до нової ситуації під польським правлінням і до нових організаційних заряджень. Наприкінці червня 1919-го року відбувся вже навіть скорочений іспит зрілості для абсолювентів VIII класи, які зголосилися вже за часів Польщі в травні 1919 до цієї класи. Іспит склало 28 абітурієнтів. У шк.р. 1919-20 Р. Гамчикевич створив комбіновані класи, щоб молодь не втратила шкільного року, якщо могла опанувати навчальний матеріал з двох клас (1918-19, 1919-20). У шкіль-

ному році 1920-21 був несподівано великий наплив учнів до перемиської гімназії: записалося до всіх клас 1.206 учнів, в тому велика кількість приватників – 325. А в 1922-23 шк.р. число учнів ще побільшилося: записалося 1.391 учнів. Це був найвищий стан учнів перемиської гімназії за увесь час її існування.

Але не довго тривав такий розвиток гімназії. Рада Амбасадорів остаточно признала своїм рішенням від 14-го березня 1923 Галичину по ріку Збруч Польщі. Тоді розпочався приватний і урядовий наступ на українське шкільництво, головню з боку «Związku organizacyj narodowych Małopolski Wschodniej». Прийшли тоді й нові учительські сили, іменовані Львівською Шкільною Кураторією на внесок все ще урядуючого крайового інспектора д-ра Івана Копача. А саме: проф. Павло Волянський – україніст і диригент хору учнів, проф. Роман Дубляниця – германіст (абітурієнт перемиської гімназії з 1903 р.), проф. д-р Іван Околот – історик (абітурієнт з 1913 р.), проф. Йосиф Кліш – україніст (абітурієнт з 1909 р., закінчений теолог), проф. д-р Казимір Ліц – історик (вихованок польської перемиської гімназії на Засянні), д-р Іван Кухта – польоніст і філософ (через нього розпочалися опісля серед учнів гімназії занепокоєння, заворушення, а навіть і бойкот його лекцій, бо він »провадив свої лекції за строго«. Кураторія перенесла І. Кухту до Львова, але учні VII і VIII клас потерпіли за це тяжко, а гімназії грозила небезпека ліквідації. Рада міністрів у Варшаві за міністра освіти Станіслава Грабського, професора львівського університету, ухвалила в 1925 р. з'єднати першу класу української гімназії з одним із відділів першої класи польської гімназії, що мало започаткувати перемену української перемиської гімназії на утраквістичну. За утраквізацією української гімназії в Перемишлі мала прийти черга і на українські гімназії в Тернополі, Коломиї, Станіславові й у Львові. Український політичний і духовний провід розвинув велику протестаційну акцію; внесено навіть протест до Ліги Націй в Женеві, але й це не помогло. До утраквістичного відділу першої класи одначе не дійшло, бо не зголосився ніодин польський учень. До цього небезпека нависала й далі, що до такої зміни може дійти і перемиську гімназію в той спосіб зліквідують. До цього зокрема невтомно закликав львівський щоденник «Słowo Polskie».

Наприкінці листопада 1925 р. прийшов до перемиської гімназії молодий катехит о. Петро Голинський з польської гімназії в Сокалі, а візитатором навчання релігії в українській гімназії іменував єпископ Йосафат Коциловський найстаршого з крилошан перемиської Консисторії, о. архидіякона Михайла Мрица, лемка з роду.

В 1924 р. Львівська Шкільна Кураторія запровадила в усіх державних школах з українською мовою навчання у внутрішньому та зовнішньому урядуванні польську мову; заборонено вживати при навчанні назву »український«; гімназія отримала урядову назву «Państwowe Gimnazjum z ruskim językiem nauczania w Przemyślu» – »Державна гімназія з руською мовою навчання в Перемишлі« – під числом 580. Запрова-

джено двомовні свідоцтва з двомовними печатками і підписами; запроваджено навчання історії, географії й науки про «Сучасну Польщу – «Polska Współczesna» – польською мовою на підставі спільних для всієї Польщі підручників: навіть при гімнастиці приписано було вживати польську мову при даванні наказів учням.

Ці розпорядження викликали серед українського громадянства обурення, а серед націоналістично вже настроєної молоді – живу реакцію. Молоді українські націоналісти, члени таємної Української Військової Організації, виконали 1926-го року на львівського шкільного куратора Станіслава Собінського револьверовий атентат і вбили його.⁴⁵

А в Перемишлі два учні гімназії – пластуни Волощак і Угорчак – вбили проф. Софрона Матвіяса, тодішнього управителя української державної дівочої учительської семінарії в Перемишлі, вистрілом з револьвера за те, що він, мовляв, «надто ревно виконував розпорядження Шкільної Кураторії». У Львові вбито з револьвера в 1934-му році за такі самі «провини» керівника філії Академічної Гімназії, проф. Івана Бабія.⁴⁶

ГЛАВА XII.

На початку грудня 1924 р. Львівська Шкільна Кураторія іменувала директором перемиської української клясичної гімназії професора Михайла Грицака, учителя математики в польській IV-тій гімназії у Львові, старшого вже «педагога твердої руки». Був це ще «австрійський бюрократ», що точно виконував урядові шкільні приписи, не брав участі в українському суспільному житті, а щоденник «Діло» передплачував на ім'я свого довіреного шкільного терціяна. Людина нежоната, самотня й замкнена в собі. За його урядування Шкільна Кураторія наказала вивісити в усіх клясах на чоловічій стіні польського державного орла та портрет президента Польської Речі Посполитої і святкувати польські державні свята: 1) «Свято незалежності 11-го листопада», 2) «День 3-го мая» і 3) День іменин президента Польщі – богослуженням і шкільним концертом.

У березні 1925 р. з приводу святкування іменин маршала Польщі Юзефа Пілсудського, був запланований на дир. М. Грицака револьверний атентат. Поліція арештувала двох абітурієнтів гімназії: Дмитра Кубрака та Василя Колодія і перевела ревізію в приміщеннях Гімназійного Інституту, де знайдено приготовану клепсидру для М. Грицака з написом «Смерть собаці!»

У травні 1925 р. львівська Шкільна Кураторія заборонила 150 учням гімназії мешкати в Інституті і припинила наприкінці шкільного року навчання в VII і VIII клясах (ці кляси мали п'ять відділів і нараховували 180 учнів). Учні VIII кл. були вже по писемній матурі, але до усного іспиту зрілості цих абітурієнтів не допущено. Щойно по вакаціях допущено їх завдяки наполегливим старанням батьків й українсь-

ких делегацій, але не в Перемишлі, а на філії Академічної Гімназії у Львові. Здало матуру всього 23 абітурієнтів; в попередньому році склало іспит зрілості в Перемишлі 94, а в 1923 р. 103 абітурієнтів). Головою цієї іспитової комісії на »львівській« матурі були д-р Альфред Янер, шкільний візитатор та д-р Людвік Якса-Биковскі, професор львівського університету – як делегат львівської Шкільної Кураторії. Членами Іспитової Комісії були професори філії Академічної Гімназії.

В червні 1925-го року Шкільна Кураторія обмежила територіально перемиську гімназію до п'ятьох повітів: Перемишль, Добромиль, Мостиська, півспольщений Ярослав і спольщений Березів за Сяном. Учні з інших повітів мусіли шукати місця в інших гімназіях. Таким чином Шкільна Кураторія улегшила дир. Грицакові тягар і засяг його урядової праці. Але серед українського громадянства запанувала знову гарячкова атмосфера. Проти перемиської гімназії та проти її бурс зокрема крикливу акцію підняли перемиський тижневик «Głos Przemyski» та львівський польський націоналістичний щоденник «Słowo Polskie». Гімназії загрозувала знову ліквідація. Тому не диво, що за такого стану на терені перемиської української гімназії серед української молоді постав навіть комуністичний гурток, який попав під вплив польського перемиського посла Станіслава Ланьцуккого, колишнього «Warsztatowca Kolejowego». Польська поліція перевела слідство і заарештувала двох учнів 8-ої кляси – Лева Щура і Юліяна Татуха – та учня 7-ої кляси Євгена Кушка. 30-го червня 1926 стали вони перед трибуналом присяжних суддів у Перемишлі, але всіх їх випущено на волю. Всі вони перейшли опісля польсько-советський кордон й потягли за собою ще чотирьох інших учнів перемиської гімназії, синів бідних міщан з передмістя Перемишля. Юліян Татух зробив в СССР під час другої світової війни навіть кар'єру в армії, ставши генералом, а Євген Кушко вибився політично. Коли советська армія зайняла в вересні 1939 р. Перемишль, – він повернувся до Перемишля з армією, виголосив першу комуністичну промову на перемиському ринку перед магістратом; а згодом став начальним редактором газети »Червоний Перемишль«.

Зрозуміло, що для директора Грицака створилася нестерпна ситуація. До цього приєдналася ще й інша, конфесійна спірна справа, яка набрала доволі широкого розголосу між українцями греко-католицького й православного віровизнання. Під час Великодніх Свят 1926-го року в Гімназійному Інституті за дозволом голови Т-ва, Ісидора Білинського, директора банку, відбулося православне Богослуження для емігрантів з Наддніпрянщини, тобто якраз в часі, коли учнів в Інституті не було. »Заторкнені у своїх релігійних почуваннях« деякі члени управи Т-ва запротестували проти цього і зрезигнували з членства Виділу. Справа опинилася перед єпископським Ординаріатом і перед Шкільною Кураторією. Шкільна Кураторія дала розпорядження, щоб для релігійно-морального виховання учнів Виділ вибрав на посаду педагогічного настоятеля духовну особу, звільняючи проф. Теодора Гозу з управи Інституту. Виділ на це не погоджувався. Тоді розгорівся великий спір, який вневдовзі перенесено на сторінки перемиського

тижневика «Український Голос», що його редагував передчасно емеритований проф. Дмитро Грегोलінський та католицького львівського часопису «Зоря», який тоді появлявся під редакцією д-ра Осипа Назарука. Назарук написав з цієї нагоди брошуру п.з. «Греко-католицька Церква й українська ліберальна інтелігенція» (Львів 1929).⁴⁷

Тому Шкільна Кураторія перенесла дир. Грицака до Львова, іменуючи його в липні 1927 р. «тимчасовим» візитатором середніх шкіл львівської кураторії.

Внаслідок цих подій погіршилися відносини в школі, зменшилася фреквенція учнів, обмежено число класових відділів, що потягнуло за собою також зменшення Учительського Збору. Деяких професорів переведено передчасно на пенсію, кількох перенесла Шкільна Кураторія до інших – польських – гімназій, або й зовсім їх звільнила. Перенесено Євгена Форостину до утравістичної гімназії в Стрию, Осипа Кліша до польської гімназії в Рогатині, а Івана Заяця, Івана Мандюка, Андрія Сабата – до сусідньої («під спільним дахом») польської гімназії імені Юліюша Словацького. Професорів Осипа Лісикевича, Івана Околата і Богдана Шеховича перенесено до польської гімназії «імені Моравського» в Перемишлі (на Засяні), а професорів Теодора Гозу, Івана Гонтарського, Дмитра Грегोलінського, Ярослава Гуглевича, д-ра Маркіяна Терлецького – на передчасну емеритуру, або й звільнено без пенсії зі служби, якщо хтось не мав сталого службового етату, як напр. д-ра Василя Пачовського, який запізно повернувся з еміграції до Польщі. Щоб проф. В. Пачовський з родиною мав з чого жити, Виділ «Бурси св. о. Николая» заангажував його як учителя історії для учнів-бурсаків. На його лекції приходили й учні-небурсаки. В бурсі «Українського Інтернату» отримав він з жінкою і донею також помешкання і харчування, аж до виїзду до Львова до Централі Т-ва «Рідна Школа». У Львові він помер 1942 р. на 68-му році життя (похоронений на Личаківськiм цвинтарі).

ГЛАВА XIII.

У липні 1927-го р. львівська Кураторія іменувала директором перемиської гімназії д-ра Дениса Лукіяновича, «тимчасового візитатора учительських семінарій», відомого ще до першої світової війни у Львові «богеміста»-новеліста, дослідника творчості буковинського поета Осипа Федьковича. Директор Лукіянович, старшого вже віку людина (нар. 1872 р.), був до учнів поблажливий, стосовно Учительського Збору – мовчазний, до загалу – недовірливий. Але школою заопікувався. З метою стрункішої організації шкільного життя дир. Д. Лукіянович запровадив в 1927 р. (як це було вже в польських гімназіях львівської Шкільної Кураторії) т.зв. «самоврядування» в класових «громадах», відкрив для учнів читальню, навколо якої засередилася низка самоосвітніх гуртків з рефератами та дискусіями.

Пощастило йому навіть отримати від Шкільної Кураторії дозвіл відкрити в перемиській гімназії побіч клясичного типу також клясу гуманістичного типу (без грецької мови, але з латинською від 4-ої кляси). Над входом до гімназійного будинку помістив він польського державного білого орла з двомовним написом «Państwowe Gimnazjum z ruskim językiem pauczania w Przemyślu» – «Державна Гімназія з руською мовою навчання в Перемишлі».

Але попов дир. Лукіянович у спір з управою «Бурси імені св. о. Николая» й «Гімназійного Інституту». Він домагався, щоб директор гімназії брав участь у засіданнях Виділу Т-ва з рішальним голосом. Виділ Т-ва не погодився на таке домагання директора гімназії, бо

БУРСА ім. СИМОНА ПЕТЛЮРИ, перший опікун Петро Шкурат

воно суперечило статуту Т-ва. Суперечка дійшла до такого стану, що на загальних зборах «Гімназійного Інституту» в травні 1929 р. о. Омелян Кормош, брат адвоката д-ра Теофіля Кормоша, провідника суспільного руху, запропонував, щоб «з початком 1929/30 шк. року Інститут замкнути, а реальність винаймити для фахової школи».

Крім того дир. Лукіянович, як, «драгоманівець», зайшов у конфлікт з єпископським Ординаріятom, а навіть із самим єпископом Кир Йосафатом Коциловським, ЧСВВ, особисто, внаслідок чого жодний із обох єпископів і ніхто з крилошан Капітули чи з Єпископської Консисторії не приходив на гімназійні свята до будинку гімназії.

Була ще й інша причина його конфлікту з Капітулою. Дир. Лукіянович надто ревно підтримував зусилля місцевої соціал-демократич-

ної групи (під проводом проф. Андрія Сабата та купця Жовніра), щоб усунути з реальності Капітули при вул. Снігурського бурсу »Дешева кухня« і перебрати обидва будинки на партійну власність УСДП. Звіди усунуто після розвалу Австро-Угорщини СС Службебниць, які опікувалися сиротами.

Львівська Шкільна Кураторія розв'язала цю справу урядово: Лукіяновича іменували з 1-им вересня 1929 р. »тимчасовим візитатором середніх шкіл«, забрала його з поворотом до Львова, але він затримав і дальше урядовий титул і правне становище директора перемиської гімназії.

Управу дирекції гімназії передавано тимчасово визначним членам учительського збору: від 1-го вересня 1929 до 31-го жовтня 1930 виконував обов'язки директора гімназії проф. Степан Бобеляк, після нього – проф. Михайло Федевич, від 1-го листопада 1930 до 1-го листопада 1931, а згодом від 2.XI.1931 до 26 березня 1932 проф. Роман Дубляниця.

1-го вересня 1931 Шкільна Кураторія іменувала Д. Лукіяновича директором Академічної Гімназії у Львові. На його місце покликано до Кураторії на посаду »тимчасового візитатора« довголітнього професора Академічної Гімназії й виконуючого функції директора Акад. Гімназії (після смерті д-ра Миколи Сабата, +1930) Северина Лещія, учасника українських визвольних змагань і отамана УГА. Він, як візитатор, перебрав також під свій нагляд перемиську гімназію. Тоді польське міністерство освіти і віровизнань у Варшаві розписало конкурс на посаду директора української гімназії в Перемишлі. При цьому треба зазначити, що на підставі законних розпоряджень, міністерство могло іменувати директором гімназії кандидата, який мав щонайменше десять років учительської практики в державній гімназії чи в приватній гімназії з правом прилюдности. На цей оголошений в урядовому деннику конкурс внесло прохання 11 кандидатів.

ГЛАВА XIV.

Номінацією варшавського міністерства освіти й віровизнань з дня 30-го березня 1932 став директором перемиської гімназії порівняльно молодий учитель Академічної Гімназії у Львові автор цих рядків, кол. учасник визвольних змагань, поручник УГА; для українського суспільства відомий він уже як перший після програної українсько-польської війни директор канцелярії матірнього Т-ва »Просвіта« і як перший повоєнний кількарічний секретар Крайового Головного Виділу »Просвіти« у Львові, як редактор перших повоєнних календарів »Просвіти«, як співредактор органу »Просвіти« – »Народна Освіта« (від 1922 р.) та як автор ювілейної »Історії Т-ва Просвіта« з нагоди його 60-річчя в 1928/29 р. На полі шкільництва був Ст. Шах відомий як автор фахових статей на теми модерної педагогіки й дидактики і як прихильник реформи середнього шкільництва в Польщі.

Новий директор – С. Шах – перебрав тяжку спадщину. Насамперед він мав подбати про новий наплив учнів до гімназії. До перемиської гімназії він приймав не лише нових учнів з дальших повітів, а й старших учнів з цілої Польщі, навіть із вільного міста Гданьска, головного синів наддніпрянських емігрантів, приміщуюючи їх у бурсах «Св. о. Николая» та «Гімназійного Інституту». Після трьох років було вже наддніпрянців стільки, що для них відкрито «Бурсу ім. отамана Симона Петлюри». Бурсу цю збудовано завдяки старанням Петра Шкурата, керівника філії книгарні НТШ в Перемишлі, та проф. Леоніда Бачинського, економічного управителя Українського Дівочого Інституту. Одноповерховий будинок з городом нової бурси посвятив 1936-го року протоієрей військ УНР Пашевський.⁴⁸ Тоді також на пропозицію нового директора – С. Шаха – запроваджено навчання православної релігії, а учителя її оплачувано з урядової каси Дирекції гімназії. Водночас звернув Ст. Шах свою увагу на Засянщину, бо він, як знавець цих просторів ще зперед 1914-го року, заперечував легендарне твердження Богдана Хмельницького – «Знай, ляше, що по Сян, то наше!» – бо й те, що за Сяном, – також наше, – твердив він – і то «аж по ріку Вислоку!».⁴⁹

А для Лемківщини, і то західної, відкрив новий диретор широко двері гімназії. Звідтіля він набирав учнів особисто, виїзджаючи щороку з о. проф. П. Голинським під час вакацій на Лемківщину і через своїх знайомих парохів (головно пароха зі Злоцького, коло Мушини над Попрадом, о. декана Івана Качмара, колишнього вихованка «Бурси св. о. Николая» і матуранта перемиської гімназії з 1906 р., який помер 3.1.1944 р. в Перемишлі як крилошанин Консисторії).⁵⁰

Для лемків дир. Шах створив навіть окремих осередок в «Бурсі ім. св. Николая» і привіз із собою трьох учнів з Горлиць, а також одного учня аж з останнього лемківського села в горах Гомолях, Шляхтової біля Щавниці, над Дунайцем, пов. Новий Тарг, Івана Круп'яка, якого стрінув на полонині під Татрами, де хлопчина пас корови і кози своїх батьків. А що хлопець «лем по руснацки гварів», то приміщено його у народній школі ім. М. Шашкевича в Перемишлі, де він навчився української мови, в «Бурсі ім. св. Николая». Після одного року він здав вступний іспит до першої кляси зреформованої вже гімназії, що відповідало третій гімназійній клясі старого типу. Парохом у Шляхтовій був тоді вихованок перемиської гімназії, о. д-р прав Денис Сенета (матура 1910).

Тоді приймав дир. Шах до перемиської гімназії також тих учнів, яких «за політику» звільняли з інших українських чи польських гімназій, навіть з далекої Коломиї, а також учнів розв'язаної української державної гімназії в Тернополі та позбавленої прав прилюдности приватної гімназії Т-ва «Рідна Школа» в Рогатині. Тих учнів приміщували в «Бурсі ім. св. Николая» та в «Гімназійному Інституті», де була «контроля» над ними. З перемиської гімназії дир. Шах не усунув за увесь час свого урядування ні одного учня «за політику», чи за приналежність до якоїсь тайної організації. Він держався погляду, що директор

гімназії в першу чергу сам відповідає за своїх учнів, після нього – члени Учительського Збору, а аж в третю чергу самі учні, молоді ідейні хлопці. Він втримував їх у межах, обороняв їх перед провокаціями і перед поліцією, про що пише у своєму учнівському споміні Євген Стахів (про «Незаконні клітини ОУН, що існували у хлоп'ячій перемиській гімназії»).

Після дворічних соймових дебат запроваджено в Польщі докорінну реформу шкільництва, яка, очевидно, затаркнула й українське державне й приватне шкільництво. Про це Ст. Шах написав окрему працю, п.з. «Реформа шкільництва», яка появилася друком 1934-го року в Перемишлі.

Запроваджено тоді такі принципові зміни в шкільництві: Обов'язкову 4-класову народню школу підвищено на шостикласову «вселюдну» школу, яка зобов'язувала всіх дітей до 12 року життя. Через це відпали гімназійні перша і друга класи, бо до гімназії могли здавати вступний іспит ці учні, які закінчили обов'язкову 6-тикласову школу. Відповідно до цього змінено й програму навчання в нових вселюдних школах. Вони перебрали до своєї програми навчання майже в цілості програми першої й другої гімназійних клас, крім чужих мов. Тому треба було гімназіям увійти в контакт з цими новими вселюдними школами.

Підготовчими школами для української гімназії в Перемишлі були Вселюдна 7-класова школа ім. М. Шашкевича «Рідної Школи» в Перемишлі і 6-класова школа СС Службниць імені св. Николая, поблизу монастиря оо. Василіян на Засянні. Одноповерховий дім, в якому містилася приватна українська народня школа ім. М. Шашкевича, був, власністю «Братства ім. св. Николая», яке передало цей дім до користування «Рідної Школи». Щойно згодом Львівська Шкільна Кураторія почала оплачувати учительські сили цієї школи із свого бюджету. Перед вступними іспитами до гімназії директор Шах проводив спільні конференції учительських зборів гімназії та обох народніх шкіл. Управителем школи ім. Шашкевича був учитель Михайло Зубрей; управитель школи ім. св. Николая була учителька-монахиня Амалія Чабан, мати СС Службниць, (в 1945 р. вона переїхала до Варшави, де до 1974 р. жила і працювала в українському приюті оо. Василіян). Таким чином нав'язано тісний контакт між перемиською гімназією та вселюдними школами, до чого і зміряла реформа шкільництва, бо це витворювало живий зв'язок між учителями народнього та середнього шкільництва, чого ні за Австрії, ні за Польщі досі не було.

Відповідно до цього змінено в Польщі також структуру середніх шкіл, а передусім 8-класових клясичних гімназій. Замість давніх 8-класових гімназій, які в Галичині брали початок ще до реформи австрійського шкільництва в 1848/50 р., запроваджено 4-класову гуманістичну гімназію з латиною (але без греки) і 2-класовий лицей, який ділився на більше типів для вибору учнів, відповідно до практичних цілей. А саме: клясичний тип з грекою і латиною, гуманістичний з латиною і живими

*ВОЛОДИМИР САС-ПОД-
ЛУСЬКИЙ, суддя окр. Суду, Го-
лова "Кружка Родичів" від 1932
до 1939-р.*

Терціян ІВАН ДУНАЙ

мовами, математично-природничий, хемічно-індустріальний, технічно-господарський, торговельний і т.п. Перемиська 8-клясова гімназія мала тоді два старі типи: 8-клясову клясичну гімназію з латиною і грекою та гуманістичний тип без греки, але з латиною від 4-ої до 8-ої кляси.

Перемиській українській гімназії признало міністерство освіти у Варшаві відповідно до чисельного стану учнів в 1934-му році до вибору два довільні типи ліцею. Тоді дирекція гімназії – в порозумінні з учительським збором та за згодою статуттового Т-ва «Кружка Родичів» (незмінним головою якого від 1931-го року був суддя Окружного Суду Володимир Сас-Подлуський, а правним референтом адвокат д-р Микола Рибак) як також згідно з порадами «Комітету Матерей» – що провадили акцію доживлювання учнів гімназії під час перерв – вибрала тип гуманістичний і математично-природничий.

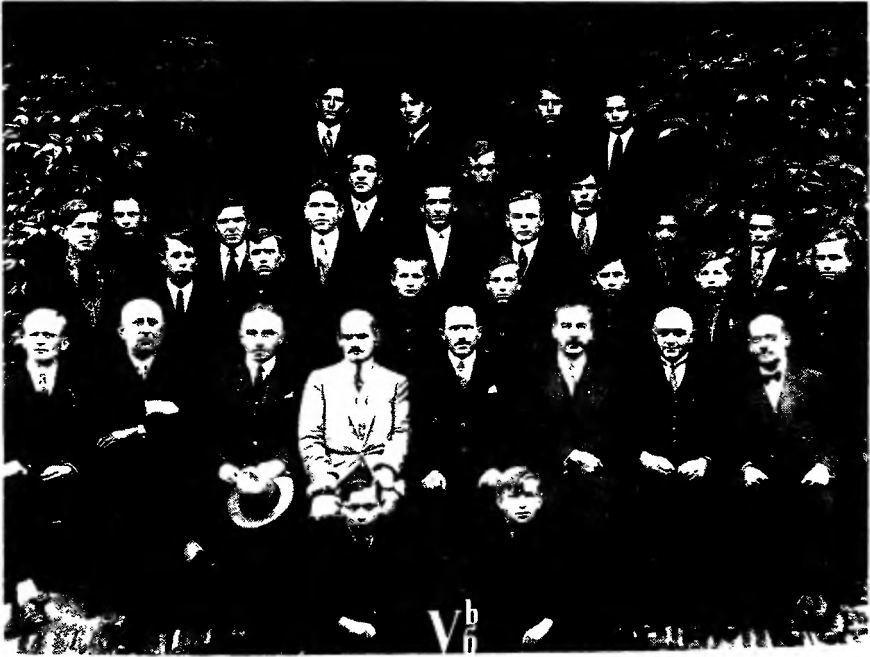
У зв'язку з реформою шкільництва в Польщі запроваджено й нове фахове шкільництво з великим поділом за фахами. На це хотів звернути увагу батьків дир. С. Шах. Тому з його ініціативи mgr. Антін Маринович, автор «Історії українських бурс в Перемишлі», опрацював фаховий перегляд усіх фахових шкіл у Польщі, який появився у «Звідомлення Кружка Родичів» за шк.р. 1937/38 (ст. 126-150) з таблицею «фахового шкільництва» роботи секретаря дирекції перемиської гімназії, Володимира Мриглодовича та з цікавим оглядом, «яких треба фізичних і духовних прикмет до фахового шкільництва?» (ст. 150-152).

До «Комітету Матерей» належало тоді багато матерів учнів гімназії. Від 1932-го року він мав такий склад: Юлія Бандрович, Марія Зубрей,

Людмила Грицак, Марія Рибак, Стефанія Федевич, Марія Шехович, а на чолі їх стояла Марія Сас-Подлуська, з дому Літинська, дружина голови «Кружка Родичів». Але склад Комітету мінявся, коли одні учні відходили, а нові приходили. Так прибули: Велика Анна, Доротяк Є., Гонтарська Іванна, Гродзічка Марія, Козьоринська М., Кольцо М., Пушкар Є., Яровська Н, а пізніше ще інші.

У зв'язку з реформою середніх шкіл не можна було оминати й змін у складі учительських зборів. Деякі члени учительських зборів мусли провадити навчання також в 5-тій і 6-ій клясах вселюдних шкіл, зберігаючи однак свій етат платень і титулів своїх гімназій. Така конечність, хоч і невелика, зайшла також і в перемиській українській гімназії. У тому часі запроваджено також в перемиській гімназії коєдукацію. Львівська Шкільна Кураторія, куратором якої був Єржи Га-домські (родом з Лодзі), дозволила приймати 20 % дівчат до зреформованої гімназії, головно дочок державних урядовців, щоб фінансово полегшити їхню освіту. У Перемишлі існувала тоді приватна українська дівоча гімназія «Українського Дівочого Інституту». Але після двох років практики в перемиській гімназії з льокальних міркувань коєдукацію зліквідовано, а учениці перейшли до приватної гімназії «Українського Дівочого Інституту», яка мала право прилюдности й перебувала під управою професора перемиської гімназії Степана Бобеляка. Для ліквідації коєдукації в перемиській гімназії були три головні причини. Першою з них була недостача відповідного місця для дівчат у спільній (з польською хлоп'ячою гімназією) гімнастичній залі для програмового навчання тіловиховання, яке провадила учителька ліквідованої перемиської утравістичної учительської семінарії, Володимира Волянська. Друга причина – брак окремого туалетного відділу для дівчат у шкільному будинку. Третя причина – брак окремої гардероби для дівчат з дзеркалом і почекальнією. Фінансовий відділ Шкільної Кураторії коштів не відпускав, твердячи, що «директор Шах вже надужив жертвенності державної каси Шкільної кураторії, бо перенявши перемиську гімназію, він постійно щось перебудовує, додає та направляє», чого сусідня польська гімназія ім. Словацького не робить. У дійсності, дир. Шах – прибувши з родиною до Перемишля до шкільного будинку, обгородив площу гімназії високим парканом, якого перед тим не було, побудував дві в'їздові брами (на подвір'я і за будинком), влаштував город, квітник з альтаною, в городі примістив басейн з рибкою, впорядкував за шкільним будинком спортову площу з грищем для гри киданого м'яча, побудував водограй, зремонтував потрісканий ще з часів 1-ої війни тинк на зовнішніх стінах шкільного будинку, наказав покрити дахи дахівкою, а в пивницях улаштував дві робітні для навчання ручних робіт: роблення «каяків», тобто човнів для водного спорту на Сяні та Стривігорі, й модельярні літаків та переплетні.

Учительський Збір перемиської гімназії нараховував у шк.р. 1933/34, тобто під час поетапної переміни 8-клясової гімназії на 4-клясову гімназію з 2-клясовим ліцеєм, 30 учительських етатових сил, 5 контрак-

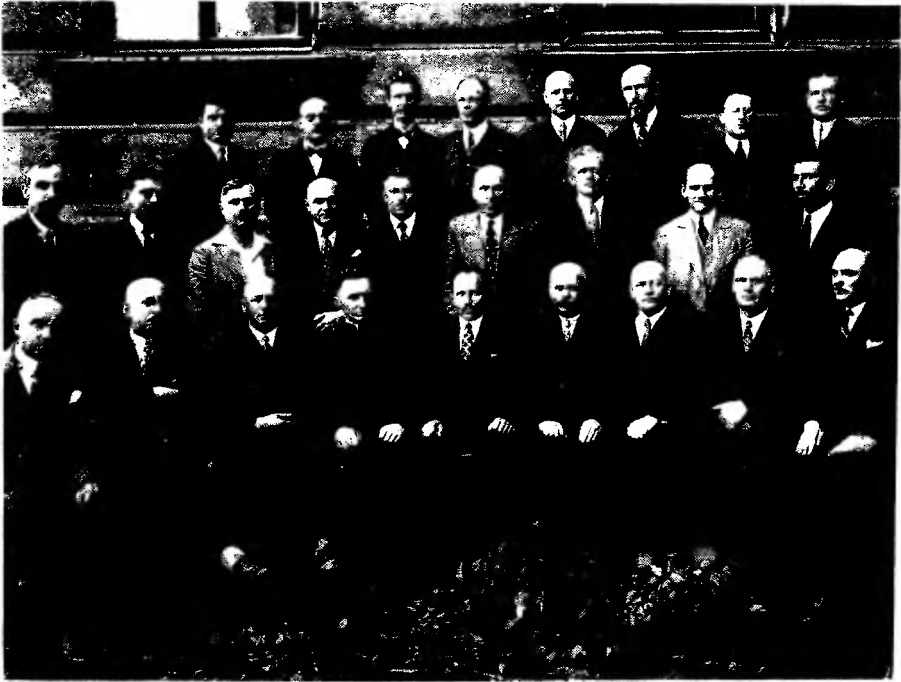

КЛЯСА 5 б, РІК 1932, сидять професори, від ліва: Ліц, Малиновський, Горницький, Демчук, Шах, Загайкевич, Сологуб, Грицяк. Стоять від ліва учні: другий — М. Ласка, Масляник, Середович, Ст. Чміль, Помірко, Р. Мартинович, М. Козут, Дзюбинський, М. Шевчук, 18-тий з ліва — Джордж-Сілецький, 19-тий В. Нога, 20-тий В. Кебало. Вгорі: І. Паркасевиц, Тарнавський, М. Яцків, на долині: П. Дрань, О. Вітошинській.

тових і три доходячі з польських пмназій. У поазбучному порядку були це: 1) Бачинський Євген – учитель руханки, 2) Бобеляк Степан – клясична філологія (від вересня 1930 у відпустці з метою – за дозволом Шкільної Кураторії – провадити приватну дівочу українську гімназію «Лівочий Інститут» у Перемишлі), 3) Вахнянин Клим – латина й грека, 4) Вільк Юзеф – рисунки, 5) Волянський Павло – германіст й україніст, рівночасно диригент учнівського хору, 6) о. Голинський Петро – катехит гімназії, 7) Горницький Платон – клясична філологія, крім двох мов навчав також філософічної пропедевтики, 8) Грех Володимир – українська й польська мови, 9) д-р Грищак Євген – україніст, вчив рівно ж латину й логіку, 10) Джигало Юрій – природа й геологія. 11) Демчук Михайло – математика й фізика; 12) Дубляниця Роман – германіст, 13) Загайкевич Богдан – україніст, навчав також і польської мови, 14) Кноблях Маврикій – ручні роботи й керівник учнівських варстатів, 15) Кузик Семен – клясичний філолог, 16) д-р Ліц Казімерж – історик, 19) Новотни Францішек – польоніст, 20) д-р Пачовський

Василь – україніст, 21) Пащак Михайло – природник, 22) Поліха Теодор – математик і фізик, 23) Поповський Іван – клясична філологія, 24) Проць Михайло – україніст і польоніст, 25) Росткович Тадей – математик і фізик, 26) Сологуб Володимир – історик і географ, 27) Федевич Михайло – клясична філологія, 28) д-р Храпливий Зенон – фізик і хемік, 29) Червак Петро – історія й географія, 30) Шехович Богдан – математик і заступник директора. З польської гімназії ім. Моравського на Засянні доходив проф. Осип Лісикевич (природник), з польської гімназії ім. Словацького – д-р Ян Хабло, який викладав про «Сучасну Польщу». З дівочої гімназії на Засянні – Володимира Волянська руханка для дівчат. Необов'язкових предметів навчали: 1. Гоза Теодор (передчасно емеритований професор клясичної філології; матурант перемиської гімназії 1903 р.) – навчав стенографії; 2) Семен Олеарчик – французька мова, 3) Володимир Вітошинський – теорія співу і гра на скрипці, 4) контрактний учитель Романець Михайло (матурант 1928 р.) – тіловиховання і лещетарство, 5) о. Дем'янчик Роман – релігія. Шкільним лікарем був від 1934 р. д-р Мирослав Куник, кол. учень перемиської гімназії (матура – 1924), шкільним дентистом – д-р Соломон Маєр. Мала українська гімназія у своєму філіяльному будинку власну дентистичну амбулаторію, спільну з польською гімназією ім. Словацького, де д-р Маєр лікував зуби учнів обох гімназій безплатно, точніше – на кошти обох дирекцій. Секретарем Дирекції перемиської гімназії та рахунковим книговодом Дирекції був урядовець Шкільної Кураторії Володимир Мриглодович. Етатовими терціями гімназії в обох будинках були: Дунай Іван, Козак Данило і Лопатовський Йосиф, а взимі контрактним помічником терціяннів був Томашівський Теодор.

Відбували в цьому році в перемиській гімназії (за дозволом Шкільної Кураторії) дворічну безплатну педагогічну практику молоді магістри філософії. У шк.р. 1934-36 було їх вісім: Александер Михайло, Дубляниця Богдан, Мохнацький Мирослав, Флонт Сильвестер, Яріш М., Аліськевич С., Вайдович Марія, Гнатишак Микола. Мав відбувати в перемиській гімназії тоді практику також Богдан Ігор Антонич, лемківський молодий поет, абітурієнт сянської гімназії, автор збірки «Книга Лева» (Львів 1934) і поеми «Слово про Альказар» що появилася 1957 р. у перекладі еспанською мовою в Мадриді, але він захворів на туберкульозу і помер 1937 р. на 28-му році життя. Така педагогічна практика була у дійсності переобтяженням для професорів – «інструкторів» і для директора, але водночас і доказом, що гімназія мала добрих фахівців й що була методично й педагогічно правильно проваджена, бо якраз перемиську гімназію Шкільна Кураторія поручала молодим адептам учительського фаху. Якщо такий молодий «практикант» не мав за що в Перемишлі жити, то його приймав Виділ «Бурси ім. св. Николая» чи Гімназійного Інституту як оплачуваного настоятеля. Мгр. Антін Маринович, абітурієнт сянської гімназії, мав також намір відбувати практику в перемиській українській гімназії, але учительський збір був вже «практикантами» переобтяжений. Тому на внесок директора Шаха Шкільна Кураторія приділила А. Марино-

УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ЗБІР, 1934 р. Горішній ряд від ліва: професори — Петро Червак, Євген Грицак, Клим Вахнянин, поляк Вільк, Михайло Проць, Тадей Росткович, Юрій Джуґало, Мриглодович. Другий ряд від ліва: Богдан Загайкевич, Павло Волянський, Теодор Полха, Володимир Сологуб, Михайло Федевич, Володимир Грех, д-р Казимир Ліц, Михайло Демчук, Євген Бачинський. Сидять від ліва: Плятон Горницький, Степан Малиновський, Роман Дубляниця, о. Петро Голинський, дир. Степан Шах, Іван Поповський, Франц Новотни, Кузик, Осип Ліскевич.

вича на практику до української дівочої гімназії – «Дівочого Інституту», що був під керівництвом дир. Ст. Бобеляка. Управа «Бурси ім. св. Николая» і «Гімназійного Інституту» прийняла його на настоятелів-виховників. Дир. Шах попросив мгр. Мариновича, як історика, опрацювати на основі збережених ще книги протоколів засідань історію перемиських бурс. Мгр. А. Маринович погодився і написав «Історію» всіх перемиських бурс, яку поміщено у «Звідомленні» за шк.р. 1935/36 (ст. 188-238) під заголовком «Історія бурс в Перемишлі від 1888 до 1936 р.», з поіменним списком «виділових, адміністраторів і педагогічних настоятелів» усіх бурс: «Бурса ім. св. Николая», «Гімназійний Інститут», «Селянська бурса», «Дешева кухня». Це цінний додаток не лише до історії української перемиської гімназії, а й до суспільного життя Перемишля.

Не зміг отримати права на практику в перемиській гімназії mgr. Петро Оришкевич, абітурієнт львівської Академічної Гімназії, історик й географ. Шкільна Кураторія скерувала його до сусідньої польської гімназії ім. Словацкого, а виділ »Бурси ім. св. Николая« прийняв його як інструктора до бурси. Mgr. Оришкевич доказав свої наукові зацікавлення українською територією над Сяном і на Лемківщині (згідно з думкою першого галицького історика Дениса Зубрицького в праці «Granice między guskim a polskim narodem w Galicji» (Львів 1849) і написав студію п.з. »Українці Засяння«, на основі якої здобув по війні на Українському Вільному Університеті в Мюнхені у проф. Володимира Кубійовича ступінь доктора філософії. Тепер живе в Америці і працює в українському шкільництві. Написав підручник географії України.

*Д-р мед. МИРОСЛАВ КУНИК, абс. перем. гімн., шкільний на клябовий лікар
Т-ва "Сян", у Торонто, Канада.*

Появилася ця студія друком у збірнику »Перемишль – західній бастион України« (Нью Йорк – Філядельфія 1961, ст. 110-150 з етнографічною картою Засяння).

Ці молоді практиканти мали право заступати інколи своїх »інструкторів«-професорів в навчанні учнів, тримали дижури під час павз та мали обов'язок брати участь у засіданнях Педагогічної Ради. Директор Шах провадив з ними окремі дидактичні розмови, даючи методичні зауваження. Свою підставову педагогічну засаду він формулював словами грецького філософа Платона: »Ясність у думанні, правда – в розмовах, рішучість – при діянні« (»Протагорас«, 339).

ВИДІЛ СПОРТОВОГО Т-ВА "СЯН" 1935 р. Сидять від ліва: суд. секр. М. Кольцо ред. спорт. тижневика "Змаг" Є. Зиблікевич, (абітурієнт перем. гімназії з 1914 р, У.С.С.) інж. Корженєвський, абітурієнт із 1913 р, котрий набув власну спортову площу для "Сяну" на Вовчу, о. П. Голинський, голова дир. Ст. Шах, проф. Б. Шехович, заст. голови др. Старух, клубовий лікар, М. Зубрей, управитель школи ім. М. Шашкевича. Д. Дорундяк, буд. майстер на Вовчу, обгородив площу й побудував домівку. Стоять від ліва: Партика, Яцьо Ходань, Роман Гриців, Др. М. Лучаківський, Др. М. Куник, мр. Маринович, проф. М. Романець, З. Гібалевиц' (Няньо).

ГЛАВА XV.

Керування гімназією в цій переходовій стадії (1932-1938) із зміною структури та змінами в програмі школи і в планах навчання ще більш утруднювали й так нелегку працю дирекції гімназії. Для української перемиської гімназії становище було зокрема тяжке. Перемиська гімназія складалася в цьому періоді з трьох типів середніх шкіл: 1) з клясичного 8-клясового типу (з латиною від 1-ої кляси та грекою від 3-ої кляси), 2) гуманістичного типу (без греки, але з латиною від 4-ої кляси) й 3) з нового (від 1932 р. зреформованого і з кожним роком зростаючого) типу – 4-ох кляс гімназії та 2 кляс ліцейних. Дирекція перемиської гімназії мусіла всі ці три відмінні типи не тільки зводити до одного спільного дидактичного, а й до спільного педагогічного знаменника. Директор Шах спільно з Учительським Збором обняв ці три відмінні своїми напрямми типи своєю програмою навчання в одну гармонійну цілість.

На зарядження директора кожне засідання Педагогічної Ради починалося 10-хвилинним рефератом про навчання якогось предмету або координації двох предметів, про нові педагогічні погляди на виховання молоді в тодішніх обставинах в Польщі. Директор ділився з Учительським Збором своїми заввагами, що впливали з його обсервацій піл

час урядових візитацій поодиноких лекцій та на основі переглядів шкільних задач учнів, до чого він прикладав велику вагу. Завваги відносилися до позему знання учнів і до точности учительських коректур та їхніх оцінок.

Оцінки були такі: дуже добре, добре, достаточо й недостаточо. До оцінки можна було додавати «мінус» або «плюс». Кожну оцінку треба було умотивувати. Урядову оцінку поодиноких учителів провадив директор в окремій книзі, а загальну оцінку пересилав (як було приписано) що три роки до Шкільної Кураторії. Шкільний візитатор львівської Шкільної Кураторії приїздив на візитацію що-року. Приходив на лекції окремих учителів, переглядав шкільні задачі учнів, інколи брав участь у конференціях Педагогічної Ради. Саме до нього звертався директор гімназії в усіх урядових справах, інколи до начальника відділу гімназій при Шкільній Кураторії.

Начальником відділу гімназій львівської Шкільної Кураторії були в цьому часі: Альоіз Юс, колишній професор 2-ої гімназії у Львові (з походження спольонізований німецький колоніст), а після нього (від 1937-го року) д-р Мечислав Земновіч, кол. директор гімназії ім. Ю. Словацького в Перемишлі, широко відомий серед учителів середніх шкіл як автор книжки «Szkolnictwo w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej» (Lwów – Warszawa 1934, ст. 367). Був він рішучим прихильником реформи шкільництва в Польщі. Як директор сусідньої до української гімназії, польської гімназії в Перемишлі протягом трьох років, куди він прибув з Тарнова, він добре орієнтувався в перемиських відносинах, партійних спорах та в інтригах проти українського шкільництва в Перемишлі. Тому він не погоджувався головню з польським польовим духовником, ксьондзом полк. Антонієм Мйодоньскім, який як голова «Związku szlachty Zagrodowej» явно агітував за переходом на римо-католицизм.

Першим шкільним візитатором перемиської гімназії за австрійських часів (від 1895 р.) був шкільний ц.к. радник Іван Левіцький, в рр. 1908-1928 шк. радник д-р. Іван Копач. Після д-ра Копача були вже поляки. Були це «тимчасові» візитатори, які змінювалися майже що року. В 1931-33 роках був таким тимчасовим візитатором проф. Северин Лещій, (від 1934-го року – директор Академічної Гімназії у Львові). В рр. 1934-1939 візитатором перемиської гімназії був проф. Станіслав Островскі (родом з Ярослав), що мав під своєю опікою також польські перемиські гімназії. Був це християнського наставлення педагог, з великим зрозумінням для «вискоків» молоді, в тому й політичних, твердий, але справедливий в оцінці старших. В 1932-1939 роках з перемиської гімназії не виключено жодного учня. Також польська поліція нікого з учнів української гімназії не заарештувала, в бурсі і на приватних помешканнях учнів не переводила ревізій. Дирекція гімназії зуміла тримати своїх учнів у дисципліні. При тому допомагав їй «Кружок Родичів».

Цей «Кружок Родичів» влаштовував своїми коштами щороку «вака-

ційний табір», який відбувався звичайно в Тисовій біля Перемишля або в Бориславці, пов. Добромиль. Духовий провід над табором мав член управи «Кружка Родичів» о. Юліян Мяккий, катехит народніх шкіл, а педагогічний – проф. Павло Волянський, або проф. Є. Бачинський. Директор гімназії С. Шах і голова «Кружка Родичів», суддя Вол. Подлуський, відвідували такі «вакаційні оселі» учнів, бували на Боголсуженнях та обідали з учнями. Фонди на «вакаційні оселі» збирав «Кружок Родичів» при різних можливостях протягом року. Від перемиського єпископа Йосафата Коциловського отримувано по 200 і більше золотих (при тому він вимагав, щоб дару не оголошувати), від «опікуна лемків» о. соборн. крилошанина Івана Качмара – по 150 зл., а директор здобував також фінансові субсидії з краєвого фонду Львівського Воевідського Уряду (напр. в 1936 р. – 260 зл.) та з повітового фонду перемиського староства – по 100 зл.⁵¹

ГЛАВА XVI.

Дворічна наука в новому ліцеї закінчувалася матурою, яка давала матурантам право студіювати на університетах, політехніках, господарських академіях, торговельних високих школах, тощо. Перший іспит зрілости в обох відділах Ліцею перемиської гімназії відбувся під проводом дир. С. Шаха в травні 1939 року. До матури приступило 66 абітурієнтів. Матуру здали всі, з того 10 з відзначенням.

Під головуванням директора Шаха відбулися всі іспити зрілости в українській перемиській гімназії, почавши від 1932 р. В роках 1934-1936 провів він також три іспити зрілости в приватній жидівській коєдукаційній гімназії, як делегат львівської Шкільної Кураторії. Директором цієї гімназії був д-р Остерн. Писемний іспит робили жидівські абітурієнти в будинку української гімназії, а усний відбувався в будинку жидівської гімназії. На основі звідомлень предсідника цих іспитів приватна жидівська гімназія з польською мовою навчання отримала право прилюдности.

З реформою гімназій та з відкриттям ліцеїв прийшла також зміна програми навчання й зміна підручників. При цьому введено нові предмети. Як новий предмет в гімназіях та ліцеях запроваджено, між іншими, навчання ручних робіт. Дир. Шах розвинув цей предмет у трьох напрямках – zorganizував у шкільному будинку три робітні (столярську, слюсарсько-моделярську й переплетню книжок), при чому він домігся від Кураторії двох фахових учителів. У цих робітнях zorganizовано будову «каяків» та безмоторових літаків, так зв. «ширяків», якими учні української гімназії конкурували наприкінці кожного року з учнями обох польських та жидівської гімназій. В 1936 р. першу нагороду здобув «ширяк» учня української гімназії Юліана Сас-Подлуського (згодом дипл. інженера будови літаків у Варшаві, який помер 1974 р.). У 1937-му році запроваджено також шоферські курси під керівництвом кваліфікованого інструктора. Першими учнями, які здо-

були дозвіл керувати автотранспортом, були Юрій Рибак, учень першої класи ліцею (нині доктор торговельних наук у Філадельфії) і Роман Федевич, рівнож учень 1-ої кл. ліцею (нині інженер в Мельбурні, Австралія). При навчанні рисунків поставив дир. Шах вимогу навчати учнів малярства-живопису, а зокрема малювання на склі (вітраж та іконопис). Проводила це навчання від 1935 р. учителька Софія Чехович, яка зайняла місце перенесеного до польської гімназії учителя Юзефа Вілька. Наприкінці кожного шкільного року українська гімназія влаштовувала виставку ручних робіт своїх учнів, на яку запрошувала батьків, громадянство та учнів інших перемиських шкіл. В 1938 р. приїхала на таку виставку окрема комісія зі Львова з делегатом Шкільної Кураторії. Фотознімки експонатів цих виставок поміщено в річних «Звідо́мленнях Кружка Родичів». У «Звідо́мленні» за 1935/36 шк.р. було таких фотознімок сім. А за рік 1937/38 – п'ять. Учителями рисунків від 1932-го до 1939-го року були: Юзеф Вільк, по його перенесенні до польської гімназії на Засянні прийшла Олена Кульчицька (1934-36), а після неї Софія Чехович. Ручних робіт навчали фахові вчителі: Йосиф Пентка і Маврикій Кноблях.

Музичне життя перемиської гімназії, почавши ще від дир. Г. Цеглинського, стояло завжди високо. Гімназійний хор під диригуванням проф. Павла Волянського, не мав у Перемишлі конкурента, навіть у Т-ві «Боян». Найкращими співаками цього хору були: тенор Мирон Жовнір (+ 1941) (абітурієнт з 1936-го року), бас Василь Саковський абітурієнт з 1939-го року (+ 1946) і Осип Михайло Рейнарович (абітурієнт 1931-го року), оперний співак в Америці. Для користування хору дирекція гімназії купила з фінансовою допомогою «Кружка Родичів» фортепіан (1935), який поставлено на сцені шкільної концертної зали. Маючи до диспозиції власний фортепіан (перед тим була лише стара філгармонія), розпочато науку гри на фортепіані. Учителькою музики була Володимира Божейко, концертна піаністка, учителька філії Музичного Інституту ім. Лисенка в Перемишлі.

Водночас зорганізовано інструментальну оркестру з фінансовою допомогою «Кружка Родичів». Опікувалися оркестрою, починаючи з 1932-го року, такі приятелі молоді, як суддя Округного Суду, Володимир Сас Подлуський, співак-адвокат д-р Микола Рибак, перемиський декан о. Петро Войтович, катехит народної школи о. Юліян Мякий, учителька Марія Зубрей (заступниця голови) і проф. Стефанія Федевич (секретарка «Кружка Родичів»). Диригентом оркестри від 1936-го року був учитель Леонід Хил'як, кол. матурант перемиської гімназії (1925). Крім цього зорганізовано ще оркестру мандоліністів, яку безплатно провадив о. Лев Манько – із монастиря ОО Василіян на Засянні.

Духовно опікувався гімназійною молоддю катехит гімназії о. проф. Петро Голинський, опікун діяльної на терені гімназії «Марійської Дружини», редактор релігійного змісту книжечок для молоді, що їх видавала «Перемиська Епархіяльна Поміч» та автор «Історії Божого Об'явлення Старого і Нового Заповіту». В часі великопісних реколекцій пропонував о. Голинський як проповідників переважно оо. Васи-

ліян, а в першу чергу о. д-р Іриней Назарка і о. Маркевича зі Львова, о. д-ра Михайла Ваврика, ігумена Йосифа Чепіля і свого брата о. д-р Володимира Голинського, професора Духовної Семінарії в Перемишлі.

»Марійська Дружина« організувала щорічно, від 1933 року почавши, величаві концерти на честь небесного Патрона своєї гімназії, св. Йосафата. На концерт приходили обидва Владики, Йосафат Коциловський і єпископ-помічник Григорій Лакота, а з ними і всі крилошани, члени Консисторії, оо. Ваїліяни під проводом свого ігумена о. Йосифа Чепіля, батьки учнів, запрошені громадяни й учениці »Українського Дівочого Інституту«. В 1934-му році на такому концерті був навіть папський делегат, о. Іван Гудечек, генеральний консултор Чину оо. Редемптористів у Римі, що приїхав тоді урядово до Перемишля до єпископа Коциловського. Він склав потім з цього свята перемиської гімназії звіт папі Пієві XI-му.⁵³

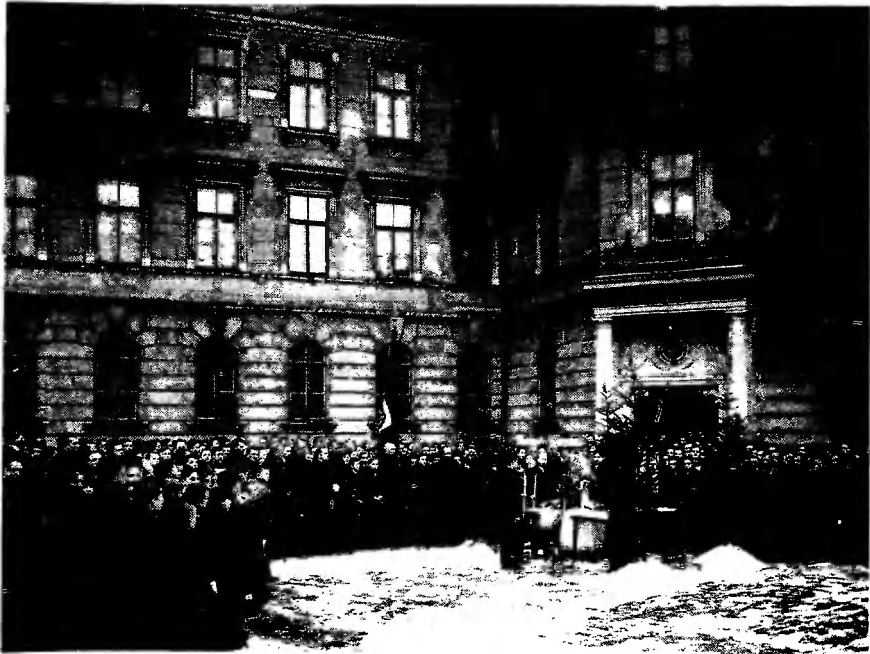
Перемиська гімназія мала від свого усамостійнення в 1895 р з ініціативи дир. Г. Цеглинського за свого церковного Патрона св. Кирила, ученого архієпископа Олександрійського. За Австрії, коли шк. рік кінчався 15-го липня, а після змін в 1905-му році – 30-го червня, перемиська гімназія мала час і можливість святкувати урочисто день свого Патрона в Катедральній церкві й окремим концертом у шкільному будинку. Коли після реформи польського шкільництва в 1932-му році шк. рік кінчався 21-го червня, то шкільне свято Патрона мусіло випасти з програми гімназійних святкувань.

Треба отже було б або зрезигнувати зі святкування празника свого небесного Патрона, або віддати школу під патронат якогось іншого Святого. Тому й висунув Директор гімназії, Ст. Шах, пропозицію віддати перемиську гімназію під покров св. Йосафата, якого празник обходить наша Церква 25 листопада. Цей задум обговорив директор спершу з катехитом гімназії о. проф. Петром Голинським, як відповідальним за релігійне виховання молоді, який одобрих цю пропозицію, а також Педагогічна Рада Учительського Збору прийняла її одноголосно. Постанову Пед. Ради переслав Директор до єпископського Ординаріату перемиської єпархії на руки Кир Йосафата Коциловського, ЧСВВ, який цю постанову поблагословив, а Шкільна Кураторія у Львові прийняла це до відома. Таким отже чином гімназія могла вже в 1933 р. відсвяткувати велично в катедрі, а відтак у школі окремим концертом, релігійно-національне свято свого шкільного Патрона, на яке крім шкільної молоді прибули теж батьки, запрошені гості та ціла єпископська капітула з обома Владиками на чолі.

Та не було одначе ікони св. Йосафата. І тут по нараді з головою »Кружка Родичів« при гімназії, рад. Окружного Суду Вол. Сас-Подлуським, звернувся дир. С. Шах з пропозицією до учительки рисунків Ол. Кульчицької (+11.III.67 у Львові), щоб вона намалювала для шкільної каплиці ікону св. Йосафата. Ол. Кульчицька – заскочена пропозицією – по певній надумі погодилася це виконати, але зажадала якнайдалших вказівок в тому, якого характеру мала б бути ця ікона, бо портретів архієпископа Йосафата, зроблених за його життя, не

маємо. А пізніше його «портретописці» різно собі його уявляли й згідно зі своїм психологічним наставленням, мистецькою уявою чи індивідуальними поглядами, його ліпше чи гірше «малювали».

Тоді звернувся дир. С. Шах з панею Оленою Кульчицькою до науковця-єпископа Преосв. Григорія Лакоти, який радо прийшов мисткині з допомогою. Він порадив намалювати ікону св. Йосафата в староукраїнському стилі давньої перемиської традиції, з часів іконописної школи в Риботичах коло Перемишля, яку заснував ще перемиський єпископ Стецько Сас Брилинський (1581-1591), та представити святого, як Владику з усіма його атрибутами. Щоб мисткиня мала краще уявлення, яку мантію, жезл, мітру мала б малювати, Кир Григорій приніс зі свого музею усі ті речі, а які належали колись перемиському Владиці Максимові гербу Венява Рилло (1779-1793). Для практичного обговорення відносно підбору красок та розміру ікони Кир Григорій порадив звернутися до маляра-іконописця проф. Юліана Буцманюка, що тоді малював парохіяльну церкву ОО. Василян у Жовкві. Ол. Кульчицька радо скористала з порад і вже 24 листопада 1933 р. віддала дирекції гімназії готову ікону. Цю ікону приміщено на почеснім місці в гімн. каплиці, так що учні під час екзорт мали її перед очима, а в час річниць святочних академій в честь свого Патрона приміщувано її в концертній залі гімназії.⁵⁴

*ЙОРДАНСЬКЕ ВОДОСВЯТТЯ НА ПОДВІР'І ГІМНАЗІЇ, 18. 1. 1933 р.
Святить воду о. прел. П. Голинський.*

Старанням членів «Марійської Дружини», від 1933-го року відбувалися під проводом о. П. Голинського щорічно у навечер'я Богоявлення Господнього перед поставленим перед шкільним будинком престолом Йорданські водосвяття, в яких брали участь Директор гімназії, Учительський Збір, члени «Батьківського Кружка», всі учні школи й сусіди, які бажали мати свячену воду.⁵⁵

У парохіяльному йорданському водосвятті над Сяном брали участь учні гімназії під опікою батьків, а бурсаки – під проводом своїх наставників. «Офіційно» ходили учні гімназії походом під проводом Директора і членів Учительського Збору в Задушну суботу перед Зеленими Святами на цвинтар з вінком на могилу першого свого директора Григорія Цеглинського (+ 1912), де катехит о. проф. П. Голинський відправляв панахиду, мужеський хор учнів співав, а директор Шах з двома учнями клав вінок на могилу під спів «Вічная пам'ять». Після чого учні й професори відвідували могили покійних знайомих, рідних та кол. колег–учнів, як напр. померлих в 1937-му році Вуйчика та Івана Круп'яка, на могили яких клали китиці квітів. Квіти кладено також на могилу єп. Івана Ступницького.

А якими релігійно-національними почуваннями керувалися тоді члени учнівської «Марійської Дружини» – про це свідчить такий факт: Під час еспанської громадянської війни (1936-39) під проводом ген. Франціско Франко, коли під Альказаром розбито комуністичні сили, тоді члени «Марійської Дружини» української гімназії в Перемишлі переслали привіт-гратуляції українською та латинською мовами ген. Франко за те, що «переміг червоних рабів сатани». Це вітання за підписами автора – проф. П. Голинського і голови «Марійської Дружини», учня Івана Демковича, передано присутньому тоді в Перемишлі. о. ректорові Духовної Семинарії Заячківському до Риму, а там вручено його еспанською єпископові-амбасадорові при Ватикані. Привіт цей в оригіналі виставлено в публічному архіві твердині Альказар (свідчення пок. редактора д-ра Дмитра Бучинського, українського журналіста в Мадриді).

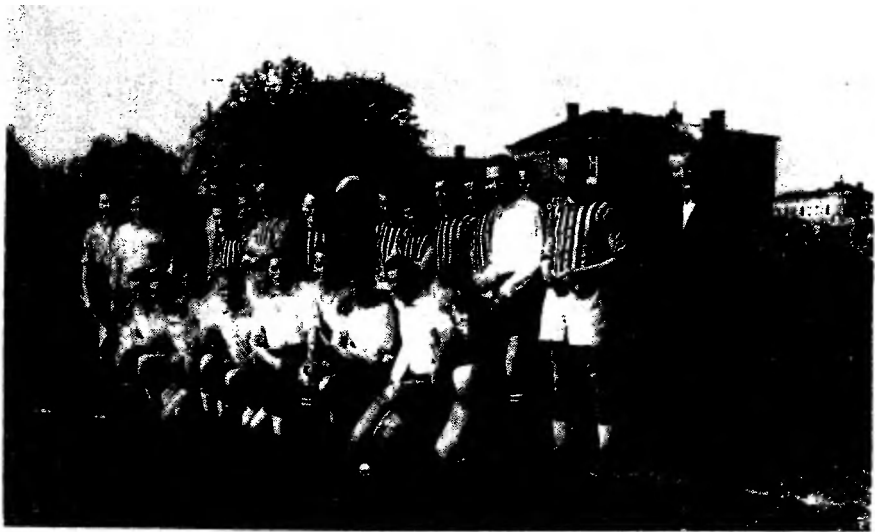
Особливою опікою директора Шаха втішалося тіловиховання учнів перемиської гімназії. Зокрема він зацікавився заснованим ще за дир. Цеглинського спортовим кружком учнів «Сянова Чайка», який від 1914 р. не мав жодної своєї «чайки» для прогулянок по Сяні. Щоб відновити діяльність цього спортивного гуртка, дир. Шах влаштував у 1934-му році, в 25-ту річницю заснування «Сянової Чайки», т.зв. Олімпійські Ігрища. На почесного президента ігрищ запрошено засновника «Сянової Чайки», емеритованого вже професора Івана Мануляка, та першого голову цього учнівського кружка, д-ра мед. Андрія Кокодинського, лікаря з Коломиї, абітурієнта перемиської гімназії з 1911-го року, (клясового колеги директора Шаха з Академічної Гімназії у Львові, з яким він навіть разом мешкав в Бурсі «Українського Т-ва Педагогічного» при вул. Вірменській ч. 2). Д-р Кокодинський з приємністю приїхав до Перемишля і виголосив промову, нав'язуючи до «Січових Ігрищ» у Львові проф. Івана Боберського. подвижника тіловиховання

української молоді в Галичині. Ігрища ці відбулися на спортивній площі жидівського т-ва «Гасмоня», бо Перемишль не мав ще тоді власної української площі. Для змагунів переможців приготовано три нагороди: першу нагороду здобув учень 7-ої кл. Лев Шехович, переможець в бігу і в меті ратищем. Другу нагороду здобув Малецький Мирон, учень 7-ої класи, за скоки, а третю Зенон Турко, учень 6-ої кл. за футбольну гру. Шехович отримав посріблену статую «Олімпійського змагуна» з диском. Першу нагороду, дарунок старенької 75-ної приятельки гімназійної молоді, Ольги Літинської, бабусі учнів Подлуських, вручила сама фундаторка на закінчення Олімпійських Ігрищ.

Щойно після обрання в 1933 р. дир. Ст. Шаха (лещетаря) головою лігового спортивного Т-ва «Сян» – набуло це т-во в 1935 р. свою власну спортову площу на передмісті Вовче. На цій площі від 1936 р. «Сян» відбував свої лігові змагання з іншими клубами. Тут же відбувалися спортивні свята і футбольні гри учнів перемиських українських шкіл: української державної гімназії, приватної гімназії – «Український Дівочий Інститут» і учнів вселюдної 7-клясової школи ім. Шашкевича та 6-клясової школи СС Службениць на Засянні. Т-во «Сян» здобуло цю першу в Перемишлі українську спортову площу головню завдяки двом членам управи Т-ва: дипл. інж. Володимирові Корженьовському, кол. абітурієнтові перемиської гімназії з 1913-го року, і редакторові Євгенові Зиблікевичу, також абітурієнтові гімназії з 1914 р. Площу обведено парканом. З поля зробили спортову площу добровільно гімназійні учні під проводом проф. Євгена Бачинського.⁵⁶

Дир. Шах гуртував біля себе і лещетарів «Сянової Чайки» і як активний лещетар влаштував з ними лещетарські прогулянки в гористій околиці Перемишля, в напрямі Кругеля та терен повоєнного форту VI (кол. австрійської твердині), в напрямі Брилинців або на найвищу в повіті гору Копистянку (541 м.). В лютому місяці виїздив він кожного року із своїми лещетарями на тиждень у Карпати, головню в околиці Турки (до Беньови) або в околиці Ліска (до Телесниці Сянової або на гору Пікуй). Разом з ними обов'язково їздили шкільний лікар д-р Мирослав Куник, сам визначний лещетарський змагун (помер в Канаді), учитель руханки, покійний уже проф. Євген Бачинський, або його помічник, контрактовий учитель Михайло Романець (також уже покійник). Фотознімки з цих прогульок поміщені у «Звідомленні» Кружка Родичів. Зробив їх учень Орест Гарбовський. Інший опис лещетарської прогульки учнів під проводом директора Шаха в Карпати, на гору Пікуй в лютому 1938-го року, подав учень I кл. ліцею Богдан Шехович з трьома фотознімками роботи учня Ореста Гарбовського. Звідомлення з цієї прогульки поміщено у «Звідомленні» Кружка Родичів» за шк. р. 1937/38, ст. 179-185.

«Спортовий Кружок» мав у своїй виховній програмі також футбольні змагання і спортивні секції, навіть краєзнавчі, що йшли за традиціями забороненого в 1929 р. шкільною владою «Пласту». Ідейним провідником того напрямку був проф. Теодор Поліха, що при різних нагодах заступав також директора Ст. Шаха.

ЗМАГУНИ СПОРТ: Т-ВА "СЯН" із лікарем д-ром Мирославом Куником на спорт. площі, ктотру доглядали учні гімназії під проводом обох учителів тіловиховання. /1936 р./

Але організаційне життя учнів зосереджувалося в самоуправній «Міжклясовій Громаді Учнів», до якої належали обрані своїми колегами представники «Клясових Громад» усіх кляс та голови самоосвітніх учнівських гуртків, яких – в рр. 1933-1939 – було вісім: «Марійська Дружина» (під проводом о. П. Голинського), «Український Кружок ім. Лесі Українки» (опікун проф. д-р. Євген Грицак), «Історично-географічний Кружок» (опікун проф. Вол. Сологуб), «Музичний Кружок» з хором і оркестрою (опікун і диригент хору – проф. Павло Волянський, диригент оркестри – Леонід Хиляк), «Драматичний Кружок» (опікун проф. Богдан Загайкевич), «Природничо-геологічний Кружок» (опікун проф. Юрій Джигало), «Клясичний Кружок» (опікун проф. Семен Кузик. Цей кружок влаштував в лютому 1936 р. вечір на честь 2000-річниці народження поета Квінта Горація – латинською мовою), «Спортовий Кружок «Сянова Чайка»,» (опікун проф. Євген Бачинський). Крім цього існував ще «Кружок Ощадности» (проф. Степан Малиновський). У цьому кружку учні гімназії вкладали свої дрібні заощадження на книжечки ПКО. В 1935-му році на конті ПКО було вже 617 зл., а на банковому конті – понад 1000 золотих. Гаслом «Кружка Ощадности» було: «Ощадність гартує волю, стальить характер людини».

ГЛАВА XVII.

Усіми «кружками» керувала президія «Міжклясової Громади», головою якої був звичайно учень VII класу, а згодом ліцеянт 1-го року ліцею. Ця «Міжклясова Громада» підлягала безпосередньо директору гімназії. Голова її пропонував і узгоднював з директором гімназії, або з його заступником, програму праці усіх гуртків, звичайно на час одного семестру. До почесних обов'язків голови «Міжклясової Громади» належало виголошення промови на концерті на честь Шевченка. Останнім головою «Міжклясової Громади» давнього 8-класового типу був учень Євген Стахів (нині в Америці), останнім головою з учнів ліцею в 1938/39 р. учень I-го року ліцею, математично-природничого відділу, Вадим Роман Стельмахів (нині в Австралії).

Концерти на честь Тараса Шевченка були вивершенням патріотичного наставлення учнів й тому промови на них були дуже «витончені». Концерти закінчувано відспіванням гімну «Ще не вмерла Україна». Владою заборонено було співати «Не пора, не пора». За порушення цієї заборони львівська Шкільна Кураторія розв'язувала всяку українську школу, державну чи приватну.

Львівська Шкільна Кураторія призначила в українських школах три дні в шкільному році на святкування польських державних свят: 1) 11-го листопада, тобто «Дня свободи», 2) 3-го травня «День конституції» і 3) День іменин президента Польщі. А що в останніх роках польської самостійності президентом був проф. Ігнаци Мосьціцькі, то день його іменин святкувала ціла держава, згідно з календарем римо-католицької церкви – 2-го лютого. У днів польських державних свят учні перемиської гімназії були звільнені від шкільних занять. Але о 8-гій годині вранці вони приходили до шкільної авлі, де о. катехит відправляв для них у присутності Директора й Учительського Збору читане Богослуження, а гімназійний хор співав церковні пісні, – а президентові – «многая літа». По Службі Божій сходили всі до концертної залі, де відбувався концерт учнів, а хтось з професорів-польоністів – виголошував промову.

Шкільна молодь перемиської гімназії обходила також три українські свята концертами: «День народження Тараса Шевченка» (місяць березень), що було національним святом для молоді, День небесного Патрона гімназії – св. Йосафата (25-го листопада), що було релігійним і національним святом, бо священомученик Кунцевич походив з українського роду з Волині, а щоб використати й третій день, що був до диспозиції дирекції гімназії, – Педагогічна Рада Учительського Збору в порозумінні з управою «Кружка Родичів» – відзначували 18-го грудня перед полуднем іменини директора гімназії – Ст. Шаха, тому, що св. Стефана припадає на час Різдваєних ферій. Відзначення іменин Директора складалося з богослуження і концертної частини. Звичайно промовляли відпоручники «Міжклясової Громади Учні» й «Кружка Родичів». Закінчувалося свято «словом подяки» Директора, в якому

він порушував актуальні проблеми шкільної молоді та гімназії.⁵⁷

Від співання польського державного гимну «Jeszcze Polska nie zginęła» в державних гімназіях з українською мовою навчання згідно з новим зарядженням міністерства освіти у Варшаві (1934) – звільнено українську молодь. Гідна постава під час авдієнції у Шкільного Куратора Є. Гадомського директорів Академічної Гімназії у Львові Северина Лещія і перемиської гімназії Ст. Шаха та внесений ними меморіал до міністерства освіти, в якому звернено увагу на труднощі при виконанні такого обов'язку – були переконливі. Згадає про це Євген Стахів, колишній голова «Міжклясової Громади Учнів» у своєму споміні: «Сини Перемиської Землі в українському революційному визвольному русі 1930-1945 років», де він пише: «Інспектор Северин Лещій і дир. Ст. Шах переконали польську Шкільну Кураторію не змушувати учнів української гімназії співати польський державний гимн, бо такий наказ був би напевно масово збойкотований, а це довело б до репресій й до розв'язання гімназій.»⁵⁸ Допоміжний був при цій петиції голова посольського «Українського Клубу» в польському соймі у Варшаві. посол і редактор «Діла» Василь Мудрий.

Директор Шах запровадив до програми Шевченківських концертів випробувані ним вже в 1929-31 роках в Академічній Гімназії у Львові збірні декламації та інсценізації поем Шевченка. Інсценізації учнів запроваджено також до поезій Лесі Українки, до новель Василя Стефаника, що підбадьорувало учнів самим братися за перо й укладати тексти до своїх драматичних вистав. Як взірєць служили їм інсценізації самого Директора з оповідань чи легенд «Начального Літопису» Нестора, що були поміщені в «Хрестоматії» Михайла Возняка, як напр. «Чудо св. Николая над половчином» в трьох актах; цю драму укладу Ст. Шаха поставили учні перемиської гімназії, а потім учениці «Українського Дівочого Інституту», а згодом школа св. Николая СС Службниць. Надрукували її оо. Василіяни в Жовкві, як ч. 17 «Бібліотеки релігійної драми» в 1937 р., а «Просвіта» ввела її до програми театральних гуртків читалень. Також Львівська Шкільна Кураторія дозволила (на вснесок директора державної учительської семінарії в Сокалі (-Амврозія де Наленч Андроховича) запровадити її до шкільних бібліотек в українських і утравістичних школах.

Для спортивного кружка «Сянова Чайка» удраматизував дир. Шах також літописне оповідання з 12-го сторіччя (у двох сценах) «Двобій Русича з Редедею», що учні називали «двобій українця із східним монголом». Цей «двобій» був побудований на ритмічних засадах новочасних змагунів, навіть боксерів, але в історичних вивінуваннях і діалогах.

Крім щорічних святочних концертів на честь св. Йосафата й Тараса Шевченка відзначали учні також ще й інші літературні та історичні українські річниці, як напр. ювілей 75-ліття народження перемиської поетеси Уляни Кравченко (1862-1947) в 1937-му році, 40-річчя літературної діяльності Богдана Лепкого в 1934 р.⁵⁹, 20-ліття Івана Франка

в 1936 р., 20-ліття єпископства перемиського владики Кир Йосафата Коциловського й обов'язково щороку в місяці травні «День Матері», в якому директор виголошував промову до зібраних матерей учнів гімназії, а учні вручали матерям квіти.

Про такі святкування «Дня Матері» є дві згадки пера проф. Стефанії Федевичевої в «Звідомленнях» Кружка Родичів за шк. р. 1935/36 (ст. 18-19) і за 1937/38 (ст. 61).

В шк.р. 1935/36 заходом «Кружка Родичів» відсвяткувала гімназія 17-го травня «День Матері». Цю урочистість з'єднано із св. Причастям абітурієнтів. У каплиці було присутніх багато матерей, не лише місцевих, але й багато селянок з околиці та деякі батьки. Всі вислухали Службу Богу в авлі гімназії. Зворушливими словами виголосив о. проф. П. Голинський промову, багато сердечних слів висказав достойний проповідник під адресою матерів, а хор учнів заспівав матерям «Многая літа». Опісля руханкова зала гімназії заповнилась матерями, Учительським Збором і учнями, щоб послухати вибраних пісень, деклямацій і промов на «День Матері». «Все було гарне, настроєве і до сліз зворушувало присутніх матерей» – писала Стефанія Федевичева.

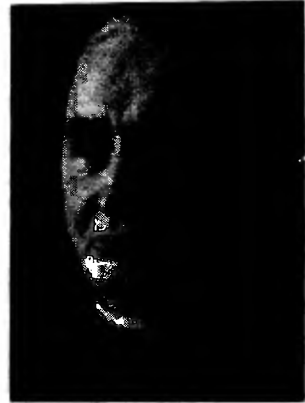
«Вінцем торжества була промова Директора заведення, в якій бесідник перевів засаду взаємин сина до мами на основі життєписів найвизначніших мужів старовини і нових часів, – від Тиберія Гракха і Гая Юлія Цезаря почавши. Під кінець п. Марія Зубрейова подякувала іменем матерей Директорові за промову, молоді за слово і концерт, а учні вручили їй, як представниці матерей – кіш квітів».

А у «Звідомленні» за 1937/38 рік є така нотатка (ст. 61): «Дня 15 травня відбувся заходами Виділу «Кружка Родичів» і управи «Міжклясової Шкільної Громади Учнів» – «День Матері», з гарним поранком, в якому щирю промову до молоді виготовила від «Кружка Родичів» п. меценасова М. Козьоринська, що має двох синів у нашому заведенні. Крім молоді взяв участь у тому святі Учительський Збір під проводом Директора заведення та багато матерей наших учнів. На поранку про-

*Медвідь
з тісів Підльотого
в гімн. габінеті,
дарунок кард. Сильвестра
Сембратовича.*

*Катехит ПЕТРО ГОЛИНСЬКИЙ
на еміграції Прелат і генер. Вікарій
українців-кат. у Німеччині, 1974 р.*

мовив від абітурієнтів до Директора заведення, Учительського Збору та виділу «Кружка Родичів», абітурієнт кляси VIII в., Євген Карашівський, дякуючи за науку, виховання і допомогу в часі побуту в гімназії, а «Комітетові Матерей» за доживу в часі павз».

До участі в мистецьких імпрезах гімназії запрошував директор Шах співаків-солістів, перемиських піяністів та мистців з інших міст, яким оплачував дорогу з каси дирекції гімназії; також рецитаторів-декляматорів, як наприклад незрівняного інтерпретатора новель Василя Стефаника, мгра Юліяна Геніка-Березовського з Кракова, а також і вчених з викладами, як напр. доц. географії краківського університету д-ра Вол. Кубійовича, чи професора-україніста Івана Опієнка з Варшави. Запрошував також оперових співаків на виступи перед учнями, напр. оперного співака-баса Івана Романовського, (кол. абітурієнта філії Академічної Гімназії у Львові в 1914 р.), героїчного тенора львівської опери Михайла Голинського (абітурієнта Акад. Гімназії з 1912 р.), «Мефіста» львівської опери Зенона Дольницького (кол. учня Акад. Гімназії). А з жіночих солісток – сопраністку Стефанію Лужецьку, дружину перемиського судді Емануїла Лужецького – лемка. На виклади про значення музичної культури в історії українського народу – управителя філії Музичного Інституту ім. Лисенка – д-ра Єв. Цегельського. Перше місце у сольових виступах зайняла підністка-віртуоз Володимира Божейко.

З інших національних свят чи історичних річниць відзначали учні з особливим пієтизмом річницю Бою під Крутами. У цьому бою з большевиками брали участь два кол. учні перемиської гімназії: Григорій Пипський і Роман Сорокевич. Там вони склали свої голови за державну незалежність України.

ГЛАВА XVIII.

Не пройшла гімназія мовчанкою й 40-ліття першої матури в перемиській гімназії в 1896 р. Дирекція Гімназії, Учительський Збір, гімназійна молодь і «Кружок Родичів» при гімназії відзначили цю річницю окремим святом 11-го червня 1936 р., в день латинського свята «Божого Тіла». Про це свято секретарка «Кружка Родичів» проф. Стефанія Федевичева (кол. абітурієнтка перемиської гімназії – Ст. Корженьовська, екстерністка з 1910 р.) склала писемний звіт у «Звідомленні Кружка Родичів» за 1935/36 р. (ст. 20-22):

»Дня 11-го червня відсвяткувала молодь 40-ліття першої матури в нашій гімназії, злучене з прощанням сьогорічних абітурієнтів, що їх усний іспит зрілості якраз 10-го червня скінчився враз із з'їздом найстарших матуристів нашого заведення». День цей гідний спомину і не одному учасникові лишитьсь він на все в пам'яті... Торжественна Служба Божа в гімназійній залі, яку відправило трьох священників зпоміж перших абітурієнтів гімназії під проводом о. Михайла Дуркота, опісля спільне снідання найстаршого річника з наймолодшими абітурієнтами, з Учительським Збором під проводом Директора, з виділовими «Кружка Родичів» в салі доживлювання молоді. Поплили милі віком спомини, велись веселі гутірки в читальняній салі, немов зійшлися рівні віком товариші одної кляси чи одного річника. Увивалися Пані з «Комітету Матерей». По сніданні помянули «старші учні» свого першого директора бл.п. Григорія Цеглинського і на його могилі – на кладовищі – відправили панахиду, а «Вічну пам'ять» відспівав мужеський хор учнів. А коли повернулися до будинку гімназії, вислухали програму академії, що її влаштувала молодь у концертній залі. Треба було бачити вдоволені обличчя приявних, коли почули привіт старенької перемиської письменниці Уляни Кравченко, написаний на цей з'їзд п.н. «Заквітчаний сьогодні науки храм», а музично опрацьований кол. учнем перемиської гімназії інж. Ярославом Вінчковським як спеціальна кантата на це ювілейне свято.⁶⁰ Головний реферат на Академії виголосив Директор заведення Степан Шах п.н. «Що дала перемиська гімназія суспільності за 40 літ існування?». ⁶¹ Відтак промовив до зібраних кол. матурист з 1896 р. о. парох Михайло Дуркот, висказуючи Директорові сердечну подяку за влаштування цього, для всіх так милого, ювілейного свята. Опісля відбувся в ідальні Гімназійного Інституту спільний обід, щоб «старі абітурієнти пригадали собі бурсацькі столи». (Управителем Бурси і Гімназійного Інституту був тоді, зредукований за директора М. Грицака, професор перемиської гімназії Іван Гонтарський, – бувш. учень перемиської гімназії, річник матури 1906, – який дбав про своїх вихованків, бо й сам колись був бурсаком в «Бурсі св. Миколая»).

»Кружок Родичів» влаштував пополудні на спортовій площі «Сяну» фестин, на який Комітет Пань запросив учениць гімназії «Українського Дівочого Інституту» враз з учительським збором і молодь обох

СТОЛЯРСЬКА РОБІТНЯ перемиської гімназії.

українських вселюдних шкіл – 7-вої ім. Шашкевича і св. Николая на Засянні. А вечером влаштувала Дирекція гімназії з управою «Кружка Родичів» танкову забаву для учнів і запрошених учениць «Українського Дівочого Інституту» у гімнастичній залі шкільного заведення.

З нагоди ювілею 40-ліття першої матури дала дирекція зробити велике (122x162 см.) табльо, на якому були всі учасники свята. Ученик

ВИСТАВКА ДЕРЕВ'ЯНИХ І МЕТАЛЕВИХ ВИРОБІВ ТА РИСУНКІВ. відкриття дня 19. 6. 1938, при столі правобіч дир. Ст. Шах та проф. Ю. Пентка

8-ої класи Р. Макар прикрасив його малюнком школи. Табля повішено на коридорі першого поверху шкільного будинку, а різьблені рами до нього подарував «Кружок Родичів».

А який внутрішній «політичний» настрій панував серед учнів перемиської гімназії в останніх роках перед другою світовою війною, – про це свідчить ствердження кол. голови «Міжклясової Громади Учнів» в шк. роках 1934/35 інж. Євгена Стахова (річник матури 1936, тепер в Америці). Він писав:

«Особливим осередком дій підпільного руху ОУН в Перемишлі була перемиська гімназія. А дир. С. Шах обороняв гімназію та її учнів перед наступом польської влади і поліції».⁶²

Документарними джерелами до «Історії перемиської державної гімназії» є її друковані «Звіти» та «Звідомлення» Дирекції гімназії й Управи «Кружка Родичів».

Перемиська «Ц.К. Друга гімназія» видала до першої світової війни (від 1895 до 1914) за директорів Григорія Цеглинського й Андрія Алиськевича 15 своїх урядових «Звітів»; у Перемишлі було так, як і в інших тодішніх українських гімназіях – у Львові, Тернополі, і Коломиї. За Польщі з «певних політичних зглядів» ці гімназії не видавали своїх «Звітів». Шойно, коли Ст. Шах переняв дирекцію перемиської державної гімназії, – він відновив довоєнну традицію і зредагував, а «Кружок Родичів» видав своїм коштом, від 1933-го року почавши, сім річників – «Звідомлень», що друкувалися в друкарні НТШ у Львові (формат – 4, об'єм – понад 200 ст.). Звідомлення за шк.р. 1935/36 мало 240 сторінок, 25 статей і 38 фотографій. Коректором «Звідомлень» і технічним редактором був проф. д-р. Євген Грицак.

Ці «Звідомлення» «Кружка Родичів» склалися первісно з двох частин: звітової й літературно-спогадової. Від 1937-го року запровадив дир. Шах ще третю частину, призначену для статей учнів гімназії на теми вакаційних мандрівок.

Як під оглядом змісту виглядали ці річні «Звідомлення» та які фотознімки прикрашували їхні сторінки, наводимо тут змісти двох річників «Звідомлень» – за рр. 1935/36 і 1936/37, які авторів цього історичного нарису пошастило знайти на еміграції. За рік 1935/36 – у бібліотеці Архиеп. Івана Бучка в Римі (з печаткою Папської Духової семінарії св. Йосафата, а за рік – 1937/38 в бібліотеці д-ра Ярослава Гинилевича у Мюнхені. Він привіз один примірник з Львова, як «милу пам'ятку» – на еміграцію.

Зміст «Звідомлення» за шк.р. 1935/36

I. частина

1. Володимир Подлуський: «Наше звідомлення».....	3
2. Стефанія Федевичева: «Звідомлення Виділу» «Кружка Родичів» за шк. рік 1935/36».....	5

БАТЬКІВСЬКИЙ КРУЖОК, сидять від ліва: 2-га — Ст. Федевич, дир. С. Шах, радн. В. Подлуський, Ст. Зубрей, стоять: проф. Малиновський, Волянський, о. Юліян Мяжкий, о. Петро Голинський, на краю — Др. Микола Рибак

3. Марія Зубрей: »Звідомлення »Секції Доживлювання Молоді« при Виділі »Кружка Родичів« за шк. рік 1935/36«.....	30
4. Павло Волянський: »Касовий звіт »Кружка Родичів« за шк. рік 1935/36«.....	32
5. директор: »Виказ добровільних датків«.....	35
6. о. Петро Голинський: »Касовий звіт »Братської Каси« учнів за шк. рік 1935/36«.....	36
7. Михайло Федевич: »Рух у бібліотеці шкільних підручників у шк. році 1935/36«	37
8. Д-р Мирослав Куник: »Здоровий стан молоді тут. гімназії в шк. році 1935/36«.....	39
9. Д-р Саламон Маер: »Звіт із чинностей у »Дентистичній Порадні« при держ. гімназії з у. м. н. в Перемишлі за шк. рік 1935/36«	40
10. Стефан Малиновський: »Касовий звіт із видатків у »Дентистичній Порадні« за шк. рік 1935/36.«.....	41
11. »Поіменний список учнів заведення з кінцем шк. року 1935/36, що одержали промоцію до клас висших«.....	43

II. частина

АЛЬМАНАХ

	»З юних днів, днів весни«.....	51
12.	Д-р Евген Грицак: »Історичне й виховне значіння ювілейних роковин«	53
13.	Роман Дубляниця: »Перебіг обходу річниці 40-ліття першої матури учнів державної гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі в дні 11 червня 1936. року«.....	58
14.	Уляна Кравченко: »Великий день«.....	62
15.	— : »Заквітчаний сьогодні науки храм«.....	63
16.	Олексій Ярема: »Великий педагог« (Памяти першого директора Григ. Цеглинського).....	65
17.	Петро Карманський: »На товариський з'їзд абітурієнтів перемиської гімназії дня 11. червня 1936. р.«.....	69
18.	Степан Шах: »У 40-ліття першого іспиту зрілости в Державній Гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі«. (Підсумки й висліди)	71
19.	Володимир Мриголадович: »Таблиця статистичних обчислень вислідів іспитів зрілости в Держ. Гімназії з у. м. н. в Перемишлі за 40 літ, від 1896-1935. р.« (окрема вкладка)	
20.	— : »Графічний начерк вислідів іспитів зрілости в Держ. Гімназії з у. м. н. в Перемишлі за 40 літ – від 1896-1935. р. та вписів, згл. студій у вищих школах« (Окрема вкладка)	
21.	о. Михайло Дуркот: »З юних днів, днів весни« (мої шкільні спомини зперед 40 літ)	101
22.	Іван Квасниця: »Педагог і приятель« (пам'яті проф. Ореста Авдиковича).....	111
23.	о. Михайло Горечко: »Моя матура« (присвячую Улянї Кравченко)	118
24.	Стефан Малиновський: »Кого видала перемиська державна гімназія впродовж 40 літ?« (поіменний список усіх матуристів, що здали іспит зрілости в перемиській держ. гімназії від 1896-1936 р. – з зазначенням звання й суспільної позиції, яку хто опісля в житті досягнув).....	121
25.	Антін Маринович: »Історія бурс у Перемишлі«.....	188

Спис ілюстрацій

поміщених у »Звідомленні« за шк. рік 1935/36

1.	»Свято ощадности« дня 31.X.1935 р.	7
2.	Свято шкільного Патрона св. свщм. Йосафата 25.XI.1935 р.	9
3.	Дружина кружка »Пол. Червоного Хреста« в 1935/36 р.	10
4.	Йорданське водосвяття на шкільнім грищі 18.1.1936 р.	11
5.	Виконавці клясичного вечера в честь Квінта Горація Флянка – з нагоди 2000-ліття уродин поета.....	12
6.	Лещетарська прогулька учнів дня 15.II.1936 р. до брилинецького ліса.....	13

7. Лещетарська прогулька учнів – членів «Сянової Чайки» під проводом дир. С. Шаха в Карпати в днях 21-23.II.1936 р.	14
8. Конкурс моделів літаків учнів перемиських гімназій, дня 24.V.1936 р.	15
9. Конкурс моделів літаків: учні нашої гімназії, що здобули другу й третю нагороду.....	16
10. Сцена з вистави «Мученики з катакомб» у 10-ліття «Марійської Дружини».....	17
12. З конкурсу моделів літаків.....	
13. З конкурсу моделів літаків.....	18
14. З конкурсу моделів літаків.....	19
15. «40-ліття першої матури» – дня 11.VI.1936. Найстарші абітурієнти в кружку «Комітету Матерей».....	20
16. Шкільна прогулька на площу «Сяну» дня 18.VI.1936 р.	21
17. Вистава ручних робіт учнів.....	22
18. Вистава ручних робіт учнів.....	23
19. «Комітет Матерей» у 1935/36. р.	24
20. Учительський Збір з Директором у 1935/36 р.	25
21. Учасники вакаційної оселі влаштованої «Кружком Родичів» у Бориславці в липні 1936 р.	27
22. Виділ «Кружка Родичів» у шк. році 1935/36.	28
23. Члени «Марійської Дружини» і «Братської Каси» в шк.р. 1935/36	33
24. Виділ «Міжклясової Шкільної Громади» в шк. р. 1935/36	34
25. Гімназійний будинок	38
26. Найстарші матуристи на «Святі 40-ліття першої матури» з абітурієнтами з 1936 р.	42
27. «40-ліття першої матури».....	49
28. Памяткова таблиця з портретом дир. Гр. Цеглинського у вестібулі гімн. будинку	50
28. Товариський зїзд матуристів з 11.VI.1935 р., що тому 30 літ здали матуру.....	61
29. Учасники 20-літнього поматурального тов. зїзду – з дня 30.V.1929 р.	67
30. Над могилою бл.п. проф. О. Яреми в день 25-літнього тов. зїзду матуристів дня 29.VI.1934 р.	77
31. Проф. Орест Авдикович, + 1918 р.	87
32. Учасники 20-літнього тов. зїзду абітурієнтів з 1914 р., що відбувся 14.VI.1934 р.	110
33. Учасники 20-літнього тов. зїзду учнів VII. кл. з 1914. р., що відбувся дня 29.VI.1934 р.	161
34. Бурса ім. св. о. Николая.....	176
35. Гімназійний Інститут для хлопців.....	190
36. Вихованки «Бурси ім. св. о. Николая й Інституту в червні 1936 р. з префектами і Виділом Тов-а.....	198
38. Драматичний Гурток Бурси; виконавці вистави «Наталка Полтавка» в дні 7.III.1936 р.	209
	217

Зміст «Звідолення» за шк. рік 1937/38

	стор.
I. частина.	
1. Володимир Подлуський: Наш І». річник «Звідолення Кружка Родичів».....	5
2. Др Евген Грицак: Голоси преси про перемиську українську гімназію за останній шкільний рік.....	8
3. Евген Бачинський: Як підтримали матеріально б. учні В-во «Звідолення Кружка Родичів» за шк. рік 1936/37?	32
4. Мгр Петро Оришкевич: Протокол VI. Звич. Загальних Зборів Т-ва «Кружок Родичів» з 3.X.1937.	38
5. о. Петро Войтович: Слово привітання й подяки (з приводу Імянин Директора).....	43
6. Стефанія Федевичева: Звідолення Виділу «Кружка Родичів» за шк. рік 1937/38.....	46
7. Стефанія Федевичева – Марія Подлуська: Звідолення Секції Доживи Молоді при Виділі «Кружка Родичів» за шк. рік 1937/38.	72
8. Людмила Грицакова: Касовий звіт «Кружка Родичів» за шкільний рік 1937/38.	75
9. Володимир Мриглодович: Касовий звіт «Дентистичної Порадні» за шк. рік 1937/38.	78
10. о. Петро Голинський: «Братська Каса», самопомогова організація учнів.....	79
11. Директор: Запомоговий фонд ім. І Сабата.....	81
12. Директор: Стипендійний фонд ім. Дра В. Воляна.....	82
13. М. Федевич: Рух у бібліотеці шкільних підручників.....	82
14. Др. М. Куник: Звіт шкільного лікаря за шк. рік 1937/38.....	83
15. Др. С. Маєр: Звіт Дентистичної Порадні.....	84
16. о. П. Голинський: «Марійська Дружина учнів».....	85
17. Поіменний список учнів Заведення.....	87
II. Частина	
18. Р. Дубляниця: Ювілей 50-ліття гімназії.....	97
19. С. Шах: Остання матура.....	102
20. О. Літинська: З передісторії нашої гімназії.....	109
21. І. Мануляк: Українська гімназія й місто Перемишль в часі облоги й російської інвазії в 1914-1915 р.	111
22. С. Малиновський: Десятиліття «Шкільної Каси Ощадности»	115
23. Др М. Рибак: Чи реформа середнього шкільництва дефінітивно покинчена?	121
24. А. Маринович: Фахове шкільництво.....	126

III. Частина

Краєзнавчі реферати учнів

25. Проф. др. Є. Грицак: Замість передмови.....	153
Учні:	
26. Володимир Загайкевич: На Поділлі.....	155
27. Юліян Подлуський: Гуцульщина.....	159
28. Дамян Ліщинський: На Парашку.....	164
29. Павло Грицак: На Сивулю в Горгани.....	167
30. Юрко Рибак: Між Опором а Лімницею.....	169
31. Петро Грицак: »На верхи Аршиць«.....	176
32. Богдан Шехович: Шкільна лещетарська прогулька в Карпати на Пікуй.....	179
33. Роман Федевич: Репортаж із шкільної прогульки до Гдині	186

Спис ілюстрацій

поміщених у »Звідомленні« - за 1937/38 рік

1. Вистава книжок з 1937 р. в »Учнівській Читальні«.....	9
2. Біологічна робітня.....	13
3. Саля ручних робіт.....	15
4. Декорація сцени на концерті Т. Шевченка.....	17
5. Декорація сцени на святі св. Йосафата.....	19
6. Образ св. Йосафата кисти арт.-мал. О. Кульчицької.....	21
7. Шкільна орхестра в р. 1937/38.....	25
8. Лещетарська прогулька на Пікуй (вид зпід Острога).....	27
9. Відпочинок у часі лещет. прогульки на Тисовій у Либохорі	29
10. »День Спортівця« на грищі »Сяну« 20.VI.1938.	30
11. Промова о. дек. П. Войотовича в день іменин дир. С. Шаха	44
12. Роздача сніданків для молоді в чит. салі.....	47
13. Пані з Секції Доживи при шкільному буфеті.....	49
14. Краєзнавчий Гурток у шк. р. 1937/38.....	50
15. Йорданське свято в гімназійній авлі.....	52
16. Шкільна музична авдиція дня 20. січня 1938.....	53
17. Іменини Пана Президента Р. П. дня 1.II.1938.	54
18. Могила учня I.a кл. Крупяка.....	55
19. »День Моря« дня 10.II.1938.	56
20. Танкова забава учнів у рух. салі дня 14. лютого 1938.	57
21. Товариська забава молодших учнів 14.II.1938.	59
22. Виклад капіт. мар. С. Мешковського про Польську Воєнну маринарку дня 29.IV.1938 року.....	61
23. Декорація сцени на ювилеї 50-річчя гімназії.....	62
24. Декорація сцени та пристінків на ювилеї 50-річчя гімназії	63
25. Пам'ятник на могилі дир. Гр. Цеглинського.....	64
26. Роботи з дерева й заліза на »Виставі ручних робіт і рисун- ків« дня 19.VI.1938.....	65

27. Стіна з рисунками й приладдя до фізики на «Виставі ручних робіт і рисунків»	66
28. Склад журі конкурсу летів моделів літаків дня 19.VI.1938	67
29. Уч. I. кл. ліц. Юл. Подлуський по старті свого моделю	68
30. Уч. III. а. кл. Б. Галушка при старті свого моделю.....	69
31. Уч. III. б. кл. О. Голинський при старті свого моделю	70
32. З конкурсу летів моделів літаків 19.VI.1938.....	71
33. Пані з Секції Доживи продають при буфеті харчі.....	72
34. Графікон розвитку гімназії за 50 років.....	99
35. Графікон Каси Ощадности учнів.....	116
36. Гуцулки, господині зпід Ділка.....	161
37. Два старі гуцули.....	163
38. Три покоління гуцулів.....	163
39. Прогулька з Остодору в Підлютім.....	167
40. Учасники лещетарської прогульки перед школою в Либохорі	180
41. Лещет. прогулька під верхом «Руський Путь».....	182
42. Підхід на Острий Верх на лещет. прогульці.....	184
43. Прогулька учнів до Гдині – оглядання пристані.....	188
44. Прогулька на Ястарню кораблем.....	190
45. Контрторпедовець «Блискавіца».....	191

Українське суспільство прийняло ці повоєнні «Звідомлення» перемиської державної гімназії дуже прихильно. Львівський католицький орган «Нова Зоря», що його редагував вибагливий д-р Осип Назарук, в ч. 71 з вересня 1937-го року, в рубриці «Нові видання», яку провадив директор бібліотеки НТШ, історик Іван Кревецький, писав:

«Хто колинебудь видавав книжки і альманахи, той з подивом і дійсно з глибоким признанням перегляне «Звідомлення» Перемиської Гімназії, бо в нього вложено багато надзвичайно уважної праці. Тому це «Звідомлення» може довгі літа служити за взірць публичним установам. Все в нім річеве, потрібне й цікаве. А під технічним і коректурним оглядом воно виїмково старанне».

«Вістник Марійських Товариств» у Львові за грудень 1937 (ч. 6) між іншим писав:

«В цьому «Звідомленні», виданому дуже дбайливо під проводом знаного педагога п. дир. С. Шаха, міститься ціла низка цікавих статей, одначе найбільше цікавить стаття о. проф. П. Голинського «Марійська Дружина учнів при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі» (ст. 144-152). Стаття написана фахово, зі знанням річі і наглядною любовю до Марійської Ідеї. Крім цього в тексті поміщена гарна знімка Марійських Дружинників перед виїздом на Конгрес до Львова»

Третю оцінку цього «Звідомлення» помістив «Сівач», «часопис про-

повіді і катехизи» у Львові (редактор о. П. Дзедзик), в 11-му числі за 1937 р., де сказано:

«Оцей річник »Звідомлення« »Кружка Родичів« перемиської Державної Гімназії є – подібно як і минулорічний – хіба безконкурентний. Послужити він повинен у першій мірі вказівкою для других аналогічних Кружків, як і в якому напрямі можна та треба співпрацювати громадянству зі школою і які великі успіхи можна з тієї праці досягнути; а відтак – як треба свою працю суспільству продемонструвати». Далі пише редактор »Сівача«: »Звідомлення складається з двох частин: перша частина обіймає звіти досягнень поодиноких секцій »Кружка«, а друга – має характер більш літературний. Тут вибивається на перший план велика стаття директора гімназії п. Ст. Шаха про »Реформу шкільництва«, про її цілі, прояви та організацію. Замітні теж статті на педагогічні теми: дра Миколи Рибак »Школа і дім« і о. П. Голинського »Марійська Дружина«. Загально беручи – »Звідомлення« дуже цікаве і старанно зредаговане та зілюстроване аж 44 дуже вдатними знімками. Якщо видання такого »Звідомлення« не є дефіцитом, то треба з цього приводу щиро погратулювати Проводові »Кружка Родичів«, а в першу чергу директорові гімназії п. Ст. Шахові, та побажати, щоб і на будуче такі »Звідомлення« видавати». ⁶³

Журнал »Рідна Школа« під редакцією кол. шкільного інспектора Лева Ясінчука (в ч. 22 з 15-го листопада 1937) у відділі »Бібліографія« зазначає, що »Звідомлення« – »дбайливо опрацьоване і містить цікавий та різноманітний матеріал з кількох ділянок«. Журнал звернув окрему увагу на велику й успішну працю »Кружка Родичів« та прихильно висловився про статтю дир. Ст. Шаха »Реформа шкільництва«, яка вийшла окремою відбиткою в друкарні НТШ у Львові. Цією відбиткою зацікавилися в окремих статтях львівські щоденники »Діло« ч. 216 з листопада 1937) і »Новий Час« (ч. 248 з 8-го листопада 1937), а частину цієї статті п.н. »Передісторія перемиського ліцею« помістив ред. Мих. Струтинський у »Літературно-науковому додатку« видавництва Івана Тиктора (за 25-те жовтня 1937). Окрему рецензію на книжку Ст. Шаха »Реформа шкільництва – погляд на її цілі, прояви та організацію« помістив криптонімний автор М.Р. (тобто Микола Рибак) в »Ділі« (ч. 216 за 26-те листопада 1937), в якій підкреслив історичну частину відбитки, в якій »представлений найсильніший з перемиських єпископів – Іван Снігурський«.

У »Звідомленні« за шк. р. 1935/36 дир. С. Шах подав »Нарис історії матур в перемиській гімназії за 40 літ«, від 1896-го року почавши (ст. 71-100). До цього нарису додано »Поіменний список усіх матурантів«, що здали іспит зрілості в перемиській гімназії в рр. 1896-1936 (Цей список передруковуємо в 2-ій частині цього нашого нарису). Цей список абітурієнтів перемиської гімназії підготував (за пляном дир. Шаха) проф. Малиновський Стефан на підставі матуральних каталогів Дирекції. Список – крім імен – має чотири рубрики: віровизнання, рік народження, місце народження, яке звання вибрав і яке суспільне становище в житті досягнув. При опрацюванні 4-ої рубрики

помічним був емеритований професор Іван Мануляк, «ходяча енциклопедія» в цьому напрямку. Такий список із чотирьох рубриками був цілковитою новістю, бо досі жодна гімназія в Галичині, ні українська, ні польська, таких списків не оголошувала. Дирекція перемиської гімназії пішла за прикладом американських та швейцарських приватних шкіл, де колишні вихованці цих шкіл творять окремі товариські організації та опікунчі товариства, що допомагають матеріально молодшим, незаможним учням даної школи. (Mieczysław Ziemmonicz: «Szkolnictwo w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej», Lwów 1934). Секретар Дирекції гімназії Володимир Мриглодович додав до цього списку ще й «Статистичну таблицю» з рубриками: судді і прокуратори, адвокати, державні урядовці, професори, лікарі, ветеринарі, апікарі, інженери, архітекти, банківці, агрономи, купці, музики, співаки, театральні актори, учителі вселюдних шкіл, не студіювали по maturі, господарі, воєнні інваліди, емігранти, тощо. У «Звідомленні» за 1937/38 р. ст. 102-108) є також поіменний список останніх уже матурантів 8-класової гімназії, як додаток до історичного нариса дир. С. Шаха п.н. «Остання матура» («Подзвінне іспитам зрілости в перемиській гімназії»). Обидва списки абітурієнтів перемиської гімназії, від 1895/96 шк.р. почавши, з угляденням вище поданих чотирьох рубрик та з зазначенням тих, хто здав матуру з відзначенням – водночас є поіменним виказом тих, кого і коли підготовила перемиська гімназія для добра українського народу, як також і тих, які виступали зі зброєю в руках в обороні українських земель між Сяном і Дунайцем.

За прикладом дирекції української гімназії в Перемишлі пішла згодом й управа філії Академічної Гімназії у Львові (за дир. о. д-ра Михайла Залеського) і видала коштом «Кружка Родичів» своє перше за Польщі й останнє «Справоздання» за шк. р. 1937/38 п.н.: «Звідомлення про життя й працю в державній Гімназії з українською мовою навчання – філії у Львові», де на ст. 62-86 подано теж список матурантів від 1912-го до 1937-го року з такими ж рубриками, як і в перемиській гімназії.

Натомість Дирекція Головного Заведення Академічної Гімназії у Львові не видала ні одного свого «Звідомлення» за Польщі в 1920-1939 роках. Не видавали своїх звідомлень також дирекції українських гімназій в Коломиї і в Тернополі.

У Станиславові (за директорування Осипа Левицького) видала дирекція української гімназії в 1937 р. «коштом фонду учнів» своє річне звідомлення без ілюстрацій (сторінок 40) п. н. «XVII Звіт Державної Гімназії з руською мовою навчання за шк. р. 1936/37» (друк Льва Данкевича, Станиславів 1937).

Тут слід зазначити, що й директор А. Алиськевич помістив був свою статтю «Розвиток ц.к. Гімназії з руским викладовим язиком в Перемишлі в перших 25 літах єї істнованя в статистичних таблицях від 1889 до 1913 р.» у «Звіті Дирекції ц.к. гімназії» за шк.р. 1912/13, ст. 6-32.

НАУКА ЇЗДИ АВТОМ, уведена дир. Ст. Шахом 1938 р. На фотогр. перші учні, котрі склали іспит зди: Юрій Рибак і Роман Федевич, матуранти 1939 р.

Було й багато таких учнів перемиської гімназії, які, хоч там з різних причин іспиту зрілости не змогли здати, вони вважають себе вихованками перемиської гімназії. До таких належать Єпископ-ординарій в Едмонтоні (західна Канада) Ніль Саварин, ЧСВВ, родом з Добромиля; єп. Андрій Сапеляк, салезіянин, Апостольський Екзарх у Буенос Айресі Аргентина, родом з Ярославщини; професор Українського Католицького Університету в Римі, о. монс. д-р Іван Хома, визначний і многонадійний канцлер Верховного Архієпископа Помісної Української Католицької Церкви – Кардинала-Патріярха Йосифа Сліпого в Римі, архівар рукописного архіву старого греко-католицького монастиря в Грота Феррата біля Риму – о. монс. д-р Йосиф Павлик родом з Бушкович біля Перемишля, о. проф. Евстах Лацик, нині душпастир в Аделаїді (Австралія), та інші. Також серед світських діячів вибилися згодом численні колишні учні перемиської гімназії, що не мали змоги скласти в Перемишлі іспиту зрілости; як напр. активний провідник української громади в Відні по 2-гій світовій війні, аптикар мгр. Юліян Костюк (+ 12.VI.1975), родом з Перемишля, якого заскочила українсько-польська війна в листопаді 1918 р. як учня VIII кл., він вступив до УГА і матуру мусів складати в Чехії, де і студював. Також діяльний в Бельгії керівник українського життя, лікар Володимир Попович, видавець органу УДК «Вісті», не зміг закінчити перемиської гімназії через 2-гу світову війну. Таких учнів перемиської гімназії, які визначилися в УГА, а згодом в УПА, є більше.

ГЛАВА ХІХ.

Вибух німецько-польської війни та окупації Перемишля по ріку Сян советською армією 28. вересня 1939 року поклали край існуванню та діяльності Української Перемиської Гімназії. До Перемишля прибув тоді навіть Микита С. Хрущов. Навчання в гімназії розпочалося 15-го жовтня 1939, а протягом шк.р. 1939/40 перетворено її з обома відділами ліцею на советську 10-річку. Управителем цієї гімназії іменовано початково лейтенанта червоної армії Глухенького, директора 10-річки на Поділля. Але після двох місяців він зрезигнував, бо «не чувся на силах провадити гімназію західного типу». Його місце зайняла перенесена до Перемишля учителька Текля (чи Олена) Неборак, дружина майора-політрука. Візитатором гімназії обласна комуністична влада призначила кол. професора перемиської гімназії Михайла Демчука, математика, діяльного члена Української Партії Соціал-Демократів, а інспектором перемиських народних шкіл – присланого сюди Драгана (жида по національності).

Тому, що Засяння і ціла Засянщина були від Перемишля відрізані демаркаційною, згл. фронтовою лінією, – фреквенція в гімназії впала до мінімуму. Після відходу управительки Неборак під кінець шк.р. 1939/40 перебрав українську гімназію з ліцеєм спроваджений до Перемишля із совіт. Поділля учитель Мельник. Тоді й приєднано до гімназії 7-клясову вселюдну школу ім. Шашкевича, котра містилася в сусідньому двоповерховому домі «Рідної Школи» і створено одноцілу советську 10-річку імені Йосифа Вісаріоновича Сталіна. Вже на великому пролетарському святі 1-го травня перемиська 10-річка виступала з портретом «Батька», та інших «большевицьких вождів та з хоругвами советського покою». ⁶⁴

22-го червня 1941 дійшло несподівано до німецько-советської війни. Німецька армія зайняла вранці першого дня війни Перемишль-місто, а по двох днях була вона вже у Львові і в Сокалі над Бугом. В короткому часі німці зайняли цілу Східну Галичину і перейшли через Збруч на Наддніпрянщину. У Галичині запроваджено окупаційну владу.

Однак Перемишль під час гітлерівської окупації (1941-1944) не увійшов до складу т.зв. дистрикту Галичина» з осідком у Львові, а приєднано його до т.зв. «Генеральної Губернії» з осідком у Кракові. У Кракові організовано «Український Допомоговий Комітет» – під проводом доцента Краківського університету проф. д-ра Володимира Кубійовича, родом з Нового Сонча над Дунайцем. Секретарем цього Комітету став д-р прав Мирон Коновалець, кол. абітурієнт філії Академічної Гімназії у Львові (річник 1913), довголітній секретар головної управи «Рідної Школи» у Львові. Він дбав про відбудову українського шкільництва на терені Генеральної Губернії. Комітет поробив заходи перед генерал-губернатором в Кракові в справі відкриття української хлопячої і дівочої гімназій в Перемишлі, але німецька влада поставилася до цього прохання негативно. Такі спроби були в 1941 і 1942 році. Натомість

на осінь 1940 р. створено українську гімназію в Ярославі. Директором цієї гімназії призначив краківський Комітет Євгена Форостину, професора утраквістичної гімназії в Стрию, який переїхав був за Сян. До учительського складу ярославської гімназії покликано тих професорів перемиської гімназії, які мешкали в Перемишлі на Засянні, що було під німецькою окупацією, а також і тих, що перейшли з міста через Сян на Засяння. Наука в новоорганізованій гімназії в Ярославі відбувалася за програмою навчання ще з польських часів, з усуненням польської мови й науки про Польщу. Наука проходила у високо-національному піднесенні, бо всі надіялися, що після упадку Польщі Німеччина відновить українську державу.

Коли німецька армія зайняла цілу Галичину по Збруч – Провід Організації Українських Націоналістів актом з дня 30-го червня 1941 року проголосив у Львові відновлення Української Самостійної Держави. Прем'єр-міністром Провід ОУН іменував Ярослава Стецька, а міністром закордонних справ – абсолювента берлінського університету Володимира Стахова, кол. учня перемиської гімназії (річник матури 1930). Уряд гітлерівської Німеччини поставився однак до цього акту негативно і не визнав цього проголошення. Новостворений уряд ув'язнено, а міністрів і провідних націоналістів запроторено до концтаборів.

Молодь перемисько-ярославської гімназії, що «носила в своїх серцях іскру державності» і горіла надією відновлення вільної соборної України, чекала, коли покличуть її в похід на Україну. Але замість українських військових частин вислано туди відділи «дольмечерів». Між цими перекладачами для німецьких військових і господарських частин були також усі професори української ярославської гімназії, з директором Форостиною на чолі, крім проф. Євгена Грицака.⁶⁵

У жовтні 1941 повернулися ці професори до Ярослава. В Ярославі розпочалася програмова шкільна наука, що тривала насправді до червня 1944-го року; але вже протягом 1943-го року стан навчання в гімназії – під впливом невдачних подій на східному фронті та відступу німецької армії – був поденерований. Щойно тоді німецька окупаційна влада дозволила Українському Допомоговому Комітетові в Кракові організувати українські військові добровольчі протисовєтські формації. В травні 1943 розпочалась акція організування. У Ярославі появився в школі такий заклик:

»В неділю дня 9-го травня 1943 р. відбудеться в Ярославі проголошення включення ярославської округи до поборового терену Української СС-Стрілецької Дивізії «Галичина».

А далі:

»Щоб гідно зазначити нашу радість з приводу цієї події, запрошуємо все українське громадянство явитися масово в Ярославі в неділю 9-го травня о годині 9-тій рано, коло парохіяльної церкви».

Підпис: Український Допомоговий Комітет в Ярославі.⁶⁶

Організацією першої Української СС Стрілецької Дивізії зайнялись – між іншими – два колишні учні перемиської гімназії: ред. Дмитро Паліїв (річник матури 1915 під час гімназійних курсів у Відні) та інж. Михайло Хроновят, службовик «Маслосоюзу» (річник матури 1915, також у Відні).

Ця перша Дивізія «Галичина» виїхала в червні 1943, а 2-га Дивізія – 7-го вересня цього ж року – на вишкіл до Німеччини. У другій дивізії було найбільше учнів середніх шкіл, абітурієнтів гімназій, а в першу чергу – перемишлян, надсянців і лемків, а всі за віком коло двадцять років.⁶⁷

Українська гімназія в Ярославі була тоді ще чинна. У Перемишлі, вже при напруженій подіями на східному фронті ситуації – організовано «Матуральний Курс» для абітурієнтів-втікачів. Відкрито його 5-го жовтня 1943-го року. Зголосилися на цей курс кол. учні з перемиської гімназії, з Холмщини, з Волині, що закінчили сьому класу гімназії, або абсолювували советську десятирічку. Було їх 215. Закінчено науку на цьому курсі вже в травні 1944-го року, коли большевицька армія підходила вже під Львів. Здали іспит зрілості 151 учнів, не здали – 70. Провідником матуральної комісії був делегат відділу культури й навчання Генеральної Губернії в Кракові, проф. д-р Газеліх. Управителем цього матурального курсу призначила німецька губернiальна влада проф. д-ра Маркіяна Терлецького, що був членом Учительського Збору української гімназії в Ярославі, а катехитом – о. проф. Петра Голинського. У о. Голинського, наче чудом, зберігся список усіх абітурієнтів цього матурального курсу. Із оригіналу цього списку зроблено в нашому нарисі поіменний список «Останніх матуристів української перемиської гімназії». Харчами допомагав курсантам «Окружний Союз Кооператив» у Перемишлі, котрим керував інж. Осип Станимір, сотник УГА.

У квітні 1944-го року вступили майже всі учні цього курсу до відділів діючої вже на теренах Перемищини і Надсянщини та в Карпатах Української Повстанської Армії, що воювала під командою Романа Шухевича, кол. абітурієнта львівської Академічної Гімназії.⁶⁸ Воювали ці перемисько-надсянські відділи УПА також з польськими військовими відділами в Карпатах у горах Бещадах, повіт Лісько, що були під командою польського віцеміністра військових справ, ген. Карла Сверчевського, який загинув згодом у бою від кулі перемиського упіста 1947 року між Балигородом і Тісною. Цьому Сверчевському поставив польський районний уряд пам'ятник в Перемишлі, на площі перед кол. греко-католицьким консисторiальним будинком «Провидіння».⁶⁹

Протягом 1944-го року, під час відступу німецької армії і з наступом большевицьких армій, поступово покинули свій край майже всі професори української гімназії Перемишль-Ярослав і виїхали на Захід. Одні з родинами приватними автами, другі – з відділами відступаючих німців, а деякі під опікою відділів УПА у напрямі Словаччини через Карпати. До останніх належав також проф. Є. Грицак з дружиною

Людмилою. Але його, що прямував через Криницю-Лелюхів над Попрадом на Словачину, а звідти до Відня, де його син Петро студіював на техніці, зловили в жовтні 1944 словацькі комуністичні партизани і розстріляли в таборі Оремов Лаз 23-го жовтня 1944.⁷⁰ Іншим пощастило переїхати до Австрії або до Західної Німеччини, а звідти з альянтських таборів вони переїхали, як втікачі-емігранти, до З'єднаних Штатів Америки, до Канади, Аргентини чи Австралії. Дехто з них залишився в Перемишлі. Але тих виселили поляки «за Медику» – на Україну й вони опинилися у Львові чи в інших містах, звідки родом походили.

Більшість цих емігрантів – перемиських професорів – відійшли вже туди «ідіже ність болізни, ні печалі». Живуть ще в Америці Тадей Росткович і Теодозій Ставничий, яким уже минуло 90 літ у Німеччині залишився і живе у Мюнхені директор Ст. Шах (нар. 3.1.1891) з дружиною Іриною. У Львові померли проф. Володимир Сологуб в 1972 р. а також проф. Платон Горницький, помер 1.XII.1972 р. на 88 р. життя.

Померли на еміграції такі кол. професори перемиської гімназії: Бачинський Євген (Монтреаль, Канада – 1966), Волянський Павло (в червні 1944 у Познані), Гонтарський Іван (1945-го року в Австрії), Гуглевич Ярослав (26.4.1944 у Відні), Грех Володимир (5.9.1950 в Аргентині), Загайкевич Богдан (1966-го в ЗСА) о. крил Мартинович Омелян (10.6.1951 у Стемфорді, ЗСА), Форостина Євген (25.8.1951 в Нью Йорку), Дубляниця Роман (3.3.1950 в Ноттінггам, Англія), Шехович Богдан (24.8.1952 в Коврі, Австралія). Професор Степан Малиновський та Іван Поповський, які не виїхали нікуди, померли в краю: Малиновський у Ніжанковичах під Перемишлем в 1946-му році, Поповський Іван в 1950-му році, а проф. Теодор Поліха помер 1948-го року у Чорткові, де за німецької окупації був директором української гімназії. У Мюнхені помер 24-го листопада 1973 проф. Михайло Проць, а у Фельберті (Зах. Німеччина) дир. Степан Бобеляк дня 8-го листопада 1973, а 27 червня 1974-го року помер у Мюнхені катехит перемиської гімназії о. прелат Петро Голинський.

ГЛАВА XX.

27-го липня 1944 советська армія зайняла знову Перемишль. Разом з нею прийшла до Перемишля створена в Советах польська дивізія ім. Т. Косцюшки. Польським старостою Перемишля став «затверджений» советською владою Тадеуш Порембальскі. Він дозволив на початку зорганізувати «Український Громадський Комітет», відкрити українську гімназію для хлопців і народню школу. Управителем цієї гімназії іменувала польська влада проф. Михайла Федевича, який з Перемишля нікуди на виїздив. Однак вже під кінець 1944-го року появилися у місті оголошення, в яких польська комуністична влада закликала

українців добровільно зголошуватися до переселення на Україну. На весну 1945-го року прибула до Перемишля советська репатріаційна комісія. Офіційне переселення українців з Перемишля і Посяньщини розпочалося в серпні 1945. 1-го жовтня цього року закрито українську гімназію та народню школу. Закрито також усі церкви.

Директор Михайло Федевич залишився однак у Перемишлі, де й помер 14-го січня 1958 р. Його дружина Стефанія виїхала з Перемишля до сина Романа (абітурієнта перемиської гімназії з 1939-го року) до Австралії, де й досі хвора проживає.

Згідно з польсько-советським договором з дня 16-го серпня 1945 – княжгород Перемишль, цей «Бастіон Західний України» – увійшов до складу комуністичної повоєнної Польщі. З націоналістичних міркувань найстарший український столичний княжгород Перемишль переіменовано на польський «Przemyśl» і його тисячоліття відсвяткували поляки в 1965-му році. Гляди книжку: «Tysiąc lat Przemyśla», Przemyśl 1961.

Хто з українців не виїхав з Перемишля на схід, того поляки насильно вивезли на Захід, на так звані «ziemie odzyskane», а обох єпископів – Йосафата Коциловського і Григорія Лакоту, які залишилися в Перемишлі, вивезли міліціанти тягаровим авто на схід і передали їх в Медиці большевицькій прикордонній сторожі... У советських в'язницях і померли обидва перемиські Владики...⁷¹

Але чи безповоротно вимелено українців з Перемишля і з Надсянщини?

Президент З'єднаних Стейтів Північної Америки Авраам Лінкольн (1808-1865), отой «символ міжнародної демократичної справедливости», колись сказав: »Ніщо остаточно не вирішене, що несправедливо поладнане«.

* * *

*»І де наш прометейський зрив
Та й Ікарові крила?
Чом леміш чола нам порив,
А очі ніч укрила?*

*У твердому граніті днів
Ми довбали завзято.
Як не собі, то для синів
Готовили ми свято.*

*А нам – осталося одно:
До краю хрест донести
І не спуститися на дно:
Не загубити чести!*

Це виїмок з вірша Петра Карманського (1878-1956), матуранта перемиської гімназії з 1899 р., п.н. »На товариський з'їзд абітурієнтів перемиської гімназії 11-го червня 1936.

ПОЯСНЕННЯ ДО ТЕКСТУ

- 1/ «Tysiąc lat Przemysła», видання «Komitetu Obchodu 1000-lecia miasta Przemysła», Przemysł, 1965, ст. 12
- 2/ Про перемиську єзуїтську Колегію пише: Ks. Stanisław Bednarski, T.J., «Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce», Kraków 1933, стор. 538; видавництво оо. єзуїтів.
- 3/ Короткий історичний нарис цього перемиського лицейу за управи єп. І. Снігурського подав С. Шах у нарисі «Перемиський лицей» і помістив його у «Звідомленні Перемиської Гімназії» за шк.р. 1936/37, а львівський щоденник «Новий Час» за ред. Мих. Струтинського – передрукував цей нарис у своєму «Літературно-науковому додатку» з 25 жовтня 1937; львівський журнал Т-ва «Рідна Школа» – за ред. інсп. Лева Ясінчука – з датою 5 листопада 1937, ч. 22, підкреслив у своїй оцінці «виїмкову вартість» цього нарису для історії укр. шкільництва в Галичині.
- 4/ K. A. Schmid: «Enzyklopaedie des gesammten Erziehungs-und Unterrichtswesens», Gotha 1865, том V, ст. 400.
- 5/ Едвард Харкевич: «Хроніка Львівської Академічної Гімназії», «Звіт» дирекції Акад. гімназії за шк.р. 1900/01, ст. 29.
- 6/ Про обох Черкавських – о. Тимотея і д-ра Евсебія – див. монографію Ст. Шаха «Маркіян Шашкевич і Галицьке Відродження», Париж-Мюнхен 1961, ст. 69.
- 7/ Катехит о. Ю. Желехівський за життя єп. Снігурського був капеляном єпископа і написав історичної вартости життєпис єпископа п.н. «Ісани Снігурській, его жизнь і деятельность в Галицкой Руси», «сочиненіє Юстина Желеховского, вислоуженого профессора Богочестія Ц.К. гимназіи в Перемышли», Львов 1894.
- 9/ Біографічний нарис про о. Йосифа Левицького подав С. Шах у своїм ювілейнім нарисі п.н. «У 150-ліття уродин о. Маркіяна Шашкевича», Мюнхен 1961, вид. «Християнського Голосу», з передмовою Апостольського Екзарха єп. Платона Корниляка, ст. 18-20.
- 10/ Про його полемічні статті проти галицького намісника Агенора графа Голуховського (від 1859 р. почавши) – гл. «Спомини» Ст. Шаха «Між Сяном і Дунайцем», Мюнхен 1960, ст. 225-227; Б. Дідицький залишив свої спомини під заголовком «Свої життєвы записки», що вийшли у Львові у двох томах.
- 11/ Пише про нього Ст. Шах в ювілейній «Історії Просвіти», Львів 1932, перевиданій в 1968 р. «Просвітою» у Вінніпегу, на ст. 145-146 й 163.
- 12/ Про заслуги проф. Анатоля Вахнянина, як просвітянина, пише Ст. Шах у своїй ювілейній «Історії Просвіти», а як професора Акад. Гімназії у спомині «Львів – місто моєї молодости», ч.3, Мюнхен 1956, вид. «Християнського Голосу», ст. 73-75, 100-102, 284, а як звеличника

культу М. Шашкевича у монографії «Маркіян Шашкевич і Галицьке Відродження», Париж-Мюнхен 1961, вид УХР, ст. 148, 179, 185, 191.
13/ Про ці поезії Б. Дідицького пише С. Шах у своїй праці «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, у главі «Перемиська Гімназія в часах передконституційних в Австрії», ст. 216-230.

14/ Prof. Dr. Karl Ploetz: «Auszug aus der Geschichte», Würzburg 1960, S. 1-1623.

15/ Біографічний і бібліографічний нарис про крилошан-послів о. А. Петрушевича і о. Гр. Гинилевича – гл. книжку С. Шаха п.н. «Рік Ювілеїв 1961», Мюнхен 1961, вид. «Християнського Голосу», ст. 28-34, 50-54.

16/ Гл. С. Шах: «Нарис історії Матірнього Т-ва «Просвіта», – 1868 - 1968», вид. Читальні «Просвіти», Вінніпер 1968, ст. 155.

17/ Історичний нарис С. Шаха п.н. «Де і як народився гимн «Ще не вмерла Україна» у збірнику «Альманах Українського Народнього Союзу» на рік 1970 – накл. щоденника «Свобода» в Джерсі Ситі, Нью Йорк, під редакцією А. Драгана, кол. абітурієнта Акад. Гімназії, ст. 65-72.

Також у споміні «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, ст. 213-17, Ст. Шах заторкує композиції о. М. Вербицького і перший концерт на честь Т. Шевченка в Галичині, і то в Перемишлі!

18/ Stanisław Goliński: «Historia Gimnazjum w Przemyślu» за шк.р. 1893-94.

19/ «Sprawozdanie c.k. Gimnazjum w Przemyślu» за rok szkolny 1888-89 В цьому «Справозданні» подано цікаву статистику віку цих учнів І-ої класи українського відділу: 11 років мало 10 учнів, 12 літ - 8 учнів, 13 літ - 10 учнів, 14 літ - 6 учнів, 15 літ - 2, 16 літ - 9, 17 літ - 2, 19 літ - 1. Були отже в цій першій класі одинадцятилітні хлопці і «парубки під добрим вусом». Із цих 52 учнів І-ої класи дійшло до VIII кл. всього 7.

(о. Мих. Дуркот: «З юнацьких днів, днів весни», «Мої шкільні спомини зперед 40 літ», друковані в ювілейному «Звідомленні» Виділу «Кружка Родичів» при Державній гімназії в Перемишлі за шк. рік 1934/36, ст. 101-110).

20/ «Справозданє Дирекції ц.к. Гімназії в Перемишли» за шк. рік 1895/96, ст.т. 6.

21/ Ольга Літинська: «З передісторії нашої гімназії» («Що було на місці, де стоїть тепер гімназійний будинок»), «Звідомлення» виділу «Кружка Родичів» за шк. рік 1937/38, ст. 109-110.

22/ Гл. Ст. Шах: «Пам'яті перемиського Владики Йосафа та Коциловського», спомин, вид. «Християнським голосом», Мюнхен 1956, ст. 9, з переднім словом о. прелата Петра Голинського.

23. Гляди про це в «Історії Т-ва «Просвіта», у Львові» Ст. Шаха, що вийшла у Львові 1932 р., гл. 10, п.н. «Видавництво образів, мап, друків, відозв, статутів», ст. 135.

24/ Характеристику педагогічної й дидактичної праці цього першого Учительського Збору подав Ст. Шах у своєму нарисі п.н. «У 40-ліття першого іспиту зрілости в Державній Гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі», що появився у «Звідомленні» «Кружка Родичів» за шк.р. 1935/36, ст. 71-100.

25/ Докладніше про це в книзі Ст. Шаха «Роман Шухевич – символ незламности», Мюнхен 1966, ст. 52, В-во «Бібліотека Українського Підпільника» і в «Свободі», з 1970, в чч. 39-52.

26/ «Справозданє Дирекції Гімназії» за шк.р. 1895/96, ст. 44

27/ «Діло» з 12-го червня 1896, річн. XVII, ч. 121. Крім «Діла» помістили вітальні статті: «Зоря», ілюстроване літературно-наукове письмо для родини», що його видавало НТШ у Львові (річник XVII за 1896 р., ст. 378) і орган «Руского Т-ва Педагогічного» під ред. проф. Вол. Шухевича – «Учитель» (львів 1896, річн. VIII, ст. 226). «Історія» іспитів зрілости в перемиській гімназії за роки 1896-1936 написав з нагоди 40-ліття першого іспиту зрілости Ст. Шах на основі урядових актів гімназії і помістив її у «Звідомленні Дирекції гімназії за рік 1935/36», ст. 71-100.

28/ Цю знимку поміщено у «Звідомленні Кружка Родичів» за 1936 рік, ст. 50.

29/ «Звідомлення» за шк. рік 1937/38, ст. 102-108.

30/ Гл. Ст. Шах: «Альма Матер – СС Василянук у Львові», «У 50-ту річницю першої матури в гімназії СС Василянук у Львові 1914-1964» в «Християнському Голосі» за 25-X. й 1. XI. 1964, чч. 43 і 44.

31/ Ст. Шах: «Відійшла у вічність», Пам'яті др. мед. Іванни Вітошицької-Коченаш, у «Христ. Голосі» з 26.XII.1976 р. ч. 52(1457).

32/ Більше про це в книжці Ст. Шаха «Маркіян Шашкевич і Галицьке відродження», Париж-Мюнхен 1961, ст. 25-26 – у його ж споміні «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, ст.184-187, та в нарисі «У 150-ліття уродин Маркіяна Шашкевича – Рік ювілеїв 1961», Мюнхен 1961, ст. 37-39. А у статті о. проф. Петра Голинського п.н. «Перемиські Владики і Духовенство в службі Церкві і народові», поміщеній у збірнику «Перемисьль – бастион Зах. України», Нью Йорк 1961, ст. 74, є таке сказано:

«Існував при греко-католицькій Капітулі ще й другий стипендійний фонд з першої половини XIX віку – імені о. Добрянського, призначений для учнів греко-католиків перемиської гімназії; з того фонду користало 5 синів священників і 5 синів дяків перемиської єпархії. Фондами завідувала і їх розділювала Греко-Католицька Катедральна Капітула в Перемишлі, а кандидатів предкладав Капітулі кожночасний катехит перемиської гімназії. Фонди були забезпечені на значному майні Капітули». В останніх двох десятиліттях перед другою світовою війною референтом цього допомогового фонду Капітули був о. проф. Петро Голинський, як катехит української гімназії в Перемишлі, почавши від 1925-го року (Приватний лист б.п. о. прел. Петра Голинського від 10.1.74 – С. Шах).

- 33/ Мгр. Антін Маринович: «Історія бурс у Перемишлі», у «Звідомленні» перемиської гімназії за шк.р. 1935/36, ст. 188-235.
- 34/ «Звіт» Дирекції перемиської гімназії за 1900/01 рік.
- 35/ «Вдячний спомин» про проф. О. Авдиковича написав журналіст Іван Квасниця п.н. «Педагог і приятель молоді», у «Звідомленні» перемиської гімназії за р. 1935/36 ст. 111-117.
- 36/ Див. Ст. Шах: «Погляд на розвій допомогової акції для біднішої молоді в українській державній гімназії в Перемишлі – від її початку до 1932 року» – у «Звідомленні» виділу «Кружка Родичів» з 1934/35 р., ст. 4.
- 37/ Характеристику цих професорів подав Ст. Шах у 3-тій част. свого спомину «Львів – місто моєї молодости», Мюнхен 1956.
- 38/ Фотознимку цієї плякети помістив Ст. Шах у своїйому спомині «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, вид. «Християнського Голосу» коштом кол. учня перемиської гімназії д-ра ветеринарії Володимира Войтовича, на ст. 353, а фотографію будинку гімназії – там же на ст. 352.
- 39/ Характеристику д-ра І. Копача, як визначного педагога Академічної Гімназії, котрий зробив докторат філософії на берлінському університеті у професора Фрідріха Паульзена (1846-1908), автора твору «Geschichte des gelehrten Unterrichts», подав Ст. Шах у своїйому спомині «Львів – місто моєї молодости», ч. III, Мюнхен 1956, вид. «Християнського Голосу», ст. 39-43, 93, 119, 135, 140, 149, 170, 172, 176, 193, 198, 272, 282, 287).
- 40/ Катологи цих віденських семінарійних курсів за рр. 1915-1917/ опинилися в архіві Дирекції перемиської гімназії, які автор цих рядків передав – за згодою о. д-ра Застирця – 1934-го року до Архіву НТШ у Львові, на руки дир. Володимира Дорошенка .
- 41/ Цей спомин опублікував Ст. Шах у «Звідомленні Кружка Родичів» при перемиській гімназії за 1937/38 рік п.з. «Українська Гімназія і місто Перемишль в часі облоги й російської інвазії в 1914-15 р.», ст. 111-114.
- 42/ Фотознимку о. декана А. Пшепюрського, пароха в Старяві, поміщено у ювілейному «Звідомленні» перемиської гімназії за 1935/36 р.. ст. 22.
- 43/ Списки ці подав він у статті п.з. «Учні перемиської гімназії в українських військових формаціях 1914-1920 рр.», яка появилася в альманаху «Перемишль – Західній Bastion України», Нью Йорк 1961, ст. 156-162.
- 44/ Ближче про «Лемківську республіку» і о. П. Шпильку розповідає С. Шах у книзі «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, ст. 93-94.
- 45/ До судового процесу замішаний був між іншими матурант Академічної Гімназії, «увіст» Роман Шухевич, пізніше головний командир УПА – Тарас Чупринка. Ближче про це у книзі Ст. Шаха: «Роман Шухевич – символ незламности», спомин, Мюнхен 1966, вид. «Закор-

донних частин ОУН», «Бібліотека Українського підпільника», ст. 52-54, і фейлетони дир. Ст. Шаха у щоденнику «Свобода», Нью Йорк, в числах від 28.2.70 до 19.3.70 р. – 14 підвалів.

46/ С. Шах: «Львів – місто моєї молодости», ч. III, Мюнхен 1956, як автор спомену цитує надгробну промову єпископа Івана Бучка п. заг. «Каїне, де твій брат!», що була поміщена у львівському Католицькому тижневику «Мета» – з дня 5. серпня 1935. У тій же «Меті» з 12. VIII. 34 на першій сторінці поміщено також лист Митрополита Андрея Шептицького п.з. «Святій справі не можна служити закрівленими руками»; лист, писаний у Підлютому, в день св. пророка Іллі, 2-го серпня 1934. Доказ, що орган священників львівської архієпархії виступав відкрито проти такої «патріотичної» акції деяких політичних кіл, які підбурювали шкільну молодь.

47/ Антін Маринович: «Історія бурс у Перемишлі»; гл. «Бурса імені св. о. Николая після 1914 р.»; у «Звідомленні» перемиської гімназії за шк.р. 1935/36, ст. 214.

48/ Ближче про це – див. статтю П. Шкурата «Участь Придніпрянців у культурно-освітньому житті Перемишля» у збірнику «Перемишль – Зах. Bastion України», ст. 340-345.

49/ Спомин С. Шаха: «Між Сяном і Дунайцем», Мюнхен 1960, ст. 1-439.

50/ Йому присвятив Ст. Шах цілу 35-ту главу свого спомену «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, ст. 389-392.

51/ Докладні фінансові звідомлення проф. Волянського, гл. «Звідомлення Кружка Родичів» за шк.р. 1935/36 ст. 33, де є й фотознімка учасників «оселі» у Бориславці, та «Звідомлення» за шк. р. 1937/38, ст.76-77, за підписом касієрки «Кружка Родичів» Людмили Грицакової.

52/ Список цих матурантів – див. «Кого видала Перемиська гімназія»

53/ Опис цього свята і спомин, чому 1933-го року замінено Патрона перемиської гімназії св. Кирила Олександрійського св. Йосафатом Кунцевичем та яке «дипломатичне заміщення» викликала ця присутність урядового папського делегата на гімназійному святі без попереднього повідомлення польського міністерства закордонних справ – подав дир. С. Шах у своєму споміні «Пам'яті перемиського єпископа Йосафата Коциловського», Мюнхен 1966, вид. «Християнського Голосу», вступне слово о. прел. П. Голинського. А про ікону св. Йосафата, намальовану для цього свята Оленою Кульчицькою, та про посвячення ікони архидіяконом Михайлом Мрицом – див. книжку С. Шаха «Святій Йосафат – Дороговказ, у 100-річчя канонізації», Мюнхен 1968, вид. «Християнського Голосу», накладом Апостольської Екзархії в Німеччині, де є фотознімка цієї ікони. А у «Звідомленні» гімназії за 1935/36 шк.р. є опис «Йосафатового свята» з листопада 1935-го р., під час якого поставлено інсценізацію п.з. «Поворот св. Йосафата», пера учня 8-ої класи Теодозія Крупи. При цьому поміщено клішу кольо-

рової панорами Перемишля, що її для цього свята намалювали учні Роман Макар, учень VIII і Мирослав Гурко, учень VII класу.

54/ Фотознімку цієї ікони св. Йосафата помістив Ст. Шах у своїй ювілейній книжечці п.з. «Ікона Св. Йосафата кисти Олени Кульчицької – Причинок до історії почитання св. Йосафата на землях Західної України у 100-річчя канонізації», Мюнхен 1968, накладом Апост. Екзархії в Німеччині.

55/ Фотознімку з такого йорданського водосвяття поміщено у «Звідомленні» дирекції за 1935/36 шк.р. (ст. 11). А цілість йорданського свята в перемиській гімназії і процесії над Сяном описав Ст. Шах у споміні п.з. «Йорданські водосвяття в Перемишлі» з присвятою останньому парохові Перемишля бл.п. о. крилошанинові Володимирові Гмитрасевичеві, кол. учневі перемиської гімназії (матура 1904 р.). У збірнику «Перемишль – західний бастион України», Нью Йорк 1961, ст. 376-382.

56/ Ближче про це гляди спомин Я. Хоростія «Український Перемишль у дзеркалі спортивного життя» – у збірнику «Перемишль – Бастион Західної України», ст. 360 і далі.

57/ Опис такого директорського дня поміщено у «Звідомленні» Кружка Родичів за шк. р. 1937/38, ст. 43-45, де подано повний текст промови делегата родичів о. декана Петра Войтовича. Перемиський декан і консисторіальний радник Петро Войтович, парох у Негрибці біля Перемишля (нар. 1885 р. у Губичах), матурант перемиської гімназії (1908), загинув трагічно разом з дружиною і сином Ярославом, абітурієнтом перемиської гімназії (1938) під час Великодніх Свят 1945 р. з рук польської націоналістичної боївки, яка напала на плебанію у Негрибці. Боїварі схопили о. декана, як той вийшов по Службі Божій з церкви, й вкинули його вниз головою у глибоку криницю на подвір'ю, де він й утопився. Дружину його Любов Войтовичеву та сина Ярослава розстріляли там же на подвір'ю приходства. Про це ближче в книзі Ст. Шаха «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, Мюнхен 1960, ст. 322 – С.Ш.

58/ Збірник «Перемишль – Західний бастион України», ст. 177

59/ Див. С. Шах: «Рік ювілеїв 1961», Мюнхен 1961, гл. XIII, ст. 74-83, п. н. «Богдан Лепкий (1872-1941) й Сильвестер Лепкий (1845-1901)».

60/ Вірш цей поміщено у «Звідомленні» Кружка Родичів за 1935/36 р. на ст. 63-64, а кантату композитора Ярославенка-Вінцковського видав «Кружок Родичів» окремим виданням у музичному видавництві «Торбан» у Львові.

61/ Реферат цей появився друком у «Звідомленні» за р. 1935/36 ст. 71-100.

62/ Збірник «Перемишль – західний бастион України», що вийшов за редакцією проф. Б. Загайкевича, Нью Йорк – Філадельфія 1961, ст. 176, стаття Є. Стахова: «Сини Перемиської Землі в українському революційному русі 1930-1945 рр.»

63/ Видання «Звідомлень» не лише оплачувалось, але ще й приносило фінансову користь. Поодинокі примірники розсилав «Кружок» всім колишнім абітурієнтам перемиської гімназії, які були вже «на становищах», всім нашим Владикам, банкам і поодиноким визначним громадянам, а ці переслали на conto «Кружка Родичів» свої пожертви; проф. Євген Бачинський вів тоді точні рахунки і містив листи жертводавців у наступних річниках «Звідомлень» у рубриці п.н. «Як підтримали матеріально кол. учні видавництво «Звідомлень Кружка Родичів за шкільний рік». Так напр. за шк.р. 1936/37 надійшло від 51 добродіїв та прихильників гімназії та від кол. абітурієнтів гімназії – 2412 золотих («Звідомлення» за 1936/37, ст. 32). Серед «добродіїв гімназії» названо між іншими такі імена: Митр. Андрій Шептицький, єпископ Григорій Хомишин, єп. Йосафат Коциловський, єп. Іван Бучко, граф Станислав Лось, д-р мед. Маріян Панчишин, директор «Дністра» Ярослав Колтунюк. (кол. матурантів нараховано 183).

64/ Проф. Михайло Проць: «Перемишль у роках 1939-1941» у збірнику «Перемишль – західній бастион України», ст. 388-393.

65/ «З воєнних спогадів» у книзі «Життєвий шлях проф. д-ра Євгена Грицака», Нью Йорк 1968, ст. 67, що вийшла накладом Людмили Грицак – тиражем 300 примірників.

66/ Павло Грицак: «Вежі і кулемети», «Спогади з Дивізії і большевицького полону», Мюнхен 1959, видання «Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА», ст. 21.

67/ П. Грицак, там же, ст. 13.

68/ Гляди Ст. Шах: «Генерал Роман Шухевич – символ незламности», Мюнхен 1966, «Бібліотека українського підпільника», і в американському щоденнику «Свобода», спомин: «Роман Шухевич», у підвалах чисел 39-52 за 1970-ий рік.

69/ Гл. С. Шах: «Між Сяном і Дунайцем», ч. 1, ст. 351-354 і двотижневик «Сучасна Україна» ч. 12/191, Мюнхен 1960.

70/ Людмила Грицакова: «Життєвий шлях проф. д-ра Євгена Грицака», Нью Йорк 1968, ст. 47.

71/ Перемиський єпископ-ординарій Йосафат Коциловський, ЧСВВ, нар. 3.3.1876 на Лемківщині, помер у советському концентраційному таборі біля Києва 17-го листопада 1947. Ближче про це в спомині Ст. Шаха «Памяті Перемиського Владики Йосафата Коциловського», а фотознімка гробу покійного єпископа-мученика за віру – на кладовищі за ґратами біля Києва – поміщена у книзі о. декана Івана Лебедовича п.н. «Полеві духовники УГА». – Вінніпег, 1963, ст. 30.

Перемиський єпископ-суфраган Григорій Лакота, нар. 1883-го року у Голодівці біля Комарна, пов. Рудки, помер у советському концентраційному таборі Абазь – на півострові Воркута над Ледовим океаном 1951-го року як робітник-вуглекоп.

Ближче про це гляди підвали пера Ст. Шаха: «Владика – в'язень-вуглекоп», «Шлях Перемоги», Мюнхен 19. 2. 1967, і щоденник «Свобода» – Нью Йорк, чч. 138-142, за 1969 рік.

КІНЦЕВЕ СЛОВО АВТОРА

“Однозгідність в думанні створює приязний настрій”

Демокрит

Я – не Перемишлянин !

Але зацікавлення цим старовинним городом на західних окраїнах Українських Земель вже з молодю у мене. Я почував себе з надсянським Перемишлем неначе родинно зв'язаний, хоч уродився 92 км на схід від Перемишля, а 14 км на північ від Львова. Моя родинна і місцевість, – судове місто Куликів – належав первісно у своїй історії до української церковної єпархії у Холмі. Шойно по розборі Польщі 1772 р. заключив австрійський цісар Йосиф II умову з єпископом холмським Максиміліаном Риллом 1783 р., якою включив південну частину холмської єпархії до перемиської “греко-католицької” дієцезії.

Приїзд австрійського цісаря Йосифа II до Перемишля особисто і його зустріч із єп. Риллом, мала велике значення для української церковної організації в Галичині. (Гляди про це докладніше у моїй праці “Між Сяном і Дунайцем” ч. I. вид. “Христ. Голосу” в Мюнхені (1960.)

Від тоді приходили до оборонного, водою облитого міста Куликова, всі єпархіяльні розпорядки з Перемишля, перемиський єпископ і його єрархічні заступники приїздили через Львів до Куликова. Наступив отже зв'язок. Навіть хлопців забирали до дяківського Інституту в Перемишлі. Я не був ніколи перед 1. Світовою війною у Перемишлі, хіба, що переїздив через Перемишль дальше на захід. Навіть під час 1. Світової війни ні, хоч у вересні 1914 р. був, як австрійський “однорічний доброволець”, покликаний армією на оборону твердині Перемишль перед російською царською армією.

Як учень Львівської Академічної Гімназії цікавився я живо українською гімназією у Перемишлі, а пісня “Де срібнолентий Сян пливе” пера директора гімназії, Григорія Цеглинського, притягала мене, як і нас усіх, неначе магнетною силою, у співацькі гуртки солістів.

По програній українсько-польській війні цікавила нас у Львові доля української гімназії в Перемишлі тривожніше, як наприклад у Тернополі, чи Коломій, бо польська преса і “косьцюл” пішли грізнішим наступом на українське шкільництво на захід від Львова. А як секретар Головного Виділу Т-ва “Просвіта” у Львові, слідив я налядно за тією нагінкою і реферував про це на засіданнях Головного Виділу, а Виділ “Просвіти” реагував на це де й наскільки міг!

В 1925 р. перенесла мене Львівська Шкільна Кураторія зі Львова із філії Акад. гімназії до польської державної гімназії у Сокалі над Бугом, де я перебув до 1928 р. а в січні 1929 р. перенесла мене Кураторія, завдяки старанням Краєвого інспектора д-ра Івана Копача назад до Акад. гімназії, але на Головне Заведення під директорією д-ра Миколи Сабата

І ось! ... у січні 1932 р. розписало польське “Міністерство Віровизнань Релігійних і Публичної Освіти” у Варшаві конкурс на директора української гімназії у Перемишлі. Під впливом мого сентименту до Перемишля з молодих літ, вніс і я подання через Шкільну Кураторію до Міністерства у Варшаві. По двох місяцях дістав я у березні 1932 р. це важке службове призначення. Я переїхав із родиною зі Львова до Перемишля, залишивши власну віллу і замешкав у шкільному будинку при вулиці Юл. Словацкого.

У Учительськiм Зборі перемиської гімназії не знайшов я знайомих професорів, крім катехита о. проф. Петра Голинського, з котрими був познайомився у сокальській польській гімназії. Того самого року у листопаді Шкільна Кураторія перенесла й о. Голинського до Перемишля, тут ми вдруге з родинами зійшлися.

Запізнатись з історією перемиської гімназії було мені трудно. Передвоєнних “Звітів” — ще з австрійських часів не було ні в канцелярії дирекції, ні в бібліотеках учителів чи учнів. Зникли вони з бібліотек в часі облоги Перемишля 1914р. А коли царська армія 1915 р. здобула військову твердиню, солдати пограбували усі книжки, а за Польщі, зараз по війні, гімназія не видавала “звідомлень”. Але наступив зворот... я постановив завернути до давньої, вартісної традиції видавання друком річних звідомлень, щоб зорентувати батьків і суспільство про педагогічну працю в школі. На цю ціль не було урядових грошей. Тоді ми взяли цей тягар на себе й видали примірники великого формату друковані у найліпшій тоді українській друкарні Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка у Львові. Мовну редакцію й коректу зробив на моє прохання україніст, проф. д-р. Євген Грицак. Батьки й учні одушевлено піддержали нашу ініціативу, українська преса привітала нас дуже прихильно, за те Львівська шкільна Кураторія потягнула мене до дисциплінарної відповідальності: не за зміст, не за форму, а за українську мову! Мовляв, дирекція не додержала припису урядової мови й порушила мовний параграф. Моє оправдання, що шкільні “звідомлення” не є урядовим актом із печаткою, куратор відкинув та передав справу до вирішення Міністерству Освіти у Варшаві. Але тут ми зуміли вийти із закиду “нельояльності”.

Ми змінили статут товариства і могли без дозволу Кураторії видавати друком звідомлення, що їх випущено від 1934 до 1939 р. чотири томи, всі ілюстровані.

Опинившись по другій світовій війні на еміграції в Німеччині — я посвятився споминам. Таких споминів написав я 8. А тепер, з нагоди мого 85-ліття бажав би я залишити по собі спомин про працю в перемиській гімназії. Але замість спомину вдалось мені скласти історичний нарис перемиської гімназії. Важко було зібрати джерельні матеріяли. Звернувся я за поміччю до старших знайомих. І так у покійного Владика бл. п. архієпископа Івана Бучка, в Римі, мого товариша з Академічної гімназії, знайшов я один примірник “Звідомлення Кружка Родичів” з року 1935/36, а у Вп. проф. мед. д-ра Ярослава Гинилевича у Мюнхені /колишнього учня перемиської гімназії, річник

матури 1910 теж один примірник “Звідомлення” з року 1937/38, що його др. Гинилевич, виїзджаючи 1944 р. на еміграцію зі Львова, забрав зі собою як дорогу пам’ятку молодих літ, щоб передати її синові і внукам. Др.Я.Гинилевич позичив мені цей примірник до використання, за що я йому щиро дякую. Крім цього дякую Високопреподобному бл.п.о.Прелатові Петрові Голинському за передачу мені у манускрипті списків останніх матуристів Курсу Абітурієнтів з 1944/45 р., з котрих багато було членами Української Повстанської Армії.

Під кінець складаю мою особливо щирю подяку Управі Т-ва “Рідна Школа” в Німеччині, зокрема його голові, Вп. п. проф. УВУ д-р. Григорієві Васьковичеві й секретареві мгр. Володимирові Леникові й фінанс. референтові. мгр. Володимирові Дідовичеві за їхню ініціативу перебрати на себе фінансування видання книжки, а Вп. д-рові вет. мед. Володимирові Войтовичеві, абітурієнтові перемиської гімназії 1930 р. за княжий грошевий дар на цю ціль.

Окрему особисту подяку складаю Вп. мгр-ові Богданові Шаркові в Мюнхені за технічну редакцію та полагадження численної кореспонденції, коли я захворів на очі. Хоч він був учнем і є матуристом станиславівської гімназії, зате його батько о. Ярослав та стрий о. Любомир – обидва були абсольтентами перемиської гімназії, перший річника 1909 – другий – 1906. Пієтизм до батьківської “альма матер”, котру покійний при своїх дітях завжди із теплом та вдячністю згадував, був для сина стимулом стати мені помічним при виданні цієї історії.

Нарешті, під кінець могого “Післяслова”, дозволю собі зложити щире привітання усім моїм колишнім учням і матуристам від 1932 р. почавши. Вітаю Вас як історичних оборонців українського Бастіону над Сяном, бажаю Вам витривалости у змаганнях й успіхів в життю для Вас і Ваших дітей!

Степан Шах
Почесний Голова Т-ва “Рідна Школа”
у Німеччині.

Мюнхен, дня 25. червня 1977 р.

1976 р. дир. Ст. Шах та фундатори книжки: проф. др. інж. Іван Ковальський і поч. Крилошанин о. канцлер Степанн Дмитришин, абс. гімн. з 1923 р.

Др. вет. мед. ВОЛОДИМИР ВОЙТОВИЧ, абс. перем. гімн., меценат укр. установ у Німеччині, фундатор книжки Ст. Шаха: "Між Сяном і Дунайцем" /вид. 1966 р./, добродію Т-ва "Рідна Школа".

ΔΟΔΑΤΟΚ

Іван Мануляк
ем. проф. гімн.

УКРАЇНСЬКА ГІМНА-
ЗІЯ Й МІСТО ПЕРЕ-
МИШЛЬ В ЧАСІ ОБ-
ЛОГИ Й РОСІЙСЬ-
КОЇ ІНВАЗІЇ В 1914-
-1915 РОКАХ *

*ПРОФ. ІВАН МАНУЛЯК,
перший організатор «Сяювої Чайки»*

З цілого Учит. Збору української гімназії я один лишився в Перемишлі і мав щастя пережити облогу цієї твердині європейської слави. Таких «щасливців», як я, було всього 17 тисяч завдяки добровільній і примусовій евакуації мешканців, яких Перемишль у 1914 р. мав понад 50 тисяч. Евакуацію заряджено з огляду на небезпеку твердині та прохарчування. З мешканців лишала австр. влада хіба тих, що могли виказатися запасами харчів бодай на 3 місяці. Ми пережили 2 облоги. Перша зачалася 17. вересня і тривала до 8. жовтня 1914 р.

Українське населення всюди переслідували та вважали зрадниками. Пропам'ятна сцена з 15. вересня 1914 р., де при кінці вул. Дворського малярські гонведи, підюджені юрбою, посікли шаблями 43 невинних українців, що докладно описав в «Українським Голосі» п. суддя Р. Дмоховський.

В Перемишлі улажено 12 шпиталів; всі шкільні будинки, духовні семінарії, монастирі і нашу гімназію враз із сусідньою польською, Український Дівочий Інститут і ін. перемінено на шпиталі, куди звозили ранених і хорих вояків.

В українській гімназії опорожнено всі кляси; лавки, столи крісла винесли до пивниць, а шкільні залі обставлено ліжками. Конференційну й директорську залі прилаштовано для лікарів і санітарів. Не на-

*Передрук із «Звідомлення Виділу Кружка Родичів за шк. р. 1936/37»

рушено тільки кабінетів, природничого й фізикального. На даху гімназ. будинку маяли великі прапори Червоного Хреста. Так само уладжено шпиталь у філіяльнім будинку нашої гімназії при вул. Словацького ч. 18.

Уряди й суд були нечинні, бо урядники виїхали на захід, до Австрії, Чех, на Угорщину. В головнім суді в Ринку була санітетська швальня, а в повітовім суді при вул. Ягайлонській зорганізовано збірну гімназію, де вчилась молодь, що лишилася в Перемишлі. І я там учив природознавства. З української гімназії не було ані одного учня, бо місцеві виїхали, а замісцеві не мали доступу до міста. Шкільна молодь не втратила на облозі нічого, бо в шк.р. 1915-16 перероблено науковий матеріал з 2 літ і учням зачислено до студій дві класи.

Перша облога тривала тільки 3 тижні, бо австрійським військам удалося виперти москалів за Сян. Та прийшла нова біда, армія опинилась у тяжкій скруті задля браку харчів. Перемишль мусів видати запасові харчі полевим арміям. І це сталося трагедією для міста, тим більше, що до шпиталів привезено понад 15 тисяч ранених і понад 1000 хорих на холеру. Тим часом російські війська посунулися зпід Львова на захід і вже 8. листопада 1914 р. знову окружили й замкнули Перемишль. Настала друга облога, що тривала аж до упадку Перемишля, це є до 22. березня 1915 р., разом 137 днів. Харчеві порції зменшено до половини, а в січні 1915 р. вирішено бити коні на м'ясо. Спочатку важко було привикати до конини. Урядовці отримували харчеві асигнати і діставали з військового магазину приписові пайки м'яса, цукру й хліба. На жаль хліб пекли з муки, змішаної з трачинням. Військо по фортах бідувало страшенно, жовніри вбивали ворони, навіть котів. м'ясо їли, а шкірками підшивали одяги.

Найприкріші були вечорі й ночі. Місто позбавлено електрики, бо електрівню припинено. Лишень на перехрестях вулиць поставлено стовпи з нафтовими орієнтаційними ліхтарями. Перемиська залага час до часу організувала випаді з твердині на ворогів, які кінчалися невдачею і коштували багато жертв. Ці випаді виснажили зовсім перемиську залогу, причім мадьяри грабували по селах усе, що можна було їсти. По невдатних випадках, під загрозою голодової смерти, команда вирішила піддатися, а передтим знищити всі форти, мости на Сяні, залізничий і дорогові, муніційні магазини й ін. Вибили всі коні, знищили радіостанцію і всі полеві кухні. Жовнірам виплачено гажу, а майже мільйон паперових австр. корон казав ген. Кусманек спалити в скарб. уряді.

Надійшов пам'ятний день 22. березня 1915 р., коли російські війська вмашерували до міста й почали газдувати, на щастя не довго, бо лиш до 3. червня 1915 р. Москалі навезли до Перемишля багато харчів, м'яса, муки, а найважніше цукру, якого брак дуже відчувало населення. До гімназії не було приступу, а навіть і небезпечно було там іти. Дирекцію опечатали, а ляк на дверях ще до нині видно. Тоді пропало багато книжок з бібліотек. От і мене без причини арештували й замкнули в військових арештах як небезпечного мазепинця, щоб опісля вивезти в полон. Було це з кінцем квітня по приїзді царя Миколи*.

На щастя моїй родині вдалося по 5-дневнім арешті звільнити мене з тої халепи. Мешканці, що лишилися в місті держались дому й виходили хіба в найконечнішій потребі, а були й такі, що через місяць і більше не показувалися в місті й добре робили, бо обминули арештувань і різних неприємностей.

Рівночасно щодня почали являтися над містом о 5 год. вранці австрійські й німецькі літаки, що кидали бомби на російські становища, та на залізничий двірець у місті. Одна бомба впала на казарми при Львівському тракті (вул. Міцкевича) та вбила 15 козаків, друга бомба вцілила сто кроків дальше в стайню та вбила 8 кавалерійських коней, інша на двірці вбила офіцера, а кількох вояків поранила. Мешканці вже від 5 год. ранку втікали з поверхів на партер і до пивниць. Те саме робили й російські офіцери розкватировані по домах. Грюкіт гармат ставав чим раз голосніший і частіший, а непевність і загроза бомбардування міста дратувала нерви й найспокійнішої людини. Навіть сон не брався чоловіка, вічно треба було надслухувати, ховатися, орієнтуватися і вижидати з непевністю якогось кінця. Аж надійшов пропам'ятний вечір 2. червня 1915 р., в навечеря Божого Тіла за лат. обрядом. Ще в день свистали понад містом гранати австрійської й німецької армії, яка здобувши 2 форти, могла обстрілювати ворожі позиції з другої сторони міста. Тільки деякі стрільна впали на місто, на щастя без значної шкоди; в моїй домівці при вул. Смольки трісло кілька шиб у вікнах.

Мешканці поховалися, як і де могли, і зі страхом чекали останніх хвиль бо ніхто не знав, що може принести найближча хвилина. Увесь вечір чути було гуркіт возів, аж десь коло 10. год. вночі стало в місті спокійно, але за містом рев гармат не спинявся і за хвилю почули ми дві сильні детонації, – які зчинило висадження обох провізоричних мостів, залізничого й звичайного, що лучать обі частини міста над Сяном. Над містом зяясніла величезна луна з горіючих мостів, серед гарної червневої ночі був це чарівний вид.

З другого поверха можна було бачити цілі снопи вогню, здавалося, що ця пожежа обійме ціле місто. А там за містом, на північ від сторони Ярослава доходив раз-у-раз сильний гук гармат і видніла луна пожарів, що поширялися навколо. Перед кожним громовим гарматнім гуком показувалися на овиді тріскаючі шрапнелі, немов метеори з неба, а за хвилю новий сніп вогню вистрілював під небеса. Стрільянина не вгавала, аж змучені, налякані та докраю зденеровані мешканці, далеко попівночі полягали спати. Що снилося всім перемислянам цієї ночі, не знати, але чудовий погідний ранок 3. червня 1915 р. змінив обличчя міста не до пізнання. Тихе, спокійне, майже порожнє місто, вечором темне, зараз на другий день стало рухливим, живим, веселим, мовби хто розкинув муравлище серед погідного дня. Що жило – вийшло з домів на вулиці, що крок стрічалося оклики: »Наші вже є!«

Я вийшов з дому десь коло 8. год. та стрінув якраз відділи німець-

кої армії, яку сердечно вітало ціле місто. Перша увійшла німецька стежа, потім відділи перемиського корпусу й баварські війська. Перемарш при грі військових капелів тривав цілий день. Тисячі знайомих жовнів та офіцерів з радістю та співом на устах переходили через місто, прямуючи на схід, до Львова, щоб далі наступати на п'яти втікаючого ворога. Всі розглядалися по місті і були вдоволені, що місто майже нічого не потерпіло за увесь час війни, бо були чутки, ба навіть писали газети, що в Перемишлі камінь на камені не залишився. Свояки та знайомі віталися радісно, обіймалися і цілувалися мов з людьми тамтого світу, бо не один з них стратив був надію побачитися зі своїми. Місто прибрало святочний вигляд, доми й державні будинки прикрашено прапорами, військові музики грали, співи в різних мовах лунали, неначе в якийсь надзвичайний празник.

Був це четвер 3. червня 1915 р. Надійшов другий святочний день, неділя 6. червня. Цього дня мав приїхати тодішній наслідник престолу архикнязь Карло (Франц Йосиф) і начальний вожд архикнязь Фридрих. Місто прибрало поважний святочний характер, доми удекоровані, стрій святочний. На ринку перед будинком міської управи поуставлялися депутації міста, представники політичних, міських і релігійних властей, суд і наша українська депутація зложена з представників капітули, бо цивільних українців крім нас чотирьох не було в місті, одні виїхали з Перемишля перед облогою, других евакуювали австрійці насильно. Около 12. год. зполудня надїхало авто з обома достойниками, що почали переходити попри депутації, випитуючись її членів про життя в часі облоги і т.п. Потім слідувала друга точка недільної програми, т.зв. парадний марш німецьких військ, відділів піхоти, кавалерії і баварської артилерії.

Парада при звуках капелів тривала довго, почім усі розійшлися з надією на ліпші часи. На жаль, ті ліпші часи не зближалися, противно, війна продовжилась ще 3 роки, несла з собою чим раз більшу нужду й забирала щораз більше жертв на різних фронтах страшної світової війни, що скінчилась аж у 1918 р.

*Цар-приїхав до Перемишля 23.4.1915. Єпископ Константин Чехович не вийшов привітати, бо був хворий. В часі 10-тижневої окупації російська адміністрація вивезла т.зв. «корону короля Данила» до Москви а повернули її большевики аж у 1922 р., від тоді вона зберігалася в еп. капітулі. Теперішня її доля невідома. (Прим. Ст. Шаха).

Список абітурієнтів шк.р. 1936/37 *

ВІДДІЛ А:

1. Баюс Теодор
2. Брановський Богдан
3. Бучинський Василь
4. Вовк Петро
5. Войтович Юліян Теофіль
6. Гаєцький Роман
7. Гайдукевич Іван
8. Гамівка Ярослав
9. Гасько Захар
10. Гриник Володимир Зиновій
11. Гурко Мирослав Константин
12. Гучко Олександр
13. Жук Мирослав
14. Зяттик Іван
15. Кишакевич Юрій
16. Кізін Богдан Святослав
17. Коропей Ярослав
18. Косонога Льонгин Степан
19. Костюк Володимир
20. Кошик Мирослав Лев
21. Куціль Маріян
22. Лазурко Олександр
23. Малецький Мирослав Осип
24. Малий Карло
25. Мричко Ярослав Володимир
26. Оленяк Володимир Омелян
27. Очабрук Анатоль Всеволод
28. Петлюх Олександр Олег
29. Подільчак Михайло
30. Поліха Володимир
31. Станько Петро
32. Федун Григорій
33. Чавс Роман
34. Щеснюк Осип Юліян
41. Кізін Богдан Святослав
42. Коваль Орест Ростислав
43. Ковальський Володимир
44. Кропивницький Осип Іван
45. Левицький Олександр Кипріян
46. Малецький Лев
47. Мандюк Богдан
48. Маринович Роман Володимир
49. Мартинович Ярослав
50. Мельничек Іван
51. М'який Євген Олександр
52. Павлишин Володимир
53. Панько Микола
54. Перейма Константин
55. Полянський Мирослав
65. Попадюк Богдан
57. Рибак Роман Мирослав
58. Саєвич Богдан
59. Саїк Григорій
60. Салук Володимир
61. Світлик Теодозій Франц
62. Суський Михайло
63. Тимчук Константин Микола
64. Тисовський Тарас Яків
65. Усцький Мирослав
66. Фаріон Євген
67. Фірко Іван
68. Фурт Акіба
69. Цьок Омелян
70. Януш Михайло

ВІДДІЛ Б:

35. Олександр Володимир
36. Багриновський Зиновій
37. Васюта Михайло
38. Галевич Мирослав
39. Городецький Роман Орест
40. Запорожський Борис

**Передрук із "Звідомлення Виділу
Кружка Родичів за шк. р. 1936/37."*

ОСТАННЯ МАТУРА

*(Подзвінне іспитам зрілости в перемиській гімназії.)**

Кінцевий іспит у середній школі має свою багату історію. У колишніх єзуїтських середніх школах – в гімназії і філософії – відбувалися з кінцем року у липні рік-річно кінцеві іспити. Іспит вирішував промоцію; філософи складали устний іспит, а гімназійні учні писали також задачі. Від висліду задач залежало право до нагород.

Іспити у найвищій клясі середньої школи, в так званій реториці та на другім році філософії для світських слухачів, були гостріші й відбувалися з більшою парадою. Вислід іспитів проголошено учням в останнім дні навчання, це є 30. липня; урочистість св. Ігнатія Льойолі кінчила шкільний рік; молодь по богослуженні розіздилася до дому на вакації!

Коли після знесення в 1773 р. чина о. о. Єзуїтів в австрійській дільниці уряд удержавнив поезуїтські школи і в 1775 р. їх на основі плянів піяра Граціяна Маркса зреформував² то в філософічних заведеннях задержалися дальше кінцеві іспити, які перепроваджувано навіть досить гостро, тим більше, що введено навіть для тих заведень “номерус клявзус“, як то було теж у перемиськім ліцею³

Не знесено кінцевих іспитів і по основній та радикальній реформі шкільництва, уведений в Австрії по революційній “весні народів“ у 1848. р. коли розпорядком створеного австрійською революцією першого міністерства освіти з дня 21. липня 1849 р. получено дволітню філософію з 6-ти клясовою гімназією в одну 8-клясову гімназію, встановлено, що учні з кінцем восьмої кляси мають “доказати окремим кінцевим іспитом свою зрілість до студій на університеті“⁴ який звали “Райфепріфунг“.

1) Ks Stanisław Bednarski, T. J. «Upadek szkół jezuitkich w Polsce» Studium z dziejów kultury i szkolnictwa w Polsce Krakow, 1933 8 str 538 Wydawnictwo księży Jezuitów, rozdział Porządek prac szkolnych – na str 109

2) Stanisław Kot «Historia wychowania» Wyd II Tom II («Wychowanie nowoczesne»), Lwów – 1934, str 373 Rozdział Reforma szkolnictwa w Niemczech i w Austrii, na str 45

3) Stanisław Golinski «Historia gimnazjum przemyskiego» Przemyśl, 1894 r na str 60 (W Sprawozdaniu Dyrekcji c k gimnazjum w Przemyślu za rok szk 1893-94)

4) K A Schmid «Encyclopedie des gesammten Erziehungs – und Unterrichtswesens» Gotha, 1865, BD V str 400

* Передрук із “Звідомлення Кружка Родичів при Державній Гімназії в Перемишлі” за шк р 1937-38, стор 102 – 108

Перший такий іспит зрілости у Львові, в німецькій Академічній гімназії, відбувся у вересні 1850. р. під проводом прав. інспектора Лінцбавера, до якого приступило 78 абітурієнтів⁵, а в Перемишлі в державній, рівнож німецькій гімназії, також у 1850 р. під проводом краєвого інспектора дра Евсебія Черкавського, приступило 17 абітурієнтів⁶

Вимоги й регуляміни іспитів зрілости від цього часу мінялися; і так зміни наступили вже в 1855 р., потім в 1867. р., в 1878. р., в 1881. р., згодом в 1908 р. переведено основну реформу матури а під час війни очевидно з konieczности багато далекойдучих полекш, впроваджуючи так звані "воєнні матури," про що докладніше була мова у нашій ювілейній студії з нагоди 40-ліття першої матури в перемиській гімназії⁷.

* * *

І цей австрійський регулямін зрілости з 1850. р., зреформований у 1908. р., зобов'язував також і у відродженій Річипосполитій Польській на терені австрійської займанщини аж до р. 1926., коли Міністерство Віроісповідань і Прилюдної Освіти опрацювало для шкіл новий Регулямін іспиту зрілости⁸, який зобов'язував до 1938. р., тобто до кінця існування восьми-клясових гімназій.

Регулямін цей не був тяжкий, але лише для добрих і середньо здібних учнів, бо він давав змогу до звільнень і вибору предмету зате для слабших учнів був він твердим регуляміном тим більше, коли, предсідник іспитової комісії докладно придержувався його постанов.

В перемиській гімназії з українською мовою навчання відбувалися іспити зрілости від 1896. р. безпереривно аж до 1938. р. Як відбувся перший іспит зрілости у нашій гімназії, подано докладний його образ у моїй уже цитованій студії⁹ з 1936. р. з нагоди 40-ліття першої матури та у спомині учасника цього першого іспиту зрілости о. Михайла Дуркота, поміщенім у ювілейному альманасі "З юних, днів, днів весни"¹⁰ де автор подав у легкій формі, забарвленій гумором, характеристику професорів та спосіб їх іспитування. Про дальш матури аж до 1936. р. е теж

5) Едвард Харкевич «Хроніка львівської Академічної гімназії», Львів 1891, стор 29

6) Stan Golinski. Op c str 118

7) Степан Шах «У 40-ліття першого іспиту зрілости в державній гімназії з укр м в Перемишлі» Перемишль 1936 на стор 83-90

8) «Regulamin Gimnazjalnych Egzaminów Dojrzałości», оголошений в «Dz Urz Min W. R i O. P» Nr 2 z 1926 roz a, передрукований у «Dz Urz. Kur. O S. Lwów» Nr 2., з дня 25. II. 1926, а окремою брошурою з поясненнями видав цей Регулямін тодішній начальник Виділу серед шкільництва при Л Ш К Др Маріян Янеллі, Львів, 1926, стор 52

9) С Шах op c y rozділі 7 «Перший іспит зрілости в перемиській гімназії, його вислід та відгомін у пресі», стор 84-86

10) О Мих Дуркот «Мої шкільні спомини зперед 40 літ» «Звіdomлення» за 1936 р стор 101-110

згадка у нашій студії, а окремий розділ присвячено навіть т. зв. “воєнним матурам“. В той спосіб “історія матур“ у нашій гімназії є найбільша схоплена і насвітлена. Потрібно лише заокруглення і закінчення, що й має на цілі нинішня стаття.

Усіх звичайних матур у нашім заведенні — крім воєнних — було від 1896 до 1938. р., тобто за 43 літ, — 86 (в літніх і зимових речинцях), а предсідників іспитових комсій було за той час 22, з чого інспекторів і візитаторів було — 8, професорів унів. — 2, чужих директорів — 7, а власних директорів (управителів) — 5.

І так дир. А. Алиськевич провів аж 22 звичайних іспитів зрілости (крім воєнних), управитель Р. Гамчикевич — 10, дир. Мих. Грицак — 2, др Д. Лукіянович — 8, а теперішній дир. С. Шах від 1932. р. — 11. Дир. Гр. Цеглинський не перевів у своїм заведенні ні одного іспиту зрілости.

Скільки матуристів випустила у світ наша перемиська Гімназія, який їх віроіповідний склад і національний стяг та яке хто осягнув звання, подав це проф. С. Малиновський, у своїй цінній праці, поміщеній також з нагоди 40-літнього ювілею в альмансі “З юних днів, днів весни“¹¹ А вийшло їх від 1896. р. до 1937. р. включно — 2.515.*)

У цьому році — 1938. — зложило іспит зрілости — в зимовім речинці — 6 абітурієнтів, а в літнім — 69, тобто разом — 75, що становить з попередніми числами суму — 2.590 матуристів, яких випустила гімназія із свідоцтвом зрілости за 43 роки. Значить **пересічно випускала перемиська гімназія понад 60 матуристів річно**. І це саме є величава карта в історії української гімназії в центрі Надсянщини.

Сьогорічна матура хоч була остання — в 8-класовій гімназії, але деякі речі були в цьому заведенні новістю. А саме: досі переводилися всі іспити зрілости по програмі клясичного старого типу, а в цьому році перший раз переведено також побіч клясичного типу матуру гуманістичного типу, бо від 1930. р. уведено в тут. заведенні від 1. кл. біфуркацію відділів по гуманістичному типу¹², який якраз у цьому році дійшов до іспиту зрілости.

У цьому шкільному році було 3 відділи: клясичний — давнього типу — 1, а гуманістичних — 2. Клясифікації річної восьмої кляси в цьому році не проведено, бо Міністерство Освіти допустило всіх учнів останньої VIII. кляси до іспиту зрілости, щоб не мати репетентів; за те дозволило здавати 3 рази звичайний іспит.

11) С. Малиновський «Ного видала перемиська держава гімназія впродовж 40 літ?» «Звідолення» за 1936 р. стор 121-187 та в доповненні до цієї праці у «Звідоленнях» за 1937. р. стор. 137-143.

12) «Звіт Дирекції Держ Гімназії з у м н в Перемишлі за шк рік 1933/34», стор 39

Письменна частина іспиту відбулась у таких речинцях: 4. V. написали абітуренти польську задачу. 5. V. латинську 6. V. з математики й фізики, 7. V. українську а 9. V. грецьку.

Теми задач були такі: з польської мови теми спільні для клясичних і гум. відділів: 1. «Echa naporu germańskiego w twórczości B. Prusa, N. Sienkiewicza i M. Konopnickiej. 2 Krytyka społeczeństwa polskiego w «Weselu» i «Ludziach bezdomnych». 3 «Wartości etyczne i gospodarcze ruchu spółdzielczego». З латинської мови для клясичного відділу: 3 Помпея Трогуса: «Hist. Philippicae II. 4.» з додатковим питанням з клясичної культури: «Жінка в старовині». а для гуманістів з Євтропія: «Breviarium ab urbe condita liber VII. 8-10: «Octavianus Augustus» з додатковим питанням: «Заслуги Августа для Риму». З греки з Плятонового Горгія гл. 79. з додатковим питанням: «грецькі софісти їх наука і виховний ідеал». З математики – відділ клясичний: 1. Сума прямих трикутника прямокутного виноситься 17 см, протипряма 13 см; кільки виноситься кожна з тих прямих? 2. Луч кола описаного на підставі правильної дванацятибічної оstriці прямої виноситься 12 см, висота стіни бічної рівна є промірові кола; обчислити об'єм оstriці». Відділи гуманістичні: 1. «Перший член геометричного ряду безконечного, маліючого виноситься а; а границя сум членів цього ряду рівняється його квотові. Визначити квот ряду. (Дискусія). 2. В оборотовім стіжку кут між боком і підставою виноситься а, поле цілої поверхні S. Знайти луч кулі, описаної на стіжку. Виконати обчислення, якщо кут $a = 48^{\circ}26'$ $S = 29.48$ cm^2 3 фізики: 1. В якому часі опріється $m = 500$ гр. води від 18° до 100° С в електричному оgridвачі, опір якого виноситься 10 омів, а по якому пливе електричний струм з натугою 3 амп.? 2. Ділання двох мас на себе й анальогічні права у фізиці. 3. «Тертя, його значіння в техніці й у щоденному житті». Теми з фізики писали лише клясики, бо з відділів гуманістичних ніхто не вибрав фізики, лиш усі математику. З української мови написано задачі на такі теми (спільні): 1. «Форма і зміст баялд Т. Шевченка і А Міцкевича. (Порівняння). 2. Суспільна праця як проблема українських повістей XIX. ст. 3. Тематика творчости Мих. Коцюбинского».

Устний іспит зрілости відбувся в днях від 19-26 травня – вранці й пополудні. Комісія була у такому складі: Предсідник Комісії – дир. С. Шах; члени екзамінатори: з польської мови: проф. Мих. Проць (відділ кляс. А), проф. Франц Новотни (відділ Б), Мих. Проць (відділ В); З укр. мови: проф. Др. Є. Грицак (А), проф. Б. Загайкевич (Б), проф. Вол. Грех (В); з латинської мови: проф. І. Поповський (А), проф. Пл. Горницький (Б)), проф. Мих. Федевич (В); з грецької: проф. П. Горницький; з історії: проф. П. Червак (А. і В.), проф. Соллогуб (Б); з фізики: проф. Т. Росткович; з математики: проф. В. Семчишин (А.іВ.) і проф. Т. Росткович (Б). З німецької мови: проф. Р. Дубляниця.

До письменного іспиту зрілости приступило 84 абітурієнтів (35 з клясичного відділу, а 49 гуманістів), на основі письменних вислідів перепало 10, при устному репробовано 5, склало іспит зрілости 69, тобто 83%.

Одержали свідоцтво зрілости в 1938. р. слідуєчі останні матури нашого заведення, старого типу:

1. Галевич Мирослав	гр.-кат.	27. 7 1918	Посада Хирівська
2. Запорожський Борис	гр.-кат	4 1. 1919	Єлисаветград
3. Кізін Богдан Святослав	гр.-кат.	25. 2. 1918	Перемишль
4. Коваль Орест Ростислав	гр.-кат.	8. 4. 1916	Гміна (Австрія)
5. Левицький Олекс. Кипріян	гр.-кат.	28. 2. 1917	Постолів
6. Полянський Мирослав	гр.-кат.	24. 5. 1917	Нижанковичі

КЛЯСИЧНИЙ ВІДДІЛ

7. Бєнько Володимир	гр.-кат.	13. 4. 1920	Борки
8. Бучинський Василь	гр.-кат	12 8. 1918	Негрибка
9. Вовк Петро	гр.-кат.	26. 7 1919	Шегині
10. Войтович Ярослав Василь	гр.-кат	15. 1. 1916	Старий Самбір
11. Гончар Олекса	гр.-кат	8 4 1913	Сосниця
12. Гриник Володимир Зиновій	гр.-кат	28. 6. 1919	Межигорці
13. Колтунюк Любомир Северин	гр.-кат	24. 4. 1920	Вільшани
14. Колцун Юліян Іван	гр.-кат.	17 6. 1919	Ярослав
15. Коритко Олександр Остап	гр.-кат	30. 3. 1920	Щутків
16. Косонога Льонгін Степан	гр.-кат.	27. 10. 1916	Гошани
17. Костишин Ярослав	гр.-кат	27. 8. 1919	Бірча
18. Купибіда Іван	гр.-кат.	11. 6. 1919	Пасайк, ЗСА
19. Малий Карло	гр.-кат	1 12. 1916	Перемишль
20. Мандрик Іван	гр.-кат	13. 6. 1920	Перемишль
21. Мельник Йосип	гр.-кат.	18. 1 1920	Хашів
22. Мельник Мирослав Йосип	гр.-кат	2. 6. 1920	Бірча
23. Мельничин Іван Йосип	гр.-кат.	6. 2. 1918	Перемишль
24. Микитин Лев Богдан	гр.-кат	26. 2 1917	Дрогобич
25. Папст Іван	гр.-кат	31. 10. 1920	Перемишль
26. Пістола Микола	гр.-кат	13. 6. 1919	Боршовичі
27. Попадюк Мирослав	гр.-кат.	19. 4 1918	Солотвини
28. Попадюк Петро	гр.-кат	27 1 1920	Солотвини
29. Сікора Степан	гр.-кат.	22 3. 1919	Безбруди
30. Сивак Олександр	гр.-кат.	19. 8 1919	Завада
31. Сушко Володимир Келестин	гр.-кат	3. 9 1920	Підгайці
32. Фастнахт Осип	гр.-кат	30 9 1919	Фалькенберг
33. Федевич Ярослав	гр.-кат	20 3 1920	Вишатичі
34. Фединак Володимир	гр.-кат	21 2 1915	Бушковички
35. Шафран Євген	гр.-кат	18 8 1919	Тарнавка
36. Шашкевич Конєцький Теоф	гр.-кат	30 10 1920	Либохора

ГУМАНІСТИЧНІ ВІДДІЛИ

37. Антоняк Роман	гр.-кат	2 12 1919	Перемишль
38. Ардан Іван	гр.-кат	19. 2 1917	Поляни
39. Байдала Юрій Осип	гр.-кат	8 12. 1916	Мостиська

40. Бардин Володимир	гр.-кат	18 1 1919	Судова Вишня
41 Бурдьо Володимир	гр.-кат	22 1 1917	Медика
42. Буцяк Юрій	гр.-кат	2 1 1920	Тернопіль
43. Волинець Роман Мирон	гр.-кат	7. 4 1919	Сколе
44. Горко Володимир	правос	10. 11. 1919	Проскурів
45 Гриців Теодосій Дмитро	гр.-кат	28. 5 1919	Вовче
46 Гук Мирослав Тарас	гр.-кат.	14.3. 1920	Павлокома
47 Гусар Володимир	гр.-кат	1. 2. 1919	Добромиль
48. Дябога Павло	гр.-кат	1 6. 1920	Березка
49 Заньків Володимир Михайло	гр.-кат	11. 11. 1918	Балигород
50 Карашовський Євген	гр.-кат	28. 10 1919	Лази
51 Кривовяза Ярослав	гр.-кат	16. 10. 1917	Лісько
52. Кузьо Теодор	гр.-кат	15. 9. 1919	Хідновичі
53. Кушнеревич Микола Мирос.	гр.-кат.	18. 8. 1919	Риботичі
54 Лопадчак Павло	гр.-кат	24. 8. 1918	Хишевичі
55. Лещишин Петро	гр.-кат.	11. 5. 1919	Березів
56 Маринчак Микола	гр.-кат.	18. 9. 1918	Губичі
57 Мохнацький Микола	гр.-кат	17. 12. 1918	Війткова
58 Неофіта Юліян	гр.-кат.	11. 3. 1917	Нижанковичі
59 Павлик Зиновій	гр.-кат.	31. 3. 1920	Бушковичі
60 Палятинський Ярема Конст.	гр.-кат.	11. 8. 1919	Снятин
61 Прокоп Роман Льонгин	гр.-кат.	16. 3. 1919	Дубна
62 Рудий Мирослав Іван	гр. кат.	14. 12. 1917	Сілець
63 Сабаль Іван	гр.-кат.	12. 3. 1919	Улазів
64 Смулка Роман	гр.-кат.	18. 10. 1919	Плазів
65 Сохан Роман Ярослав	гр.-кат-	8. 8. 1920	Львів
66 Суходольський Іван	гр.-кат.	10. 6. 1917	Катина
67 Тершаковець Роман Юрій	гр.-кат.	7. 8. 1920	Перемишль
68 Федак Володимир Антін	гр.-кат.	1. 5. 1917	Перемишль
69 Фуртак Степан	гр.-кат.	8. 12. 1916	Лосе
70 Хамуляк Іван Ярослав	гр.-кат.	5. 3. 1917	Семушова
71 Хамуляк Осип	гр.-кат.	7. 6. 1919	Красичі
72 Хвостов Ігор	правос	12. 1. 1919	Грані (Сарни)
73 Чайковський Фелікс	гр.-кат.	25. 1. 1917	Ортиничі
74 Червінський Михайло	гр.-кат.	14. 9. 1917	Пацьковичі
75 Чупак Степан	гр.-кат.	17. 3. 1917	Лелюхів

Сьогорічною матурою, як останньою, зацікавилася пильніше громадянство, про що свідчать голоси преси. Вислід матури в перемиській гімназії знайшов відгук в українській львівській в “Ділі”¹³ і “Новім Часі”¹⁴ в перемиській пресі, яка подала список абітурієнтів та свої завваги й побажання під адресою нових матуристів. “Український Бескид” подав навіть процентовий склад соціального походження останніх матуристів, який представляється так: священничих синів – 11 (16%), селянських – 26 (37%), реміснично-робітничих – 5 (7%), урядничих – 20 (29%), а вільних професій, купців, адвокатів і т. п. – 8 (11%).

Цей соціальний склад цікаво порівняти з першим річником з 1896. р. Тоді було священничих синів 52%, селянських 21.60%, ремісничо-робітничих 13.20%, урядничих 13.20%, а вільних професій — не було зовсім ще¹⁶⁾

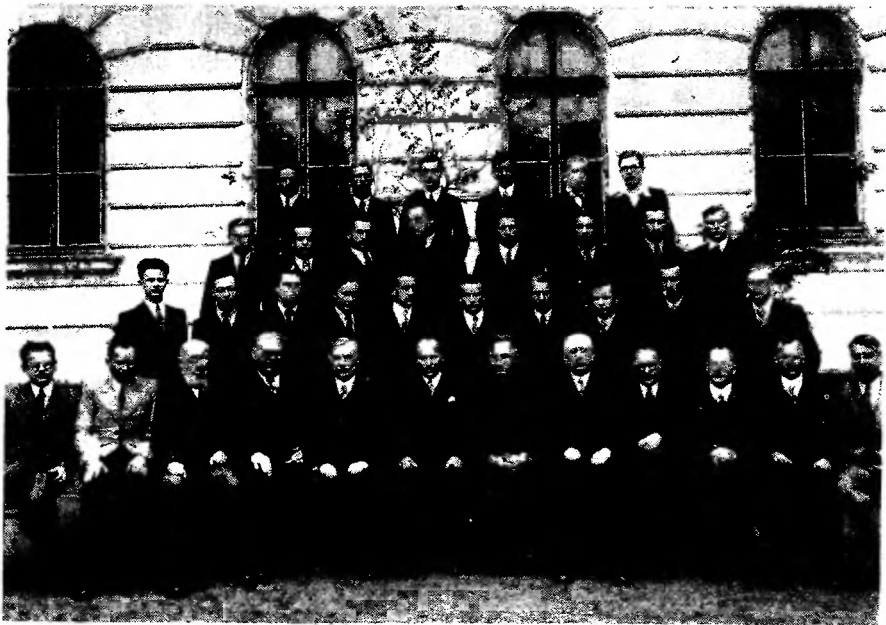
Так скінчилися іспити зрілості — разом з 8-класовою гімназією. Ці іспити свою ціль сповнили. Вартість їх була позитивна. Тому належить їх увести і в нових ліцях!

13) «Діло» з дня 29. V. 1938. ч. 116.

14) «Новий Час» з дня 1. VI. 1938. ч. 118.

15) «Український Бескид» з дня 5. VI. 1938. ч. 21. (436).

16) С. Шах: «У сороколіття першого іспиту в Держ. Гімназії в Перемишлі» 1936., стор. 73.

ОСТАННЯ МАТУРА 1939 р., МАТЕМАТИЧНО-ПРИРОДНИЧИЙ ЛІЦЕЙ, сидять від ліва професори: із бородою — Т. Росткович, Б. Шехович, Т. Поліха, Ст. Шах, о. П. Голинський, Проць, Бачинський. Стоять учні у першому ряді, другий від ліва: Юрій Рибак, Роман Федевич, Ігор Стахів, Олександр Криницький, Олександр Кльофас, Теофіль Швед, Богдан Шехович, горішній ряд: другий від ліва Юрій Бачинський, п'ятий — Мирослав Загайкевич, останній — Юліян Подлуський.

Перша Матура Ліцеяльна за шк. р. 1938/39.

ТИП ГУМАНІСТИЧНИЙ:

1. Білик Михайло Дмитро
2. Гарабач Іван
3. Головід Степан
4. Гарбовський Орест Мирослав
5. Дзяд Пантелеймон
6. Дуб Василь
7. Кітура Федір
8. Клос Олександр Адріян
9. Костек Ярослав Антін Іван
10. Кривоніс Ярослав
11. Кушнір Богдан
12. Лазурко Осип
13. Малецький Юліян Євген
14. Марчак Михайло
15. Матейко Семен
16. Мельничук Теофіль Ілля
17. Мулик Іван
18. Околот Богдан Олег
19. Погорецький Михайло
20. Радьо Роман
21. Рибалт Ярослав
22. Саковський Василь
23. Середоха Мирон
24. Сливинський Осип
25. Стахович Зиновій
26. Хитра Мирослав
27. Цьорух Роман
28. Чичула Степан

ТИП МАТЕМАТИЧНО ФІЗИЧНИЙ:

1. Бабяк Володимир
2. Барняк Йосиф
3. Бачинський Юрій
4. Добрянський Ярослав Богдан
5. Дубер Михайло
6. Єнкала Юрій Ігор
7. Жаровський Роман
8. Зарічний Іван Маріян
9. Ключас Олександр Яків
10. Криницький Олександр
11. Крук Йосиф Олександр
12. Лехіцький Мирослав Омелян
13. Подлуський Юліян Іван
14. Прокоп Зиновій
15. Рибак Юрій Роман
16. Сайферт Мирослав Іван
17. Савуляк Мирослав
18. Солтисік Олекса
19. Стахів Ігор Степан
20. Суровецький Володимир Роман
21. Тарапацький Михайло
22. Федевич Роман Мирослав
23. Цимбалко Семен
24. Чіснок Василь
25. Швед Теофіль Остап
26. Шехович Мстислав Богдан Іван

АБІТУРІЄНТИ 1939 р., стоять з ліва: Іван Гарабач, 3-тій Богдан Околот, 5-тій — Василь Саковський, професори — як на світлинці ст.114

ШКІЛЬНА ЛЕЩЕТАРСЬКА ПРОГУЛЬКА В КАРПАТИ НА ПІКУЙ. (19-23. ІІ. 1938.)*

Кілька днів утіхи, балачки, плянів та негерпеливого очікування. Наш пан Директор, хоч строгий чоловік, а оголосив для нашої приємності лещетарську прогульку до Сянок — Либохори та на вершок Пікуя; але не додав, що сам також поїде з нами. Учні дуже зраділи прогулькою. Я відразу рішився їхати. Це перша моя прогулька в гори, на лещатах, до того шей в один з найкращих лещетарських теренів, де побудовано величаве схоронище в чисто гуцільському стилі.

Дня 19. лютого 1938. — ніхто, здається, з учеників не забуде. Але не будуюговорити про других, лиш про себе. Того дня сидів я вправді 5 годин у школі, але гадки мої були вже в горах; я бачив сніжно-білі гори, чатинні ліси, завіяні сніговіями дебри та веселе, розбавлене лещетарське товариство. Біля мене сидить наш клясовий “рабін”, — Юлько П., — але й цей бачу, що хвилини дивиться на свій наручний годинник. Нетерпеливиться, як і я. Година 12.30: дзвінок — кінець науки; вибігаємо з кляси. Прощання; жаль, що не всі мої товариші можуть замінити на кілька днів ту клясу на красу, воздух, сонце, вітер і безмежну свободу у просторах.

Спішу семиметровими кроками до хати. Маю вражіння, що за такий короткий час я ніколи не перебув дороги із школи до хати, а з хати на заліз. двірець.

На двірці здав вже з білетами наш учитель руханки, проф. Є. Бачинський і заганяв усіх до гуртка, як квока курята, наш невідступний гімназійний лікар Др. М. Куник та деякі батьки. Ось гляджу, аж тут і наш п. Директор С. Шах в лещетарськiм строю надходить, а терціян несе лещата. Що за радість! Команда — займати місця у вагоні! — Прощання з батьком, — благословення на дорогу нашого гімназійного “тата”, то є голови “Кружка Родичів” п. радника В. Подлуського і свисток кондуктора.

*

Їзда, — гутірка, — сміх; за пів години всідає в Нижанковичах наш харчовий Митюк з двома наплечниками, випханими провіянтами, закупленими в Нижанковичах, бо там і хліб і мясо, а головне ковбаси і солонина дешевші, ніж у Перемишлі. За годину пересідаємо в Хирові, за другу в Самборі — і знову гутірка, сміхи, далі умучення й нуди, а в кінці темний вечір. Старий Самбір, Розлуч, Турка, а нарешті о год. 19.45 приїхали до Сянок. Висідаємо і числимо. Є всі: Володимир Бардин, VIII. б., Теодоз Гриців, VIII. б., Володимир Федак, VIII. б., Олександр Коритко, VIII. а., Йосип і Мирослав Мельники, VIII. а., Роман Прокіп VIII. б., Роман Смудка VIII. б., Теофіль Шашкевич VIII. а., Володимир Заньків, VIII. б., Юрій Бачинський, ліцей мат.-фіз., Юліян Подлуський, ліцей мат.-фіз., Орест Гарбовський, ліцей, Стельмахів, IV. б., Володимир Ковальський, III. б., но і я з ліц. мат.-фіз.; разом 18. Короткий відпочинок

*Передрук із “Звідомлення Виділу Кружка Родичів за шк. рік 1937/38” ст. 119-1

ЛЕЩЕТАРСЬКА ПРОГУЛЬКА ДО ТУРКИ 1935 р.

з ліва проф. Т. Поліха, в середині Ст. Шах, з права Є. Бачинський

— розпростування ніг — гарячий чайок у гостинниці п. Стефанської; опісля привязання лещет і о 21. год. команда — в дорогу із Сянок до Либохори — 17км. і то тяжкої дороги!

Природа позавидувала нам перших вражінь. Гори зникли, настала така темнота, що один другого не бачимо на два-три кроки, мороз припікає, зачинає віяти якась хуртовина. Але дарма. Наказ наказом!

У темноті, в боротьбі із вітром, що хвилини хтось з нас паде в глибокий сніг, а на зупинку нема часу і вкортці виглядаємо всі як білі марева. Коло 23 год. зійшов місяць. Прекрасно їхалося. Вкінці коло 24.15 прибули ми до Либохори, де чекали нас опалені, гостинні дві кімнати у новій віллі панства Ковальських.

І не знаю чому, але в тій хаті почувався я від першої хвилини як у себе вдома і дав доказ цього при вечері. Кажуть, що спання сейчас по вечері неспокійне. Я ще ніколи так скоро не заснув — та ще ніколи на спав так твердо, як цеї ночі; а маю вражіння, що й усі мої товариші не мали часу на найменшу навіть гутірку. Усі клалися до сну як снопи побіч себе на соломі по так тяжкій “заправі“.

*

Тяжко було наступного дня вставати; а була це неділя. Але скорше і легше, як я сподівався, убрався я та стояв уже готовий з лещетами і наклеював других до поспіху в дорогу: мали ми їхати 2км. на Службу Божу до церкви. Щойно нині оглядали ми красу тутешньої природи. Я пригадав собі літню прогульку цих вакацій на Хомяк, Синячку й Goverлю та порівнював. чи гірська природа краща в літі, чим в зимі. Але не вистачило мені часу і до нині над тим роздумую.

Церква дерев'яна, побудована перед війною в чистім бойківськiм стилі. В церкві чисто, людей повно, всі люди співають; править парох о. Коцюмака, б, учень перемиської гімназії, родом згід Перемишля. Панові Директорові, проф. Бачинському і Др. Куникові провізор дає — для віддання почеси — свічки. Ми всі у лещетарських строях, а лещета з кийками лишили під церквою, де Бойки лишають свої шапки й палиці.

По Службі Божій на найближчій біля церкви горі зробили ми собі зїзд, а пониже навіть скочню і пописувалися скоками, здобуваючи “рекорди” від 12-18 метрів. Сонце світило гарно. Тут налюбувались ми зїздами і скоками, а під кінець поїхали ще на вершок Гливи, де й відфотографувались з доморослими “лещетарями” на дошинках.

По обіді одні сушили черевики та рукавиці, другі смарували лещета вже на понеділок.

На другий день найбільша емоція і ціль нашої прогульки, це прогулька в полонини і на Пікуй! П. проф. Бачинський заповів коротко: о 8. год. збірка біля школи! Спати! Коби то можна було на приказ заснути?! Товариші пополудні відпочали, лютневий вечір ще довгий, — повитягали, хто мав які з дому ласощі із наплечників, (а мали їх досить) — тай заїдаємо, частуємося, а при їдженні, як звичайно, балачки, дотепи, взаємні натягання, сміхи до пізної ночі при нафтових лямпках.

*

Понеділок рано. — Повставали ми точно, приготувалися до дороги, а о 9. год. вирушили ми під проводом Пана Директора “в путь”. Через цілий час ішли ми серпентинами гусаком, а провадив краян з Либохори Філько Шашкевич. По годині вступили ми до густого ліса. Тут злапала нас ненадійно шорстка сніговія; вітер немилосерно палив нам лиця і бив крупами снігу. Але тривало це недовго. Потім засвітило знов сонце. Після двогодинного ходу вийшли ми під „Руский Путь“, а звідтам зіхали до схоронища Польського Лещетарського Товариства — відділу Перемишлі — на висоті 1119 м. Мило вразило нас те, що схоронище це збудовано в чистім гуцульськiм стилю, руками Гуцулів з Яворова коло Жабя. Все там гарно різьблене. Є це заслуга голови Перемиського Відділу П. Л. Т. проф. Юліяна Колянковського з І. Держ. Гімназії. Підлога інкрустована, стіни різьблені, а мисники з гуцульською керамікою. Всюди зразкова чистота й привітність обслуги. Тут зафундував нам Пан Директор теплого чаю, хто мав гроші, напився ще й молока, харчі забрали ми з собою з дому. З веранди прекрасний вид на Острий Верх-і “Руский Путь”.

На дворі зачав знова віяти сердитий вітер зі снігом, так що деяким

*ЛЕЩЕТАРСЬКА ПРОГУЛЬКА ПІД ПРОВОДОМ дир. Ст. ШАХА 1936 р.
Збірка під хрестом коло бурси ім. св. Николая*

відлетіла охота пнятися ще понад 300 м. в гору на Пікуй. Але впала команда зуст пана Директора: "В дорогу!" Ми вписалися до книги гостей виішли на двір, а тут заметіль. Завідатель схоронища каже, щона Пікуй буде трудно дістатися, бо вже на Острім Верху сам лід. Але Пан Директор не зважає; перший прямує на гору, хоч вітер віддих запирає. Пан проф. Бачинський підганяє хлопців до гусака, а п. лікар зі своїм наплечником з медикаментами Ескуляпа позаду. Видко завзявся наш Директор таки сфорсувати Пікуй. Хлопці покулилися, але здобувають узбічча Острого Верху. І ледви вийшли ми на сам хребет польсько-чеської границі, на висоті около 1300 м., як нас схопив вітер і градовий сніг, осліпило нас зовсім. А під ногами лід, як на ховзанці. Пан Директор сміється і жалує, що не забрали ми із собою ховзів. Вітер переходить в бурю, валить просто з ніг. Директор каже завертати вниз, а пан проф. Бачинський кричить: ховайтеся за скалу від вітру, бо може нас змести в пропасть. І ми розбіглися. Пан Директор перший спускається обережно по леді вниз, ми за ним, а за нами і пан Доктор, серед карколомної їзди опинилися ми аж біля схоронища. Але п. проф. Бачинський і сімох товаришів лишилися за скалою. По яких 10 мінутах сніговія знову перестала й й п. проф. Бачинський і сімох очайдухів потягло ледовою границею ще з 3км. на Пікуй.

Я не пішов здобувати Пікуя. Ми зіздили по збіччах полонин біля схонища. Околиця чудова. Всюди грубо стелився білояскравий сніг, що своїм іскристим блеском разив наші очі. Здається, що хотілосяб все перебувати серед такої чудової природи, любоватися її красою та просторами, дихати свіжим, острим воздухом та насвітлюватися ультрафіолетними лучами.

Одначе все має свій кінець; врешті і нам треба було вертатись до Либихори. Ми зіздили лісом і мчали вділ так, що аж свистало нам в ухах. Небавом виїхали ми з ліса й зізджали узбіччам стрімкої гори по замерзлім твердім снігу. Багато товаришів падало, бо в деяких місцях сніг мав так зледоватілі видми, що вони задержували лешети і лешетар орав носом по твердім снігу. Нижче був знов дуже приємний зізд, у пухкім снігу. По такій приємній їзді, зіхали ми попри церкву до села, а опісля попрощавши коло школи п. Директора, вернулись о 15. год. до віллі, де застали ще теплий обід.

*

Вівторок був останнім днем нашої прогульки. Прекрасна погода. Вітру ні сліду, сонце гріє, манить нас сніг. Ми посмарували дошки і виїхали перед школу. Тут зробив нам групову знимку п. Білас, б. учень перемиської гімназії і перем.геології. Ми вирушили знов з Паном Директором в гори, на зізди. Верхами обїхали ми село та оглянули чудові гірські околиці. А сонце пекло, ми пітніли і лобувалися зимовим теплом. Їзда змучила нас, бо сніг був під сильним діланням сонця невідповідний до зізду. Тому змучені сідали ми на кийки і брали соняшні купелі, а Орко Гарбовський що крок робив знимки; інші у тінях, на північних спадах шукали емоції в еволюціях. Коло 13. год. пішли ми на обід, лише ПП. Др. Куник і Директор були невтомні і випробували різні зізди на спаді під лісом — серед рясного сонця. По обіді зробили ми собі недалеко віллі скочню і тут пописувалися своїми скоками. Пан Директор з п. Професором і п. Доктором та учнем Шашкевичем, поїхали через гору з візитою до о. пароха либохорського. Те пополудне минуло нам дуже швидко, а ми хотіли, щоб воно тяглося як найдовше. Остання ніч на прогульці минула на спокійнім сні.

*

В середу рано спакували ми речі попрощалися з п. Біласовою, що нам їсти варила і як про власних синів дбала (а трьох її синів ходило до нашої гімназії) і підїхали під школу, де замешкав п. Директор. Тут попрощалися ми з п. Ковальськими, що нас радо до своєї віллі прийняли і нагріли, зложили свої наплечники на сані, тай верхами помчали серед сонця около 20 км. до Сянок. Дорога була недуже приємна, бо коли вийшли ми на верхи, віяв немилосерно нам в лица зимний вітер. Але в лісі було знов чудово їхати. Вкінці приїхали ми до Сянок. По тяжкій турі, зголодніли, доїдали ми рештки своїх харчів у теплім ресторані при молоці чи чайку. Відпочивши, звязали ми лешета, взяли наплечники та всіли до поїзду, що вже чекав і о 14 год. рушили ми в поворотну дорогу до Перемишля.

ЛЕЩЕТАРСЬКА ПРОГУЛЬКА

З сумним поглядом прощали ми сніжко-білі, любі Карпати, оглядали крізь вікна ще вершки, на яких зазнали ми в так короткому часі стільки переживань, незабутих приємностей. Верталися ми опалені, покріплені на силах і охочі до дальшої праці в школі з переконанням, що нема кращого спорту над лещетарство.

До Перемишля приїхали ми о 19. год. хирівським поїздом. На двірці чекали на нас родичі й товариші і ми серед запитів, коротких окликів вдоволення манджали чим скорше домів, до...стола і до ліжка. А в ліжку снилися мені зїзди, скоки, неначеби я літав на лещетах. — Ех молодість!

**Богдан Шехович,
уч. I. кл. мат.-фіз. ліцею.**

“СПІЛЬНИМИ СИЛАМИ ВПЕРЕД!” *

(Слово привітання й подяки, виголошене з рамени Виділу “Кружка Родичів” для 18. XII. 1937. року з нагоди Імянин Високоповажаного Пана Директора Стефана Шаха.)

Високоповажаний Пане Директоре — Високоповажані Пані, Панове і Ти, Дорога Молоде!

Якась небуденна нині днина. Якась важна причина нашого тут зібрання — це Імянини Нашого Високоповажаного Пана Директора, Щирого й Досвідченого Батька й Опікуна наших найдорожчих діточок.

Високе й гарне це становище Директора, але zarazом важке, получене з різними прикрощами — та відвічальне перед Богом, владою, та суспільністю. Це ствердити мусить кожний, а головно цей, хто взяв на себе обовязок педагога-виховника.

Школа — з головно добра школа — має велитенське значіння. Школа вчить та дає потрібне знання кожній людині.

Ми, батьки, привели Вам тут до цього заведення маленькі, недосвідчені діти, а Ви, Пане Директоре, разом із своїми помічниками, Панами Професорами, маєте ті наші діти виховати, дати їм потрібне знання, вщипити в їх чесні засади та випустити з цього Заведення зрілих, охочих до праці та характерних молодців. Кажу: охочих до праці — бо лінивий чоловік, то завада, він нікому непотрібний. Ліни्वство — то один з сімох головних гріхів!

Не кожний може стати великою людиною, вченим та якимось великим діячем, але кожний з нас може стати повною людиною — а саме тоді, як витривало виконуватиме ті праці, шо входять в обсяг його обовязків.

Сказав я “характерних молодців”. Характер — це велике слово. Важне воно в житті цілої суспільности. Лінива, безхарактерна людина, родина та суспільність — стогне в нещасті, нидіє і гине. Навпаки, працююва людина, родина та суспільність здобуває добробут та щастя. Ви, Пане Директоре, вчите, виховуєте та заохочуєте наші діти до постійної праці, до чесних та гарних діл.

Знаєте засаду: “хто має за собою молодь, до того належить і будучина”. В імя цієї засади — всякі вороги ведуть наступ на душу молоді. Треба бачно мати на оці молодь, бо, як показує тверде життя й політичні процеси, вороги і нерозважні люди стараються всіми способами знищити нашу молодь

* Передрук із звідомлення Кружка Родичів за шк р 1937/38, стор 43-45

Ви, Пане Директоре, як тільки стали в 1932. р. шефом нашого Заведення, своїм бистрим умом пізнали тяжке, прикре його положення. Ви не гаяли часу, а з питомою собі енергією взялися до праці, тяжкої праці і довели до того, що це Заведення стоїть гордо і випускає у світ здорових на душі і тілі зрілих молодців.

Я, як бувший учень цього Заведення і як батько Вашого учня, за цю велетенську працю складаю Вам, Високоповажаний Пане Директоре, найсердечнішу подяку.

Це Заведення дороге не лишень Його бувшим учням, але всім верствам нашої суспільности — а це стверджено на різних святах, які святкувала молодь цього Заведення. В усіх тих святах брали участь під проводом наших Князів Церкви, наших Владик, всі стани нашої перемиської суспільности.

Високоповажаний Пане Директоре! На одних минулих Загальних Зборах “Кружка Родичів” Ви сказали: “Я відчинив двері для “Кружка Родичів” на розтвір і я вповні вдоволений з цього мого отворення і Вашої співпраці”. Дальше сказали Ви, що в нас є найбільша фреквенція з усіх середніх українських шкіл у Польщі, а це заслуга не лише самих батьків, що посилають дітей до школи, але й “Кружка Родичів”, що вбогим дітям помагає матеріально і морально, — а таких є понад 50% у нашій Заведенні. А я, як довголітній член Виділу, мушу сказати, що Ви, Високоповажаний Пане Директоре, не тільки отворили на розтвір двері, для “Кружка Родичів”, але є душею праці цього Кружка бо без Вашої помочі “Кружок Родичів” не мігби сповняти свого так дуже важного завдання. А це тим більше уваги гідне, бо саме Ви, після свого приходу на Керманича нашої гімназії, відразу звернули першу свою увагу на “Кружок Родичів” і довели до закладення його як окремого Товариства на власних статутах. Ви перші оцінили його значіння, його працю, його завдання та благородну ціль, якій він має служити. І за це Вам теж сердечне Спаси-Біг!

В нинішнім Вашім торжестві, в імені Родичів наших дітей — складаю Вам, Високоповажаний Пане Директоре, якнайсердечніші побажання. Передовсім будемо молити Вашого Іменника св. Перевомученика Стефана та св. Священномученика Йосафата, Патрона нашого Заведення, щоб вимолити у Всевишнього для Вас многих ласк Божих та кріпкого здоровля, — щоб Ви могли перемагати всі труднощі, получені з Вашим становищем, щоб Ви могли працювати ще Многі і Многі Літа для Слави Божої, добра нашого Заведення та наших дітей. І ми були б щасливі, коли б у кожній нашій школі так згідливо й успішно працював кожний Директор із Кружком Родичів, як Ви працюєте з нами!

*

ІСПИТ ЗРІЛОСТИ В 1944 р.

Іспит зрілості учасників матурального курсу, який відбувся в часі від жовтня 1943-го р. до березня 1944-го р. у Перемишлі, в будинку мол. дівочої гімназії «Українського Інституту для Дівчат».

Курсами керував д-р Маркіян Терлецький, тодішній директор української гімназії в Ярославі. Викладачами були професори середніх шкіл з Галичини, Волині і Радянської України. Нажаль – не маємо списку учительського збору.

Іспит зрілості відбувся в травні-червні 1944 під проводом делегата відділу Середнього Шкільництва «Генеральної Губернії» – Краків, д-ра Газеліха. Іспит зрілості склали 181 учасників і учасниць, не здали іспитів – 70.

Ці особисті і річеві дані про матуральний курс у Перемишлі 1943-1944, котрий закінчився коротко перед зайняттям Перемишля советським військом, склав **О. Петро Голинський**, катехит, матуральних курсів і господар-опікун математичного відділу Б – на основі власного записника. Цей записник – як нам відомо, – єдиний документ про ці матуральні курси, бо оригінальних протоколів, що їх вивезено до архіву Генеральної Губернії в Кракові, досі не пощастило віднайти. **О. П. Голинський**, як катехит, мав докладні списки усіх учасників курсів і брав участь у всіх конференціях загальних і поодиноких відділів курсу. Про приміщення для курсів і про харчі дбали кандидати самі. Їм допомагали також місцеві українські громадські установи, а найбільше «Окружний Союз Кооператив», та поодинокі громадяни. Як бачимо зі списку учасників кандидати рекрутувалися з усіх закутків української землі, найбільше однак з Галичини, з усіх її міст і районів, до Лемківщини включно.

Матуральний курс у Перемишлі в 1943-44 рр. відбувся в дуже тяжких умовах. Зі сходу наближався німецько-советський фронт. День і ніч їхали весною довгі валки втікачів зі сходу. Це зумовлювало нервову атмосферу й наганяло страх. Не зважаючи на це – курсанти пильно працювали над собою. Крім цього кожного місяця приходили відпочивники Команди УПА й забирали з собою по кілька курсантів на військові двомісячні вправи. Бувало, що покликані не поверталися вже взагалі. На старшинський вишкіл покликувано навіть дівчат. Все це відбувалося у великій тайні перед німецькими членами Іспитової комісії.

Нижче поіменний список кандидатів і кандидаток усіх чотирьох відділів курсу, без зазначення, хто склав іспит, а хто ні.

Відділ гуманістичний А

1. Александревич Зиновій, з Бучача
2. Бачинська Ірина, з Самбора
3. Барабаш Григорій, із Стрийщини
4. Бас Надія

5. Барчинський Ярослав, (перейшов до математичного відділу Б)
6. Березовський Михайло, з Рогатина
7. Бергтрам Ореста, зі Львова
8. Блавацька Ромуальда, зі Львова
9. Бобак Ярослав, з Нижанкович
10. Брицька Богданна, з Мостишин
11. Васьків Василь, з Журавна
12. Вачко Василь, з Яворівщини
13. Венгринович Марія, з Лемківщини
14. Викривач Роман, із Золочева
15. Винницький Богдан, з Городенки
16. Височанська Софія, із Самбора
17. Возьна Ірина, з Добромилля
18. Возняк Семен, з Грубешова
19. Вонсуль Іван, з Коломиї
20. Вусович Богдан, з Кам'янки Струмилової
21. Вшолек Володимир, з Перемишля
22. Гірка Богдан, зі Збаражя
23. Головід Мирослава, з Гломчі
24. Грицай Ігор, з Добрівлян
25. Грицишин Галина, з Хирова
26. Гуменяк Людвика, з Надвірної
27. Гругель Ольга, з Борислава
28. Дідицька Софія, з Коломиї
29. Жарська Осипа
30. Жуковська Віра, з Нижанкович
31. Заброцький Семен, із Золочева
32. Залуцький Микола, з Перемишля-Гучки
33. Захарко Ірина, з Самбора
34. Івасівка Зиновій, зі Стебника
35. Кащук Михайло, з Сянока
36. Кобат Іван, з Буцева
37. Ковалюк Дарія, зі Львова
38. Коляджин Корнель, з Долинщини
39. Крайник Іванна, з Перемишля
40. Крижанковський Роман, з Кракова
41. Кульчицький Іларіон, з Кульчиць
42. Куняковська Стефанія, зі Стрия
43. Купчак Юрій, з Солотвини
44. Лазурко Іван, з Добромилля
45. Малкуш Ярослав, зі Львова згл. з Куликова
46. Марковська Оксана, зі Стрия
47. Мартин Мирослав, з Гунева
48. Мелень Михайло, зі Стрийщини
49. Нюнька Ярослав, з Жовкви
50. Оліник Стефан, з Рогатини
51. Партика Михайло, з Яворівщини

52. Полець Осип, зі Львова
53. Прокопишин Володимир, з Надвірної
54. Решетило Роман, з Угнова
55. Ровенчук Марія, з Печеніжина
56. Романюк Анатоль
58. Савків Микола, з Монастириськ
58. Смішкевич Софія, з Нижанкович
59. Сорочук Михайло, з Конюшок
60. Сотник Богдан, з Шляхтинців
61. Типа Марія, з Самбірщини
62. Ткач Дарія, зі Станиславова
63. Турчак Михайло, із Заліщик
64. Федоренко Константин, з Вел. України
65. Федоренко Олена, з Вел. України
66. Чайківський Гнат, з Кульчиць
67. Чуквінська Ірина
68. Шостковська Ірина, з Перемишля
69. Щирба Мирослав, із Станиславова
70. Ющак Євген, з Бучача

Відділ Б гуманістичний

1. Андрійович Ольга, Надвірна
2. Антоняк Василь, Коломия
3. Бат Степан, Станиславів
4. Безус Дмитро, Палагичі
5. Білецька Ярослава, Любич Королівська
6. Боровець Дарія
7. Боровець Татьяна, Тяпче
8. Бурак Любомира, Тяпче
9. Гаранько Маріян, Журавно
10. Года Григорій, Збараж
11. Грицюк Параскевія, Городенка
12. Грушкевич Мирослав, Лозова
13. Гула Іван, Яворів
14. Гута Іван, Рава Руська
15. Гага Михайло, Львів
16. Голдир Марія, Негрибка
17. Гургель Ростислава, Дрогобич
18. Денисюк Микола, Львів
19. Задорожна Зиновія, померла
20. Запоріжська Ала, Перемишль
21. Івасиків Зиновій, Сколе
22. Івасюк Корнило, Гусятин
23. Кацко Іванна, Дрогобич
24. Кміцикевич Ніна, Самбір
25. Козак Мирослав, Медика
26. Комарницька Стефанія, Львів

27. Корчинська Наталія, Криниця
28. Кот Людмила, Перемишль
29. Коцюба Тарас, Дрогобич
30. Кузьмінська Олександра, Грозьова
31. Кульчицька Людвіка, Кульчиці
32. Кульчицька Марія, Кульчиці
33. Лазор Іванна, Рогатин
34. Лиса Любомира, Бучач
35. Логоцький Зенон, Долина
36. Луців Марта, Надвірна
37. Мартиненко Стефанія, Дрогобич
38. Мигас Амврозій, Чортків
39. Микита Роман, Пикуличі
40. Михалець Іван, Гійче
41. Мишак Петро, Сілець Белзький
42. Місіловська Дарія, Ярослав
43. Ортинська Мирослава, Калуш
44. Пасіка Наталія, Галич
45. Перепічка Олександра, Ґороденка
46. Пеців Ярослав, Городенка
47. Подабрій Іван, Перемишль
48. Познахівський Ярослав, Зборів
49. Покотило Стефанія, Долина
50. Попович Теофіль, Бережани
51. Савчин Марія, Задвіря
52. Сидор Ірина, Миколаїв
53. Сідорська Павлина, Радехонці
54. Сікач Яким, Лавочне
55. Солоджук Михайло, Городенка
56. Строїч Дмитро, Коломия
57. Тарапата Іван, Пикуличі
58. Тимочко Ірена, Яксманічі
59. Тимоць Зиновія, Борислав
60. Ткачук Василь, Бучач
61. Трускавецька Марія, Любачів
62. Федак Олег, Львів
63. Федик Роман, Тисьмениця
64. Федоришин Віра, Тернопіль
65. Фідик Ярослав, Перемишль
66. Фік Микола, Перемишль
67. Фік Стефанія, Перемишль
68. Химка Зиновія, Львів
69. Хробак Ірина, Пикуличі
70. Чеховська Дарія, Львів
71. Шкрум Михайло, Надвірна (перестав ходити)
72. Шупер Захар, Дев'ятир
73. Шустаківська Ірина, Негрибка
74. Яріш Марія, Сілець

Відділ математично-природничий А

1. Андроник Михайло, Борислав
2. Бачинський Сильвестр, Буковина
3. Бик Андрій, Яворів
4. Блажків Степан, Городенка
5. Богач Арета, Станиславів
6. Боднар Степан, Грушова
7. Бріль Зиновій, Чортків
8. Величко Дмитро, Большівці
9. Винничук Микола, Коломия
10. Гребінь Василь, Хирів
11. Губар Володимир, Большівці
12. Гутий Володимир, Деревичі
13. Гелетій Василь, Камінка Лісна
14. Гельжинський Володимир, Доброміль
15. Гнира Богдан, Вірочко
16. Должанський Степан, Мервичі
17. Дубицький Антін, Зборів
18. Загайкевич Орест, Перемишль
19. Козак Богдан, Судова Вишня
20. Колос Теодор, Борислав
21. Кошів Остап, Стрий
22. Кушпета Микола, Броди
23. Кушпета Омелян, Броди
24. Луканюк Василь, Городенка
25. Мартиник Ольга, Львів
26. Мельничук Едвард, Станиславів
27. Метіль Гнат, Дрогобич
28. Надурак Михайло, Станиславів
29. Овчарин Дмитро, Товмач
30. Остапів Іванна, Зборів
31. Попель Ігор (перестав ходити)
32. Ромнів Ілько, Рогатин
33. Сосновий Володимир, Ярославщина
34. Стасюк Григорій, Заліщики
35. Тарабалка Дмитро, Городенка
36. Таюсин Олександр, Перемишляни
37. Тесляк Іван, Камінка Лісна
38. Трусь Петро, Тереховля
39. Ус Іван, Сянік
40. Федущак Микола, Полтава
41. Фецук Євген, Полтава
42. Чоренко Павло, емігрант УНР
43. Шкляр Віра, Львів
44. Шкляр Наталія, Львів
45. Щвець Андрій, Камінка Лісна
46. Штіглян Лев, Товмач

47. Штогрин Дмитро, Чортків
48. Юрчак Володимир, Товмач
49. Яворський Володимир, Товмач (перестав ходити)
50. Яцковський Степан, Стрий

Математично-природничий відділ Б:

1. Антонюк Василь, Коломия
2. Баран Софія, Любачів
3. Барчинський Ярослав, Тернопіль
4. Боцько Володимир, Мостиська
5. Бугай Микола, Язлівець
6. Бульчак Володимир, Белз
7. Бульчак Мирон, Белз
8. Винницький Богдан, Коровники
9. Винницький Роман, Ходорів
10. Вислоцький Іван, Грубешів
11. Війтович Юрій, Кросно
12. Гнатиків Іван, Підгайці
13. Гуль Богдан
14. Дербавчук Зиновій, Городенка
15. Гураль Антін
16. Єзежинська Михайлина, Львів
17. Земба Ярослава, Станиславів
18. Іваськів Марія, Дрогобич
19. Караба Михайло, Підгайці
20. Качмарчук Іван, Грубешів
21. Клебань Володимир, Броди
22. Коваль Стефанія, Гійсько
23. Когут Євген, Биків
24. Кордуба Марія, Тернопіль
25. Костюк Тереса, Станиславів
26. Кравчук Василь, Броди
27. Крук Степан, Броди
28. Кузьмінський Данило, Грозова
29. Луцько Євгенія, Олештичі
30. Макогін Омелян, Зарваниця
31. Максимішин Григорій, Підгайці
32. Мельничин Олександр, Миколаїв
33. Мервінська Зиновія, Яксманічі
34. Мигас Микола
35. Микичка Любомир, Пикуличі
36. Недовіз Іван, Жовківщина
37. Осідач Ірена, Балигород
38. Плахетко Іван, Сиракізці
39. Прокопишин Михайло Степан, Пикуличі
40. Пукалець Степан, Пикуличі
41. Саган Павлина, Перемишль

42. Совчук Євген, Белз
43. Соколик Марія, Стрий
44. Станецька Марія, Городенка
45. Стисло Ярослав, Яксманичі
46. Тартикевич Надія, Перемишль
47. Триріч Юлія, Полтава
48. Федорів Василь, Бучач
49. Федорович Олександр, Сиракізці
50. Федущак Михайло, Бучач
51. Чайківська Стефанія, Миколаїв
52. Швець Теодор, Ляшки
53. Шмагло Володимир, Любачів
54. Шпаківська Любослава, Львів
55. Шпитковська Святослава, Львів
56. Цейко Ярослава, Яворів
57. Ціховський Василь, Броди
58. Яшко Микола, Вика Березна, Закарпатт

Екстерністи

1. Більовський...
2. Борило Василь
3. Гноєва Ольга, Перемишль
4. Дубицький Василь
5. Завада Іван
6. Максимяк Надія, Волинь
7. Нагірняк...
8. Петруха Н...
9. Сеньків...
10. Федорук Зиновія

*СВЯТІОРДАНСЬКИЙ ПОХІД НА СЯН, в Перемишлі, 1939 р. під проводом
Превос. Й. Коциловського. За ним дир. гімн. С. Шах і другі професори.*

*Відзначення 80-ліття адвоката д-ра Миколи Хробака, абс. перем. гімн. з
1906 р. "Земляцтвом Перемишляків у Німеччині", в Мюнхені 1966 р.
Сидять від ліва: абс. перем. гімн. о. канцл. Ст. Дмитришин, абс. перем.
гімн. проф. Гнат Мартинець /+ 1968 р./ о. перелат Петро Голинський
/+ 1974 р./ д-р. М. Хробак /+ 1966 р./ д-р. Ганна Наконечна та пані Вой-
тович, дружина лікаря.*

ПОКАЗНИК

прізвищ та імен, що про них згадується в нарисі. Поіменний список матуристів — окремо .

А

- Авдикович Орест, проф. гімн., ст. 13,
39, 77, 92
Александр Михайло, мгр. філ., ст.
56
Алиськевич Андрій, дир. гімн., ст.
13, 41, 42, 43, 74, 82, 110
Алиськевич С., мгр. філ., ст. 56
Андрохович де Наленч Амврозій,
проф., дир. ст. 39, 69
Антоневич Николай, д-р. проф., по-
сол, ст. 21, 23, 39
Антонич Богдан Ігор, мгр. філ. поет,
ст. 56
Ардан Володимир, о. проф., ст. 13, 39,
Артимович Антін, інж., дир. кооп., ст.
43

Б

- Бабій Іван, дир. філії Акад. Гімн., ст.
46
Бандрович Юлія, чл. управи “Кр.
Род”, ст. 53
Барвінський Олександр, проф., го-
фрат, ст. 28
Барнич Василь, проф., дир. хору,
ст. 41
Бах барон Олександр, през. мініс-
трів, ст. 16
Бачинський Євген, проф., учитель
тіл. вправ, ст. 55, 66, 67, 78, 87, 95,
115, 117, 118
Бачинський Леонід, доц. ун-ту, ст. 51,
61
Беднарські Станіслав, о. єзуїт, історик,
ст. 89, 108
Березовський Ґеник Юліян, доц. ун-
ту, рецитатор, ст. 71
Білас, теолог, ст. 119
Білінський Ізидор, дир. банку, голо-
ва “Гімн. Інституту”, ст. 47

- Биковські Якса Людвік, д-р, проф.
ун-ту, ст. 47
Бобеляк Стефан, проф., дир. “Діво-
чого Інституту”, ст. 14, 41, 44, 50, 55,
57, 87
Боберський Іван, проф., голова “Со-
кола-батька”, ст. 65
Божейко Володимира, піяністка,
учит. гри на фортепіані, ст. 62, 71
Борисевич Стефан, абітур., ст. 35
Боярські Владислав, проф., ст. 26
Брилинський Сас Стецько, еп. пе-
рем., ст. 64
Бругер Франц, дир. гімн., ст. 16
Бучинський Дмитро, д-р філ., жур-
наліст, ст. 65
Бучко Іван, о. архієпископ, ст. 93
95, 97
Буцманюк Юліян, проф., маляр, ст.
64

В

- Ваврик Михайло, о. д-р, ЧСВВ, ст.
63
Вайдович Марія, мгр. філ., ст. 65
Васькович Григорій д-р, проф. ст. 8
97
Вахнянин Анатоль, проф., перший
голова “Просвіти”, посол, ст. 18, 19,
21, 34, 89.
Вахнянин Богдан, проф., компози-
тор, ст. 41
Вахнянин Клим, о. парох, ст. 18, 55.
Вахнянин Клим, проф., ст. 41
Вебер, проф. германіст, ст. 17
Велика Анна, член “Комітету Мате-
рей”, ст. 54.
Величко Григор, д-р, проф., географ,
ст. 26
Вербицький Михайло, о. парох, ком-
позитор, ст. 21, 90.

Верхратський Іван, проф., природник, ст. 28
 Вільк Юзеф, учитель рисунків, ст. 55, 62.
 Вінцовський Ярослав, інж., композитор, ст. 72, 94
 Вітовський Дмитро, сотн. УСС, ст. 43
 Вітошинська Іванна, д-р мед., перша абітурієнтка, ст. 91
 Вітошинський Борис д-р прав, ст. 36
 Вітошинський Володимир, учитель музики, скрипаль, ст. 56
 Вітошинський Мирон, д-р, адвокат, ст. 36
 Вітошинський Олег д-р мед. ст. 36
 Возняк Михайло, проф. ун-ту, член УАН, ст. 69
 Войтович Володимир, д-р ветер., меценат, ст. 8, 92, 99
 Войтович Любов, дружина пароха, ст. 94
 Войтович Петро, о. декан перем., ст. 62, 78, 79, 94. 121
 Войтович Ярослав, студент прав, ст. 94
 Волощак, учень пластун, ст. 46
 Волянська Володимира, проф. ст. 54, 56
 Волянський Павло, проф., диригент хору, ст. 45, 55, 61, 62, 67, 75, 87, 93

Г

Газеліх, д-р, інспектор шкіл, ст. 86, 123
 Галушка Богдан, модельяр, ст. 80
 Гамчикевич Роман, проф., управитель гімн., ст. 13, 39, 44, 110
 Ганяк Антін, ст. 27
 Гинилевич Володимир, о. декан, полевий духовник УГА, ст. 43
 Гинилевич Григорій, о. д-р., крил., полсол, ст. 20, 90
 Гинилевич Іван, поруч. артилерії УГА, ст. 43
 Гинилевич Константин, поруч. УГА, ст. 43
 Гинилевич Степан, хор. УГА, ст. 43

Гинилевич Ярослав, д-р медицини, поруч. УГА, проф. у-ту ст. 27, 43, 97
 Глібовицький Микола, проф., ст. 41
 Глухенький, советський управитель гімназії, ст. 84
 Гмитрасевич Володимир, о. крил., парох, ст. 11
 Гнатишак Микола, mgr. філос., історик, ст. 56
 Гоца Теодор, проф., сотник УГА, ст. 41, 47, 48, 56
 Гойдич, проф., ст. 41
 Голинський Володимир, о. д-р, проф. Духовної семінарії, ст. 63
 Голинський Михайло, опер співак, ст. 71
 Голинський Осип, учень, модельяр "ширяків", ст. 80
 Голинський Петро, о. прелат, катехит гімназії, ст. 37, 51, 55, 62, 63, 65, 67, 70, 75, 78, 80, 81, 86, 87, 90, 91, 93, 97, 98, 123
 Горбань Кость, проф., україніст, ст. 39, 41
 Горечко Михайло, о. парох, ст. 76
 Горницький Платон, проф., філ., ст. 41, 55, 87, 111
 Грицак Євген, д-р проф., україніст, ред "Звідомлень", ст. 41, 55, 67, 74, 76, 78, 79, 84, 86, 95, 97, 111
 Грицак Людмила, учителька, член Управи "Кружка Родичів", ст. 54, 78, 93, 95
 Грицак Михайло, дир. Гімн. ст. 13, 46, 47, 48. 72, 110
 Грицак Павло, учень, воїн I Див. "Галичина", ст. 79, 95
 Грицак Петро, учень, конструктор "ширяків", ст. 79, 87
 Гудечек Іван, о. генер. консультатор, папський делегат, ст. 63
 Гурко Мирослав, учень, ст. 94

Г

Гадомські Єржи, львівський куратор шкіл, ст. 54, 69
 Гадомський Яків, префект пере-

миської пімн. ст.15
 Гарбовський Орест, учень, лещетар ст. 66
 Герман, проф. ст. 28
 Гдуля Іван, абітурієнт, ст. 35
 Голіньскі Станіслав, дир. гімн. історик, ст. 90, 108, 109
 Голуховскі граф Агенор, гал. губернатор, ст. 18, 19, 89
 Гонтарський Іван, проф., україніст, ст. 41, 48, 72, 87
 Гонтарська Анна, ст. 54
 Грабскі Станіслав. проф. у-ту, прем'єр-міністр, ст. 45
 Гроголинський Дмитро, проф., редактор, ст. 41, 48
 Грех Володимир, проф., ст. 55, 87, 111
 Гродзінська Марія, членкиня "Кружка матерей", ст. 54
 Гуглевич Ярослав, проф., ст. 41, 48, 87

Д

Данкевич Лев, друкар, ст. 82
 Дзедзик Петро, о. катехит, редактор, ст. 81
 Джигало Юрій, проф., природник, ст. 55, 67
 Дембовскі Ігнаці, віцепрезидент Краєвої Шк Ради, ст. 41
 Демкович Іван, голова "Марійської Дружини" учнів, ст. 65
 Демчук Михайло, проф., шк. інспектор за большевиків, ст. 55, 83
 Демянчик Роман, о. катехит, ст. 56
 Децко Іван, о. парох, перший катехит гімназії, ст. 23
 Дідицький Богдан, проф., літерат, журналіст, ст. 17, 19, 34, 89, 90
 Дідович Володимир, mgr. ст. 8, 97
 Дикий Володимир, проф., ст. 13, 39
 Димет Михайло, книгар, ст. 18
 Дмитришин Степан о. крилошанин, ст. 8, 99
 Дмоховський о. парох, ст. 24
 Дмоховський Роман, суддя ст. 100
 Добрянський Антоній, о. крил., історик, ст. 18, 21, 91

Добрянський Стспан, суддя, ст. 35
 Дольницький Зенон, оперний співак, ст. 71
 Доротякова Є., член "Комітету Матерей", ст. 54
 Дорошенко Володимир, директ. бібліотеки НТШ, ст. 92
 Драган Антін, ред. "Свободи", ст. 90
 Драган Г., шкільн. інспектор за советів, ст. 83
 Дубляниця Богдан, mgr. філ., ст. 56
 Дубляниця Мирон, суддя, ст. 37
 Дубляниця Роман, проф., ст. 14, 45, 45, 55, 76, 78, 87. 111
 Дунай Іван, терціян, ст. 53, 56
 Дуркот Михайло, о. парох, ст. 35, 72, 76, 90, 109

Ж

Желехівський Юстин, о. кат., фольклорист, ст. 17, 18, 20, 89
 Жовнір Мирон, учень-співак, ст. 62
 Жовнір, купець, ст. 50

З

Загайкевич Богдан, професор, ст. 55, 67, 87, 94, 111
 Загайкевич Володимир, учень, ст. 79
 Залеський Михайло, о. д-р, директор філії Акад. Гімназії, ст. 82
 Зарицький Новіна Северин, проф., заступник директора, ст. 13, 26, 38, 39
 Застирець Йосиф, о. д-р. філ., історик, ст. 42, 92
 Заяць Іван, проф. ст. 41, 48,
 Згарський Євген, проф, поет, ст. 18
 Земновіч Мечислав, д-р, дир. гімназії, візитатор, ст. 60
 Зільбершляг, проф. германіст, ст. 13
 Зиблікевич Євген, УСС, редактор, ст. 66
 Зубрей Марія, учителька, місто-голова "Кружка Родичів", ст. 53, 62, 70, 75

Зубрей Михайло, управитель школи
ім. Шашкевича, ст. 52
Зубрицький Володимир, проф., по-
сол, ст. 41
Зубрицький Сас Денис, історик, ст.
34, 56

I

Ільницький Василь, о., директор
Акад. Гімназії, ст. 28

Й

Йосафат Св., священомученик, пат-
рон перемиської гімназії, ст. 122
Йосиф II., австрійський цісар, ст.
15, 96

К

Карашівський Євген, абітурієнт, ст.
71
Карманський Петро, проф., поет, ре-
дактор, ст. 76, 88
Кархут Спиридон, о. д-р, ст. 39
Качала Стефан, о. парох, просвітя-
нин, посол, ст. 26
Качмар Іван, о. крилошанин, ст. 51,
61
Кліщ Осип, проф., ст. 45, 48
Климентій ХІУ, папа римський, ст.
15
Климкович Ксенофонт, редактор,
ст. 18
Ключник Дмитро, проф., ст. 35
Кміцикевич Володимир, проф., ст.
25
Кноблявх Маврикій, учитель ручних
робіт, ст. 55, 62
Ковальські, власники вллі, ст. 116,
119
Ковальський Василь, суддя, посол,
ст. 17
Ковальський Іван, інж., проф. д-р ст.
8, 99
Козак Данило, терніця, ст. 56
Козьоринська М., член "Комітету
Матерей" ст. 54, 70

Колодинський Андрій, д-р мед., пер-
ший голова "Сянової Чайки", ст. 65
Кокорудз Ілля, дир. Акад. Гімназії,
шк. радник, ст. 42
Колодій Василь, абітурієнт гімназії,
ст. 46
Колтунюк Юліян, дир. "Дністра" ст.
95
Кольцо Марія, член "Комітету Ма-
терей", ст. 54
Конарські Францішек, проф., ст. 28
Коновалець Мирон, д-р прав. ст. 84
Копач Іван, д-р, краєвий ін пектор,
ст. 37, 41, 45, 60, 92, 96
Копко Максим, о. кат., композитор,
ст. 13, 38
Кордасевичі, свящ. рід ст. 21
Корженьовська Стефанія, матурист-
ка-привагистка, ст. 37, 72
Корженьовський Володимир, інж.,
місто-голова "Сянч", ст. 66
Коренець Денис, проф., дир. Торго-
вельної Школи, ст. 13, 41
Кормош Омелян, о. катехит, ст. 26,
49
Кормош Теофіль, д-р, адвокат, ст.
38, 49
Корниляк Платон, єп., Апост. Ек-
зарх, ст. 83
Коростіль Теодор, проф., ст. 41
Костюк Юліян, мгр. фарм., редак-
тор, ст. 83
Кот Станіслав, історик, проф. у-ту, ст.
108
Котецький Станіслав, проф., дир.
гімназії, ст. 41
Котляревський Іван, поет, ст. 21
Коциловський Йосафат, ЧСВВ, є-
пископ-мученик, ст. 49, 61, 63, 70,
88, 90, 93, 95, 131
Коцовський Володимир, д-р проф.,
директор учительської семінарії, ст.
28
Коченаш Василь, суддя, стр. 36
Коченаш Іван, д-р ст. 26
Кочиркевич Симеон, учитель, ст. 26,
38
Кравченко Уляна, поетеса, ст. 69, 72.

- Кревецький Іван, секр. НТШ, історик, ст. 80
- Крипякевич Іван, проф., ст. 15
- Крупа Теодозій, учень, ст. 93
- Крупяк Іван, учень-лемко, ст. 51, 79
- Крушельницький Михайло, проф., ст. 41
- Кубійович Володимир, д-р, проф. у-ту, ст. 58, 71, 83
- Кубрак Дмитро, абітурієнт, гімназії, ст. 46
- Куземський Михайло, єп. холмський, ст. 21
- Кузик Семен, проф., ст. 55, 67
- Кульчицька Олена, учителька рисунків, малярка, ст. 62, 63, 64, 79, 93, 94
- Кунік Мирослав Богдан, д-р мед., шк. лікар, ст. 56, 66, 75, 78, 115, 117
- Кунцевич Йосафат, архієпископ-мученик, ст. 68, 93
- Кунцек Тома, проф., ст. 17, 19, 21
- Кусманек Герман, австр. генерал, командант перемиської військової твердині, ст. 42
- Кухта Іван, д-р, проф., ст. 45
- Куціль Володимир, суддя-прокуратор, ст. 35
- Кушка Євген, учень, ст. 47

Л

- Лаврівський Іван, о. крил., композитор, ст. 21
- Лакота Григорій, єпископ-вуглекоп, мученик за віру, ст. 63, 64, 88, 95
- Ланьцуцькі Станіслав, комун. посол до Варш. союму, ст. 47
- Лазик Євстахій, о. душпастир в Австралії, ст. 83
- Лебедович Іван, о. декан, мемуарист, ст. 11, 14, 43, 44, 95
- Левіцький Іван, краєвий інспектор шкіл, ст. 35, 60
- Левіцький Йосиф, о., парох., ст. 16, 17, 25, 89
- Левіцький Осип, дир. гімназії, ст. 82

- Левкевич Дмитро, проф., україніст, ст. 13, 26, 38
- Леник Володимир, mgr ст. 8, 97
- Ленчинські І., ст., 23
- Леонтовичі, священничий рід, ст. 21
- Лепкий Богдан, письменник, проф. у-ту, ст. 69, 94
- Лешій Северин, дир. Акад. Гімн., візитатор, ст. 50, 60, 69
- Лінинська Марія Ігнатія, абітурієнтка, ст. 37
- Лінкольн Авраам, през. ЗДПА, ст. 88
- Лінцбауер Едвард, інспектор шкіл, ст. 16, 109
- Лісикевич Осип, проф., ст. 41, 48, 55
- Літинська Ольга, меценатка, вдова по лікареві, ст. 41, 65, 78, 90.
- Літинський Лукіянін, д-р мед., основник Бурси, ст. 41
- Ліц Казімерж, д-р, проф. історик, ст. 45, 57
- Ліщинський Дам'ян, учень ліцею, ст. 79
- Лопатовський Осип, терціян, ст. 56
- Лось граф Станіслав, сенатор, ст. 95
- Лужецька Стефанія, співачка, ст. 71
- Лужецький Емануїл, суддя, ст. 71
- Лукіянович Денис, д-р, дир. гімназії, візитатор, ст. 14, 48, 49, 50, 110
- Лучаковський Константин, д-р, проф., ст. 31
- Любович Євген, проф., учитель руханки, ст. 41
- Людкевич Станіслав, д-р, проф., композитор, ст., 13, 40
- Лянґ, проф., філолог, ст. 17
- Льойоля Ігнатій, св., єзуїт, патрон перемиської поль. гімн., ст. 24, 108

М

- Маєр Соломон, д-р мед., шк. ден-тист, ст. 56, 75, 78
- Маєрські Станіслав, різьбар, ст. 7, 40
- Макар Роман, учень-маляр, ст. 74, 94
- Макарушка Остап, д-р, проф., ст. 39
- Малецький Мирон, учень-спорто-

вещь, ст. 66
Малиновський Іван, проф, германіст, ст. 13, 26, 38
Малиновський Стефан, проф., германіст, ст. 36, 67, 75, 76, 78, 81, 87, 110
Мандюк Іван, д-р, проф., ст. 41, 48
Мануляк Іван, проф., мемуарист, ст. 36, 42, 65, 78, 82, 103
Манько Лев, о. ЧСВВ, диригент-мандолініст, ст. 62
Маринович Антін. mgr. філос., історик, ст. 53, 54, 57, 76, 78, 92, 93
О. Маркевич, ЧСВВ, ст. 63
Мартинець Гнат, проф, ст. 44
Мартинович Омелян, о. кат., військовий дух, ст. 13, 39, 87
Масляк Володимир, проф., поет, ст. 23
Матвіяс Софрон, дир. дівочої учит. семінарії, ст. 13, 46
Медвецький Юрій, інж., проф. політехніки, ст. 34
Мелянко Филип, проф., ст. 41
Мельнік, управитель гімназії ім. Сталіна, ст. 84
Менцінський, проф., ст. 18
Мешковські С., капітан маринарки, ст. 79
Мйодонські Антоні, полк. капелян військ польських, голова «Związku Szlachty Zagrodowej» ст. 60
Минкович В., міщанин, ст. 38
Могильницький Любич Антін, о. парох, поет, посол, ст. 21
Могильницький Рицар-фон Іван, о. прелат, ст. 37
Мончаловський Осип, журналіст, ст. 34
Мосціцкі Ігнаці, проф. політехніки, през. Польщі, ст. 68
Мохнацький Мирослав, mgr. філос., математик, ст. 56
Мриглодович Володимир, фінанс. секретар дирекції перемиської гімназії, ст. 53, 56, 76, 78, 82
Мриц Михайло, о. крилошанин, ст. 38, 93

Мудрий Василь, редактор, посол до сойму, ст. 69
Мякий Юліян, о. катех. член виділу «Кружка Родичів», ст. 61, 62

Н

Назарко Іриней, о. д-р, ЧСВВ, ректор Дух. семінарії, ст. 53
Назарук Осип, д-р прав, адвокат і редактор, ст. 48, 80
Наконечний Андрій, о. парох, ст. 35
Наконечний Олексій, проф., ст. 26
Наумович Іван, о. парох, письменник, посол, ст. 21
Неборак Текля, учит., управителька гімназії, ст. 83
Негребецький А., ст. 38
Несторович Лев, о. кат. гімн., ст. 13
Несторович Юліян, ц.к. надрадник, перший голова бурси ім. св. Николая, ст. 38
Николай II, цар російський, ст. 104
Новотни Францішек, проф. ст. 55, 111
Носалевичі, священ, рід, ст. 21

О

Огієнко Іван, проф. у-ту, україніст, ст. 71
Огоновський Іларіон, проф. ст. 28
Огоновський Омелян, д-р., проф. у-ту, голова «Просвіти», ст. 21, 28
Околот Іван, д-р, проф., історик, ст. 45, 48
Олеарчик Семен, проф. франц. мови, ст. 56
Ольшанський Володимир, студ. прав, ст. 35
Оришкевич Петро, д-р, проф., ст. 58, 78
Остерн, д-р., дир. жидівської гімназії в Перемишлі, ст. 61
Островські Станіслав, проф., ст. 60

- Павлик Іван, уряд. канцелярії “Просвіти”, ст. 27
- Павлик Йосиф о. Паргеній, грецький ЧСВВ в Грота Ферата коло Риму, ст. 83
- Павльзен Фрідріх, д-р, проф. у-ту, ст. 92
- Паліїв Дмитро, редактор ст. 86
- Паньчишин Маріян, д-р, мед., проф. у-ту, ст. 95
- Пасичинський Орест, студ. філ., ст. 35
- Пачовський Василь, д-р філос., проф., поет, ст. 48, 55
- Пашак Михайло, проф., ст. 41, 55
- Пашевський, протоієрей Військ УНР, ст. 51
- Пелеш Юліян, єп., історик, ст. 62
- Перген граф, губернатор, ст. 13
- Петровський Г., ст. 38
- Петрушевич Антін, о. крил, посол, історик, член 4-ох Ак. Наук, ст. 20
- Пентка Юзеф, єп., історик, ст. 22
- Пілсудські Юзеф, польський маршал, ст. 46
- Пипський Григорій, учасник бою під Крутами ст. 71
- Подлуська Марія, голова “Кружка Родичів”, ст. 54, 78
- Подлуський Сас Володимир, суддя, голова “Кружка Родичів”, ст. 53, 61, 62, 63, 78, 94, 115
- Подлуський Сас Юліян, дипл. інж., будови літаків, ст. 61, 79, 80.
- Поліха Володимир, д-р мед., римокат. душпастиру шпиталі, ст. 66
- Поліха Теодор, проф., провідник й ідеолог Пласту, ст. 41, 55, 87.
- Полянський Михайло, о. проф., ст. 38
- Полянський Тома, єп. перемиський, ст. 16, 22
- Попович Володимир, д-р мед., лікар, ст. 83
- Поповський Іван, проф., ст. 41, 55,

- Порембальські Тадеуш, староста, ст. 87
- Прийма Іван, проф., ст. 26
- Прислопський Осип, проф., ст. 13, 41
- Проць Михайло, проф., ст. 55, 87, 95, 111
- Проців Осип, проф. ст. 41.
- Прухніцкі Франц, проф., ст. 28
- Пушкар Євгенія, член “Комітету Матерей”, ст. 54
- Пшепюрський Андрій, о. декан, духовник УГА, ст. 43, 92.
- Пясецький Зенон, о. парох, ст. 35

Р

- Раставецькі, свящ. свящ. рід, ст. 21
- Рейнарович Осип, абітурієнт, опер. співак, ст. 62
- Рибак Марія, місто-голова “Кружка Матерей”, ст. 54
- Рибак Микола, д-р., адвокат, член Управи “Кружка Родичів”, ст. 53, 62, 78, 81
- Рибак Юрій., абітурієнт, д-р торг. наук, ст. 62, 79
- Рилло гербу Венява Максим, єп. перемиський, ст. 12, 64, 96
- Роздольський Йосиф, проф., ст. 39
- Романець Михайло, учитель тіл. вправ, ст. 56, 66
- Романовський Іван, опер. співак, ст. 71
- Романчук Юліян, проф., посол, голова “Просвіти”, віце-през. австрійського парламенту, ст. 22
- Росткович Тадей, проф., ст. 41, 55, 87, 111
- Рудницький Іван, проф., ст. 23

С

- Сабат Андрій, проф. ст. 41, 48, 50
- Сабат Микола, д-р, дир. гімн., ст. 96
- Саварин Ніль, ЧСВВ, єп. в Канаді, ст. 83
- Савчин Іван, о. кат., ст. 13, 25, 38
- Савчинський Николай, редактор, ст. 139

Саковський Василь, абітурієнт, спі-
вак-бас, ст. 62
Самолєвич Роман, проф. у-ту, ст. 28
Сапіга князь Лев, намісник цісаря
ст. 20
Сапеляк Андрій, єп., Апост. Екзарх,
ст. 83
Сас Осип, проф., ст. 41
Сверчевські Кароль, польський гене-
рал, віцеміністер, ст. 86
Сембратович Йосиф, гал. митропо-
лит, ст. 22
Сембратович Роман, редактор, ст. 35
Сембратович Сильвестер, кардинал,
ст. 33
Семчишин В., проф. ст. 111
Сенета Денис, о. д-р прав, парох,
ст. 51
Серен Андрій, міщанин, ст. 12
Сінкевичі, свящ. рід, ст. 21
Скруток Олександр, учит. рисунків
маяря, ст. 24
Скубиш Іван, о. парох, ст. 35
Словацкі Юліюш, поет, ст. 97
Смаль-Стоцький Степан, д-р філоз.,
проф. у-ту, ст. 28
Снігурський Іван, єп., дир. лицею, ст.
12, 16, 21, 33, 81, 89
Собіньські Станіслав, шкільний кура-
тор, ст. 13, 46
Соллогуб Володимир, проф., ст. 41,
47, 55, 67, 87, 111
Сорокевич Роман, учень учасник
бою під Крутами, ст. 71
Ставничий Теодор, проф., ст. 41, 86
Сталін Осип Віссаріонович, голова
уряду СССР, ст. 83
Станімір Осип, інж., дир. Союзу
Кооператив, ст. 86
Стахів Володимир, журналіст, ст. 85
Стахів Євген, голова міжклясової
Громади Учнів, ст. 68, 69, 74, 94
Стельмахів Вадим Роман, голова
міжклясової Громади Учнів, інж., ст.
68
Стефанік Василь, письменник, ст.

69, 71
Стефанович Олександр, о. кат., ст.
33
Стецько Ярослав, голова Проводу
ОУН, ст. 85
Струтинський Михайло, редактор,
ст. 81, 89
Студинський Кирило, д-р філ., проф.
у-ту, голова НТШ, член УАН, ст. 18
Ступницький Сатурн Іван, єп. пере-
миський, ст. 22, 24, 39, 65,

Т

Тайх Габрієль, проф., германіст ст. 41
Танякевич Даміян, учитель, гімн. о.
Татух Юліян, учень, комуніст, гене-
рал советської армії, ст. 47
Терлецький Маркіян, д-р філ., проф.,
історик, ст. 41, 47, 86, 124
Тесля Михайло, о. парох, ст. 35
Тіса Кальман, угорський міністер, ст.
20
Тиктор Іван, видавець книжок і час-
описів ст. 81
Тиховський проф., ст. 17
Томашівський Теодор, терціян ст.
56
Торбе Сабіна, маторист-елстерніст,
сіоністка, ст. 36
Торонський Олексій, о. катехит,
ст. 28
Турко Зенон, учень-змагун, ст. 66
Турчманович Петро, учитель гімн., о.
парох, ст. 21
Турянський Осип, проф., письмен-
ник, ст. 41

У

Угорчак, учень-гласгун, ст. 46
Українка Леся, поетеса, ст. 69
Улицька з Тировських Анна, міщан-
ка, ст. 12
Устиянович Микола, учитель гімн.,
о. парох, посол, поет й письменник,
ст. 21

Ф

- Федевич Михайло, проф., управитель гімназії, ст. 14, 37, 41, 50, 55, 75, 78, 87, 88.
 Федевич Роман, учень ліцею, інж., ст. 37, 62, 79.
 Федевич Стефанія, проф., секретарка "Кружка Родичів", ст. 54, 62, 70, 72, 74, 78, 88.
 Федорович Станислав, о. кат. гімн., ст. 35
 Федькович Юрій Осип, поет, ст. 22, 48
 Фільц Іванна, д-р мед., /Вітошинська/, ст. 36
 Флюнт Сильвестер, мгр. філос., ст. 56
 Фортостина Євген, проф., управитель гімназії, ст. 41, 47, 85, 87
 Франко Іван, д-р філос., поет, ст. 34, 69
 Франко Франціско, еспанський генерал, ст. 65
 Франц-Йосиф I., австрійський цісар ст. 20, 22, 38
 Фридрих, архикнязь, ст. 106

Х

- Хабло Ян, д-р, проф., ст. 55
 Харкевич Едвард, дир. Акад. Гімназії, ст. 89, 109
 Хиляк Леонід, дириг. оркестри, ст. 62, 67
 Хмельницький Богдан, козацький гетьман, ст. 15
 Хома Іван, д-р, о. проф. у-ту в Римі, ст. 83
 Хомишин Григорій, єпископ, ст. 95
 Хоростіль Ярослав, спортовець, ст. 94
 Храпливий Зенон, д-р, проф. у-ту, ст. 55
 Хробак Микола, д-р, адвокат, сотник УНГА, ст. 131
 Хроновят Михайло, інж., кооператор, ст. 86.
 Хрущов Микита Сергійович, УССР, ст. 84.

Ц

- Царевич.. ст. 18, 21
 Цегельський Євген д-р, ст. 71
 Цеглинський Григорій, дир. ст. 12, 21, 22, 23, 24, 28, 35, 37, 38, 39, 40, 62, 63, 65, 72, 74, 77, 79, 96, 110
 Цеглинський Р., ст. 28
 Целевич Юліян, проф., ст. 13
 Ціммерман Казимир, проф., ст. 26

Ч

- Чабан Амалія, сестра-служебн., управителька школи ім. св. Николая, ст. 52
 Чепіль Йосиф, о. ігумен ЧСВВ, ст. 63
 Червак Петро, проф., ст. 55
 Черкавський Євсебій, д-р, проф., краєвий інспектор, ст. 16, 18, 89, 109
 Черкавський Тимотей, о. парох, віцеректор, ст. 16, 89
 Черлюнчакевич Йосиф, о. д-р, проф. у-ту, ст. 33
 Черлюнчакевич Кирило, д-р, адвокат, ст. 39
 Чехович Константин, єп., ст. 38, 106
 Чехович Софія, учителька рисунків, ст. 62
 Чеховський Дмитро, проф., директор гімназії, ст. 13, 25, 38
 Чичкевич Андрій, проф., ст. 26
 Чупринка Тарас, /псевдонім Шухевича Романа/, ст. 92

Ш

- Шайндлер проф. ст. 28
 Шаранкевич Ізидор, д-р проф. у-ту, історик, ст. 18, 34
 Шарко Богдан, мгр. ст. 98
 Шарко Любомир, о. парох, ст. 98
 Шарко Ярослав, о. парох, ст. 98
 Шах Ірина, учителька, ст. 87
 Шах Степан, дир. гімназії, ст. 8, 9, 10, 12, 14, 28, 36, 39, 44, 51, 52, 53, 53, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 66, 69, 72, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81,

- 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 106, 109, 110, 111, 115, 117, 121, 123.
- Шашкевич Григорій, о. протопресвітер, посол, ст. 21, 38, 39.
- Шашкевич Маркіян, о. парох, поет, ст. 12, 17, 18, 21, 22, 39, 89, 91, 94,
- Шевченко Тарас, поет, ст. 21, 25, 69, 79, 97.
- Шептицький граф Андрій, митрополит, ст. 93, 95
- Шехович Богдан, проф., ст. 48, 55, 66, 79, 87
- Шехович Богдань, учень, ст. 115
- Шехович Лев, суддя, ст. 38
- Шехович Лев, учень-змагун, ст. 66
- Шехович Льонгін, суддя, прокуратор, ст. 35
- Шехович Марія, учит., член "Комітету Матерей", ст. 54
- Шкурат Петро, управитель книгарні НТШ, ст. 51, 93
- Шмід К. А., енциклопедист, ст. 89
- Шпилька Пантелеймон, о. парох, ст. 44, 92
- Шумлянський Онуфрій, єп., ст. 37
- Шухевич Володимир, проф., ст. 34, 91.
- Шухевич Роман, командир УПА, ст. 86, 91, 92, 95
- Якубовські Станіслав, учитель рисунків, ст. 7, 40, 41
- Янеллі Маріян, д-р прав, начальник відділу ЛШК, ст. 109
- Янер Альфред, д-р, проф., візитатор шкіл, ст. 47
- Яновський Амврозій, д-р, інспектор шкіл, ст. 19
- Ярема Володимир, суддя, авдітор УГА, ст. 35, 38
- Ярема Олексій, проф., дир. "Дівочого Інституту", ст. 13, 25, 39, 76
- Яріш Михайло, mgr. філос., ст. 56
- Ясінчук Лев, учитель, інспектор Т-ва "Рідна Школа", ст. 89
- Яхимович барон Григорій, митрополит галицький, ст. 17, 18, 19, 22

Щ

- Щур Лев, учень, ст. 47
- Щурат Василь, д-р, проф., член, УАН, ст. 39

Ю

- Юс Альойзій, проф., начальник відділу сер. шкіл Шкільної Кураторії, ст. 60

Я

- Яворська Н., член "Комітету Матерей", ст. 54
- Ягайло Володислав, польський король, ст. 11

ЗМІСТ

	стор.
ГЕРБ І ВИД ПЕРЕМИШЛЯ XVI СТ.....	4
СЛОВО ВІД ВИДАВЦЯ.....	7
О. Іван Лебедович: ВСТУПНЕ СЛОВО.....	11
ІСТОРІЯ ГІМНАЗІЇ. ГЛАВИ I - XX.....	15 - 88
ПОЯСНЕННЯ ДО ТЕКСТУ.....	80 - 85
КІНЦЕВЕ СЛОВО АВТОРА.....	96 - 99
ДОДАТОК.....	101 - 143
СВІТЛИНИ ФУНДАТОРІВ.....	99
Іван Мануляк: УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ Й МІСТО ПЕРЕМИШЛЬ в часі облоги й російської інвазії в 1914-15 рр.....	103 - 106
Степан Шах: СПИСОК АБИТУРІЄНТІВ за шк. рік 1936-37.....	107
Степан Шах: ОСТАННЯ МАТУРА.....	108 - 114
Степан Шах: ПЕРША ЛІЦЕЯЛЬНА МАТУРА.....	105
Богдан Шехович: ШКІЛЬНА ЛЕЩЕТАРСЬКА ПРОГУЛЬКА в КАРПАТИ, на Пікуй.....	116 - 121
о. Петро Войтович: СПІЛЬНИМИ СИЛАМИ ВПЕРЕД!.....	122 - 123
Степан Шах: ІСПИТ ЗРІЛОСТИ В 1944 р.....	124 - 130
Світлини: СВЯТІОРДАНСЬКИЙ ПОХІД НА СЯН. 1939 р.....	131
“ЗЕМЛЯЦТВО ПЕРЕМИШЛЯКІВ У МЮНХЕНІ“.....	131
ПОКАЗНИК.....	133 - 142
ЗМІСТ.....	143

ЗМІСТ ПООДИНОКИХ ГЛАВ:

стор.

- ГЛАВА I. Початки перемиської гімназії: 5-класова єзїтська колегія з латинською мовою навчання в 1617 р.: поділ Польської Речі Посполитої в 1772 р.: окупація Перемишля австрійською армією за Марії Тереси, відкриття 6-тижлясової гімназії та дворічного ліцею: педагогічний нагляд єпископа Івана Снігурського в рр. 1818-1847. 15
- ГЛАВА II. Зміни після революційного 1848-го року: створення 8-класової гімназії з німецькою мовою навчання: перший іспит зрілості в перемиській гімназії в 1850-му році: Запровадження старанням єп. Григорія Яхимовича – української мови як обов'язкового предмету навчання для всіх учнів гімназії: перші учителі української мови. 16
- ГЛАВА III. Спiр щодо “азбуки” і “абцадла”: інспектор Євсебій Черкавський. 18
- ГЛАВА IV. Автономний “Коронний Край” – Галичина з польською адміністрацією “Краєвий Виділ” у Львові під управою цісарського намісника: польська мова урядовою мовою і навчальною мовою в перемиській гімназії від 1868 р.: двобій у Галицькому Союзі й відкриття української гімназії в Перемишлі. 20
- ГЛАВА V. Створення “рівнорядного відділу руского” при державній польській гімназії в 1888 р.: усамостійнення державної “Ц. К. Гімназії з язиком викладовим руским” в 1895-му р. Цісар Франц Йосиф I іменує Григорія Цеглинського самостійним директором новоствореної гімназії. 22
- ГЛАВА VI. Новий гімназійний самостійний Учительський Збір шкільні підручники, шкільна бібліотека, кабінети, однострій учнів, герб – “галицький лев”. 25
- ГЛАВА VII. Перша матура українською мовою в перемиській гімназії в 1896 р. та її відгук в краю. 35
- ГЛАВА VIII. Допомогове Т-во імені св. Кирила – патрона гімназії: заснування першої бурси для учнів “ім. св. Николая” і “Гімназійного Інституту”. 37
- ГЛАВА IX. Розвиток самостійної української гімназії: педагогічна й освітньо-політична діяльність директора Гр. Цеглинського: Г. Цеглинський українським послом Перемищини до австрійського парламенту у Відні в 1908 р.: смерть дир. Цеглинського в 1912-му році. 39
- ГЛАВА X. Іменування другого директора перемиської гімназії в 1912 р.: зміни в Учительському Зборі: вибух першої світової війни 1914, облога військової твердині російською армією, падіння твердині, приїзд царя Миколи II до Пере-

- мишля в 1915 р., курси учнів перемиської гімназії у Відні: поворот до Перемишля: участь вихованців гімназії у Відні: поворот до Перемишля: участь вихованців гімназії у воєнних походах австрійської армії, а разом згодом – у змаганнях за самостійність України в 1918/19 роках. 41
- ГЛАВА XI. Перемишль у польських руках: Версайський договір: нові окупаційні зміни польської адміністрації: нав'язання зв'язків з польською окупаційною владою. 44
- ГЛАВА XII. Період нагінки: нові управителі й директори гімназії, їхні урядові труднощі, обмеження терену й приймання учнів до гімназії. 46
- ГЛАВА XIII. Гімназія між рр. 1927-32. 48
- ГЛАВА XIV. Реформа шкільництва в Польщі в 1932 р.: відкриття 2-класового ліцею двох типів при 4-класовій гуманістичній гімназії: Заснування “Кружка Родичів”, учительський збір у 1933/34 шк. р. 50
- ГЛАВА XV. Виховна праця Педагогічної Ради. 59
- ГЛАВА XVI. Шкільні концерти, театральні вистави, учнівські гуртки, спортове життя. 61
- ГЛАВА XVII. Національні Свята й Академії 68
- ГЛАВА XVIII. Сороколіття першої матури “звідомлення дирекції й Кружка Родичів”. 72
- ГЛАВА XIX. Друга світова війна: перша окупація Перемишля советською владою 1939 приїзд Микити Хрущова до Перемишля: переміна гімназії та ліцею на советську 10-річку ім. Сталіна відкриття укр. гімназії в Ярославі над Сяном: німецька окупація Перемишля-міста в 1941 р.: матуральний курс для абітурієнтів у Перемишлі в 1943/44 р.: Українська Повстанська Армія. 84
- ГЛАВА XX. Закінчення другої світової війни: польська комуністична дивізія ім. Т. Косцюшкі займає Перемишль: новий польський староста Т. Порембальські дає початково дозвіл на відкриття гімназійних курсів з укр. мовою навчання. Виселення українців з Перемишля і Надсяння: закриття українських комітетів, ліквідація Гімн. Курсів та Укр. Католицької Церкви: вивіз єпископів Йосафата Коциловського і Григорія Лакоти до УССР, їхня смерть у советських тюрмах та кінець українського княжгорода Перемишля над Сяном. 87